

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Marlena Derlukiewicz

Czytam – myślę – jestem

Program nauczania
języka polskiego w gimnazjum

Spis treści

Wstęp	4
1. Dla kogo program	7
1.1 Digitalni tubylcy na lekcjach języka polskiego	7
1.2 Wybór lektur	12
2. Cele kształcenia i wychowania	
2.1 Zadania edukacji polonistycznej	15
2.2 Cele kształcenia	16
2.3 Umiejętności ponadprzedmiotowe	18
2.4 Cele wychowania	19
3. Treści kształcenia powiązane z metodami i technikami pracy	20
3.1 Jak czytać zapisy w tabeli?	21
3.2 Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji ...	22
3.3 Analiza i interpretacja tekstów kultury	35
3.4 Tworzenie wypowiedzi	50
3.5 Teksty kultury z podziałem na klasy, w których będą omawiane	60
4. Sposoby osiągnięcia celów	67
4.1 Diagnoza uczniów	67
4.2 Sposoby organizacji lekcji	70
4.3 Metody, które pomagają zrealizować cele i treści	70
4.4 Wybór podręcznika	73

5. Dostosowanie nauczania do potrzeb i możliwości uczniów zapewniające indywidualizację nauczania	76
5.1 Modyfikacja ćwiczeń i poleceń	77
5.2 Dostosowanie metod i form pracy.....	78
5.3 Praca z uczniem z trudnościami	86
5.4 Uczeń zdolny	87
5.5 Rozwijanie kreatywności	89
6. Opis założonych osiągnięć ucznia	92
6.1 Odbiór i tworzenie wypowiedzi, czyli czytanie, mówienie, pisanie, słuchanie	92
6.2 Samokształcenie i docieranie do informacji	93
6.3 Analiza i interpretacja tekstów kultury	94
7. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia	95
8. Ewaluacja programu	105
9. Bibliografia	106
10. Załącznik	107

Wstęp

Czytam, więc myślę, więc jestem. Te słowa to oczywiście parafraza, ale parafraza, która w najlepszym stopniu oddaje ideę programu. Trzy kluczowe słowa: **czytam – myślę – jestem** to swego rodzaju zaklęcie, które ma zaczarować rzeczywistość szkolną, sprawić, by młodzi ludzie, którzy powoli wkraczają w dorosłość wchodzili w nią z przekonaniem, że czytanie to podstawa, żeby mieli świadomość, jak istotną wartość stanowi ono w życiu człowieka. Zaczniemy od początku - więź między dziećmi a dorosłymi (niestety, w wielu rodzinach naszych gimnazjalistów zaburzona) rodzi się również w trakcie czytania. Dzieci, którym się czyta, lepiej radzą sobie z emocjami. Jeżeli obecni uczniowie gimnazjów chcą, by w przyszłości ich własne dzieci czytały, to niech mają świadomość, że czytanie książek w dorosłym życiu w dużej mierze zależy od tego, czy w dzieciństwie czytano im książki na głos. Ponad 60 procent Polaków, którym nie czytano na głos, nie przeczytało w ostatnim półroczu żadnej książki. A przecież **czytanie** ułatwia naukę, pomaga odnieść sukces w szkole i w życiu. Przede wszystkim czytając, wzbogacamy swój język, dzięki czemu potrafimy lepiej, bardziej precyzyjnie porozumiewać się. Język jest podstawowym narzędziem **myślenia**. Badania lingwistyczne podkreślają znaczenie mowy dla rozwoju myślenia – powinno się jak najczęściej stwarzać okazje do nadawania myślom postaci słownej¹. Amerykańscy uczniowie² wymieniając metody najbardziej przez nich lubiane i skuteczne w nauczaniu, na drugim miejscu wskazali debaty i dyskusje. Żeby sprawnie posługiwać się jakimś narzędziem, trzeba dysponować przynajmniej podstawą wiedzy na temat jego działania. Dlatego tak istotna rola w programie przypisana została kształceniu świadomości językowej. Większe sukcesy, wyższą pozycję w społeczeństwie, szybszy awans uzyskują osoby, które poprawnie i ładnie mówią i piszą, a także rozumieją to, co czytają. Są to umiejętności, które zawsze, także za kilka czy kilkanaście lat – gdy nasz uczeń podejmie pracę i zacznie dorosłe życie – okażą się przydatne i użyteczne.

Jak mówimy czy piszemy jest równie ważne jak, co mówimy. Kiedy zaczynamy czytać, zaczynamy myśleć. Stąd tak ważny jest dobór tekstów, które mogą stanowić pretekst

¹ R. Fisher, *Uczymy, jak się uczyć*, WSiP, Warszawa 1999, s. 25.

do rozmowy o sprawach dla uczniów interesujących. Każdy kontakt z odpowiednio dobranym tekstem rozwija wyobraźnię, rozbudza kreatywność, uczy wnioskowania, analizowania i interpretowania. W tym momencie już tylko krok do myślenia i postawy filozoficznej. Rozumianej szerzej niż tylko analiza tekstów filozofów – co również jest przewidziane w tym programie. *Nauczycielowi wydaje się, że wie mnóstwo rzeczy, które stara się wtłoczyć uczniom do głowy. Filozof próbuje znaleźć odpowiedź na pytanie wspólnie z uczniami.* (Jostein Gaarder „Świat Zofii”). To bardzo ważne, by uczeń miał możliwość mówienia o własnych przeżyciach związanych z tekstem, żeby samodzielnie wykonywał działania analityczne i interpretacyjne.

Niestety, *zasadniczym problemem polskiej szkoły jest to, że w zbyt małym stopniu uczy ona samodzielności **myślenia**. Jest to jedna z najcenniejszych umiejętności, które dzieci mogą wynieść ze szkoły. Rozwijamy w ten sposób ich śmiałość poznawczą i zaradność życiową, dzięki czemu wychowujemy obywateli potrafiących rozwiązywać problemy i uczyć się przez całe życie, co wydaje się zasadniczym źródłem sukcesu społeczeństw we współczesnym świecie.*²

Niewątpliwie, jak pokazują badania PISA, polscy uczniowie zupełnie przyzwoicie radzą sobie z zadaniami typowymi, schematycznymi, natomiast dużo gorzej – w porównaniu z ich rówieśnikami z innych krajów – z takimi, które wymagają wyciągania wniosków, uogólniania zebranych wiadomości, kreatywności. Wciąż jeszcze polska szkoła preferuje schemat, w którym uczeń przyswaja sobie wiedzę i umiejętności przekazywane przez nauczyciela, odpowiada na pytania, a nie je stawia. Rozwijanie **kreatywności** to z jednej strony wymóg zapisany w podstawie programowej, z drugiej zaś element niezbędny, by człowiek osiągnął maksimum swego rozwoju.

Po co się uczy my – odpowiedź najbardziej pożądana – dla przyjemności. Mam świadomość, że tak odpowie niewielka stosunkowo grupka gimnazjalistów, których można by określić mianem hedonistów intelektualnych. Ważnym zadaniem każdego nauczyciela jest walka o to, by grupa się stale powiększała. I nie jest to utopia, jest to możliwe. Największym wrogiem nauczycieli stał się syndrom samospełniającej się przepowiedni: „oni nie chcą się uczyć, ich nic nie interesuje, oni nie chcą czytać, niczego ich nie nauczę”. Trzeba po prostu zmienić swoją postawę i nastawienie. Jak tego dokonać na języku polskim – odpowiedź jest

²

M. Fedorowicz, *Nie myślę – bo jestem w szkole*, „Gazeta Wyborcza”, 21 czerwca 2011 r.

prosta – z jednej strony przez taki dobór tekstów, który będzie atrakcyjny dla gimnazjalisty, z drugiej zaś, zupełnie inny sposób pracy z tekstem dostosowany do digitalnego tubylcy, który zasiada obecnie w ławce szkolnej. Opanowanie trzech podstawowych umiejętności polonistycznych, rozumianych szeroko, czyli **czytania** (odbioru tekstu, analizowania i interpretowania) nie ograniczającego się tylko do literatury i tekstów informacyjnych, ale i innych tekstów kultury, np. malarstwa, rzeźby, filmu, teatru, prasy, komiksu, **mówienia** i **pisania**, czyli komunikowania ma swój wymiar bardzo użyteczny. Pomaga młodemu człowiekowi w odnalezieniu się w otaczającej go rzeczywistości. Ten okres w jego życiu to poszukiwanie tożsamości, poszukiwanie odpowiedzi na pytanie kim **jestem**? Jak dobrze funkcjonować w grupie rówieśniczej, po co człowiekowi kultura i natura, czy w ogóle warto uczestniczyć w kulturze, ale też szerzej – uczestniczyć w życiu społecznym. W tym wszystkim bardzo pomocne mogą okazać się lekcje języka polskiego. Duży nacisk w programie położony zostanie na kształcenie wartości, uczenie empatii i zachowań proobywatelskich, a także krytycznego odbioru mediów – wszak funkcjonujemy w społeczeństwie zdominowanym przez media. Mądre, wykształcone, emocjonalnie ustabilizowane społeczeństwo to nadrzędny cel i zadanie edukacji.

Adresatami programu są uczniowie gimnazjów, dla których *kończy się czas bezwzględnego akceptowania świata, w tym autorytetu rodziców i szkoły, ufnego uczenia się zasad rządzących rzeczywistością, a zaczyna okres krytycyzmu oraz intensywnego budowania własnej tożsamości, a także szukania oparcia w grupie rówieśniczej*.³ Program do języka polskiego *Czytam – myślę – jestem* obliczony jest na minimum 450 godzin. **Innowacyjność programu polega na próbie dopasowania do poszczególnych wymagań szczegółowych (treści nauczania) z podstawy programowej metod, technik, form i sposobów pracy, które w największym stopniu zapewnią osiągnięcie zamierzonych celów.**

³ Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, s.41.

Dla kogo program?

Digitalni tubylcy na lekcjach języka polskiego

Digitalni tubylcy w świecie IT

Dr Marzena Żylińska, wykładowca metodyki i literatury w toruńskim NKJO, napisała *nauczyciele nie zostali przygotowani do uczenia takich uczniów, jacy dziś siedzą w ławkach szkolnych. (...) Pokolenie, które nie zna świata bez komputera i Internetu, to właśnie digitalni tubylcy, których mózgi ukształtowały się pod wpływem nowych technologii. (...)*

Oczywiste więc jest to, że nasze działania na lekcjach nie mogą się ograniczać do tablicy i kredy. Naturalnym środowiskiem naszych uczniów są komputery, internet, multibooki. Dlatego nowoczesny nauczyciel musi pamiętać o zaproponowaniu uczniom działań **z wykorzystaniem nowoczesnych technologii komputerowych, np. portalu edukacyjnego Scholaris**. Zamieszczone tam materiały, czyli animacje, krótkie filmy edukacyjne, dodatkowe ilustracje i fotografie, quizy, rebusy można wykorzystać do działań interaktywnych. Ćwiczeniom nadano atrakcyjną formę graficzną oraz dodatkowe funkcje tak, aby zaktywizować uczniów przyzwyczajonych do korzystania z nowoczesnych rozwiązań multimedialnych, stosowanych np. w grach komputerowych. Dzięki zadaniom w takiej formie uczeń jednocześnie uczy się i bawi.

Digitalni tubylcy to multitaskingowcy

*Digitalni tubylcy uczą się inaczej i inaczej przetwarzają informacje, przede wszystkim zdolni są do multitaskingu, czyli robienia kilku rzeczy jednocześnie.*⁴ Klasyczny obrazek.

Rodzice wchodzą do pokoju nastolatka. A tam ... włączony komputer, telewizor, głośna muzyka lub słuchawki na uszach, na stole komórka z właśnie wysłanym lub

⁴ M. Żylińska, *Szkola szkodzi na mózg*, „Polityka”, 4 września 2010, nr 36 (2772), s. 28.

odebranych SMS-em. Na pytanie, co robisz? Słyszymy odpowiedź – uczę się. Co w tej sytuacji robią rodzice – mówią - wyłącz komputer, muzykę odłóż komórkę i bierz się do nauki. A tymczasem, paradoksalnie, digitalnych tubylców nudzi i rozprasza jedna czynność, którą mają wykonać. Ich mózg najlepiej pracuje, gdy zadania, które ma wykonać są polisensoryczne, czyli będą wymagały zaangażowania różnych zmysłów. Doskonale w praktyce edukacyjnej sprawdzi się łączenie słowa z muzyką i obrazem.

Digitalni tubylcy szybko się nudzą

Digitalni tubylcy atakowani zewsząd różnego typu bodźcami, mają kłopot ze skupieniem się przez siedem-osiem godzin na tym, co proponuje im szkoła. Docierają do nich bodźce nietypowe i atrakcyjne, stąd lekcje muszą być **różnorodne**. *Ponieważ umysł nie może skupiać się na wszystkim, mało interesujące, nudne i monotonne lekcje po prostu nie zostaną zapamiętane* (Lana Ellison). Zacząć powinniśmy więc od zmian w swoich metodach i technikach uczenia.

Nowa podstawa, ale też nowy typ ucznia, który trafia do szkoły, wymaga zmiany sposobu nauczania. Zmiana ta nie jest trudna dla ucznia. Trudniej przyzwyczać się do niej nauczycielom, którzy świadomie muszą zrezygnować ze swej dominującej roli (wcześniej nauczyciel był jak solista występujący przed klasą – widownią, teraz ma być dyrygentem klasy – orkiestry symfonicznej, złożonej z wielu sekcji instrumentów).

Nauczyciel słucha i obserwuje, jest koordynatorem, pomaga wyjaśniać wątpliwości, ale nie podaje gotowych rozwiązań. **Aktywizuje** uczniów, zachęca do działania. Cała klasa staje się wspólnotą badawczą. Najlepszy nauczyciel to ten, który pomoże uczniowi dojść do celu, ale nie poda mu gotowego rozwiązania.

Digitalni tubylcy uczą się tylko tego, co jest przydatne

*Analizując przydatność danej informacji, mózgi kierują się bardzo subiektywnymi kryteriami. Nieważne, czy określony temat uznany został przez inne osoby, np. autorów programów nauczania czy podręczników, jako ważny i przydatny. Mózg ucznia zajmie się nim efektywnie dopiero wtedy, gdy sam znajdzie subiektywnie przekonujące argumenty.*⁵

⁵ M. Żylińska, *Szkoła szkodzi na mózg*, „Polityka”, 4 września 2010, nr 36 (2772), s. 28.

Trzeba mieć świadomość, że niczego ucznia nie nauczymy, czego on sam nie zechce się nauczyć. Mózg działa dychotomicznie na zasadzie: znane – nieznanie, przydatne – nieprzydatne. To oczywiste, że nawet podświadomie bardziej dla niego atrakcyjne będzie to, co nowe, a przede wszystkim, z jego punktu widzenia, przydatne. Nie można więc ucznia zmusić do uczenia, to on sam, a właściwie jego mózg, musi znaleźć argumenty za tym, by zajmować się danym tekstem, zadaniem, dziedziną... Dlatego tak ważne jest informowanie go o celu lekcji. Jedno z najbardziej niechętnych pytań stawiane przez uczniów: „Po co my się tego uczyliśmy?”, zbywane często w praktyce edukacyjnej odpowiedzią „bo to może być na sprawdzianie/egzaminie” albo „bo to jest w podstawie/programie” urasta do rangi kluczowego pytania. Jeśli nauczyciel znajdzie na nie odpowiedź zadawalającą uczniów, będzie znaczyło, że wykonał naprawdę dobrą robotę z zakresu motywowania do nauki. Odpowiedź na tak postawione pytanie powinna zawierać informacje: do czego przyda się im ta wiedza i umiejętność, jak ją wykorzystają w przyszłości, co powinni z tej lekcji zapamiętać?

Digitalni tubylcy nie radzą sobie z emocjami

*Na skutek długiego kontaktu z monitorami dzisiejsza młodzież dużo słabiej rozwinęła kompetencję społeczną. Coraz więcej osób ma problemy z empatią, nie potrafi poprawnie odczytywać i interpretować uczuć innych ludzi. Ma to związek z neuronami lustrzanymi, które mogą się rozwijać jedynie poprzez kontakty z innymi ludźmi w świecie realnym.*⁶

Młodzi ludzie zupełnie nie radzą sobie z emocjami. Z każdym rokiem wzrasta liczba uczniów potrzebujących wsparcia psychicznego. Cudownym lekarstwem w tej sytuacji może okazać się **biblioterapia**, czyli leczenie książką. Lekcja biblioterapeutyczna daje możliwość obserwacji i analizy zachowań bohaterów, którzy mają problemy z agresją, złością, z niemożnością nawiązania dobrych relacji w grupie, w rodzinie. Na tego typu lekcji tekst z jednej strony działa na emocje i o tych emocjach uczniowie uczą się mówić, z drugiej zaś strony koniecznie musi pojawić się moment, w którym rozmowa przenosi się w rejony bliskie uczniom, dotyczy sytuacji znanych im z własnych doświadczeń. To kolejny ważny element lekcji biblioterapeutycznej – odejście od tekstu w stronę własnych doświadczeń, by problem

⁶ M. Żylińska, *Szkola szkodzi na mózg*, „Polityka”, 4 września 2010, nr 36 (2772), s. 28.

stał się jeszcze bliższy uczniom. W ten sposób najlepiej uczy się empatii, to są właśnie te sytuacje, w których wykształcają się neurony lustrzane.

Tak więc literatura odpowiednio wykorzystana w biblioterapii może przyczynić się do wszechstronnego rozwoju młodego człowieka, pomóc mu w rozwiązaniu jego osobistych problemów, ponieważ:

- wzmacnia poczucie wartości uczniów,
- pomaga w przełamywaniu różnego typu stanów lękowych,
- uczy rozpoznawania emocji i umiejętności panowania nad nimi,
- uczy empatii,
- rozwija wyobraźnię,
- rozwija zdolności twórcze i umiejętności językowe, przede wszystkim w zakresie słownictwa nazywającego emocje,
- kształci umiejętność argumentowania, jasnego i zwięzłego formułowania myśli i opinii,
- stanowi zachętę do czytania.

Śledząc losy bohaterów utworów literackich będących w sytuacjach zbliżonych do sytuacji uczniów (stąd tak ważne jest rozpoznanie ich potrzeb), można wpłynąć na zmianę zachowań, sposobu myślenia, można doprowadzić do twórczego i aktywnego działania oraz pomóc we właściwym funkcjonowaniu w rodzinie, szkole, wśród rówieśników. W każdej klasie przynajmniej kilka omawianych tekstów będzie miało charakter biblioterapeutyczny.

Digitalni tubylcy a komunikacja

Digitalni tubylcy żyją w sieci. Z badań przeprowadzonych przez TNS Digital Life wynika, że przeciętny polski internauta spędza w internecie średnio 18 godzin i 25 minut tygodniowo. To prawie 80 godzin w skali miesiąca i niemal 1000 godzin w roku, co przekłada się na 40 dni ciągłego przebywania przed monitorem. Jak Polacy spędzają czas w internecie? Przede wszystkim traktują to medium jako źródło rozrywki. 460 godzin w roku przeciętny polski internauta przeznaczają na granie w gry, oglądanie multimedialnych i rozwijanie swoich zainteresowań. 300 godzin w roku zarezerwowane jest na komunikację z innymi

użytkownikami internetu (maile, komunikatory, serwisy społecznościowe), zaś pozostałe 170 godzin to czas przeznaczony na sieciowe zakupy.⁷

W internecie mało rozmawiają, poza nim jeszcze mniej. Jakie są tego skutki? Przede wszystkim niska płynność słowna, czyli ubogie słownictwo. I stąd tak wielkie problemy w odbiorze tekstu, nie tylko na języku polskim, ale i każdym innym przedmiocie szkolnym. Niezwykle ważne będzie więc praktyczne kształcenie u naszych uczniów umiejętności skutecznego komunikowania się w mowie i piśmie, w różnych sytuacjach i w różnych formach, czyli świadomego konstruowania i przekazywania informacji oraz rozumienia przekazywanych komunikatów (także poprzez mowę ciała). Człowiek żyje w przestrzeni słów. Widzę w świecie tyle, ile potrafię nazwać. Jeśli, wchodząc do lasu, potrafię rozpoznać gatunki drzew, widzę różnorodność drzew. Jeśli nie, widzę tylko ścianę lasu. Za lekturą idzie bogactwo słownictwa, a za bogactwem słownictwa idzie bogactwo świata.⁸ Każdemu poloniście powinno zależeć na tym, by ludzi, których świat jest bogaty, było jak najwięcej.

Digitalnych tubylców wychowują media

Wraz z rozwojem mediów wzrasta ich udział w życiu odbiorców. Im częstszy kontakt, a digitalni tubylcy praktycznie obcują z nimi nieustannie, tym większy wpływ na ich osobowość i poglądy. Media kształtują, w przypadku młodych osób przychodzi im to szczególnie łatwo, wzorce postępowania, wpływają na podejmowane decyzje i zachowania, mają wpływ nawet na to, co jedzą, w co się ubierają, czego słuchają. Można postawić tezę, że w XXI wieku to media wychowują dzieci i młodzież, stając się czasami wręcz zastępczymi rodzicami. Tymczasem w wychowaniu potrzebny jest osobisty przykład i autorytet. Nikt nie zastąpi rodziców. W czasach gdy rodzice przerzucili wychowanie na telewizję i internet pozostała tylko szkoła. Rola nauczycieli nie powinna polegać tylko na nauczaniu digitalnych tubylców selekcji materiału oraz krytycznego odbioru treści płynących ze środków masowego przekazu. Dzisiaj najważniejsze wydaje się to, co wcale nie jest relatywne, co nie powinno ulegać dewaluacji, czyli świat wartości.

⁷ <http://www.komputerswiat.pl/novosci/internet/2012/07/ile-czasu-spedzasz-w-internecie.aspx>

⁸ Podgórska J., *Cukier, lukier, róż*, <http://www.polityka.pl/kraj/237977,1,cukier-lukier-roz.read> [4 grudnia 2007].

Digitalni tubylycy to uczniowie o specjalnych potrzebach

Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r.

w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej to dokument, w którym wyodrębniono 11 kategorii uczniów (i nie jest to katalog zamknięty), których musimy po pierwsze rozpoznać (zdiagnozować), po drugie zaś, tak zorganizować nasze działania, by zaspokoić ich indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne. Zróżnicowanie naszych uczniów wynika w szczególności z:

1. niepełnosprawności,
2. niedostosowania społecznego,
3. zagrożenia niedostosowaniem społecznym,
4. szczególnych uzdolnień,
5. specyficznych trudności w uczeniu się,
6. zaburzeń komunikacji językowej,
7. choroby przewlekłej,
8. sytuacji kryzysowych lub traumatycznych,
9. niepowodzeń edukacyjnych,
10. zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowym,
11. trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Szczegółowy opis sposobów wspierania tych uczniów został zaprezentowany w rozdziale „Dostosowanie wymagań do potrzeb i możliwości uczniów”.

Wybór lektur

W programie *Czytam - myślę – jestem* szczególny nacisk został położony na zachęcenie uczniów do czytania. Stworzenie w klasie atmosfery mody na czytanie to główne, według mnie, zadanie polonisty, które pomoże mu w zrealizowaniu wszystkich wymagań opisanych w podstawie programowej. Kluczem do sukcesu jest odpowiedni dobór tekstów.

„Zgódźmy się z tą prawdą: czytamy dla samej radości czytania. Nie dla wiedzy, nie dla mądrości, nie dla jakichś wyimaginowanych celów sytuujących się w rzeczywistości

*pozatekstowej. W akcie lektury odnajdujemy własne pytania egzystencjalne, wobec których stajemy, odnajdujemy świat, który z jakichś względów pociąga nas i interesuje: świat przeszłości lub współczesności, świat człowieka lub przyrody, doświadczamy wzruszeń, emocji, olśnień, przeżyć, których pożądamy. Tego samego szuka młody czytelnik, ze względu na specyficzną kondycję psychiczną skoncentrowany przede wszystkim na sobie, własnych problemach, przeżyciach, na odkrywanych tajemnicach własnego wnętrza, których ani nazwać, ani zrozumieć nie potrafi.*⁹ Co zrobić, by osiągnąć sukces?

- **po pierwsze – dajmy uczniowi wybór**

Jeżeli chcemy, by nasi uczniowie czytali, to powinniśmy sobie zdawać sprawę, że kluczem do sukcesu jest dobry wybór tekstów. Należy stwarzać jak najwięcej sytuacji dydaktycznych, kiedy to uczeń może wybierać. Pozwólmy uczniom wybierać teksty, lektury, wręcz zachęcajmy do tego.

- **po drugie – zróbmy wszystko, by czytanie stało się przyjemnością**

Wiąże się to mocno z kryterium pierwszym. Zazwyczaj, kiedy mamy wybór, wybieramy to, co nam się podoba, co sprawi nam przyjemność, dostarczy rozrywki, co wcale nie oznacza, że wszystkie teksty mają być łatwe, proste i przyjemne.

- **po trzecie – teksty muszą zaciekać**

Nuda jest największym wrogiem zarówno lekcji, jak i czytania. A kiedy pojawia się nuda? Odpowiadając na to pytanie najprościej, jak się da, zacytujmy uczniów: „nie wiadomo, o co chodzi, długie opisy, dłużyzny, niezrozumiały język, brak pointy, nie widać sensu, tekst o niczym.”

- **po czwarte – muszą być o czymś**

Najlepiej o problemach na tyle bliskich uczniom, by mogły stanowić pretekst do otwartej rozmowy o uczuciach i sprawach im bliskich. Amerykańskie badania na temat działań motywujących do nauki wskazują nawiązywanie do zdarzeń współczesnych lub wziętych z życia, jako jeden z czterech czynników angażujących uczniów. Ważne, by uczniowie mogli utożsamiać się z bohaterami literackimi, by tekst wywoływał w nich emocje i refleksje, by chcieli o nim rozmawiać.

⁹ J. Podgórska, *Cukier, lukier, róż*, <http://www.polityka.pl/kraj/237977,1,cukier-lukier-roz.read> [4 grudnia 2007].

- **po piąte – mają pomagać funkcjonować w społeczeństwie**

Dobrze by się stało, gdyby teksty literackie tak dobierać, by wzmacniały poczucie wartości uczniów, pomagały w przełamywaniu różnego typu stanów lękowych, uczyły empatii, rozpoznawania emocji i umiejętności panowania nad nimi. Wyrosło nam bowiem pokolenie digitalnych tubylców, świetnie radzących sobie z technologią komputerową, ale dużo gorzej z własnymi emocjami.

- **po szóste – mają uczyć wrażliwości, szacunku, tolerancji, być po prostu mądre**

Młodym ludziom są potrzebne drogowskazy, czytelny, ale też atrakcyjnie podany przekaz, co jest dobre, co złe, co uczciwe, co nieuczciwe, jak żyć mądrze i w zgodzie z własnym sumieniem. Uczenie o wartościach to nie tylko wymóg zapisany w nowej podstawie programowej. To swego rodzaju obowiązek, szczególnie teraz, gdy powszechnym zjawiskiem obserwowanym w mediach jest deprecjonowanie autorytetów.

- **po siódme – nie przesadzajmy z klasyką**

Gimnazja już od 2009 roku funkcjonują w oparciu o nową podstawę. Jeżeli zajrzemy do najczęściej wybieranych na rynku podręczników, to już w I klasie (mowa więc o obecnych trzynastolatkach, a już niedługo nawet dwunastolatkach) uczniom proponuje się czytanie i analizowanie *Legandy o św. Aleksym*, *Rozmowę Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, *Krótkość żywota Daniela Naborowskiego* – czyli w podręcznikach dominuje klasyka i układ chronologiczny. Nie zapomnę pytania syna, czy ulubionym poetą wszystkich polonistów jest Jan Kochanowski, bo na każdym etapie edukacyjnym bardzo dużo godzin lekcyjnych przeznaczają na omówienie fraszek, trenów i pieśni autora *Odprawy posłów greckich*. Kochanowski wielkim poetą był, ale konia z rzędem temu, kto u przeciętnego gimnazjalisty zaszczepi za jego sprawą zainteresowanie poezją.

Kilka lat temu, pełniąc funkcję przewodniczącej wojewódzkiego konkursu języka polskiego, przeprowadziłam ankietę wśród jego uczestników. Uczniowie klas szóstych (na dodatek ci rozbudzeni czytelnicy) wskazali jako książki, które im się najbardziej podobały, zrobiły na nich największe wrażenie, m.in. *Oskara i panią Różę* Schmitta, *Braci Lwie Serce* Lindgren, *Momo* Endego, *Córkę Czarownic i Władcę Lewawu* Doroty Terakowskiej, powieści Tolkiena i Małgorzaty Musierowicz. Czy naprawdę wystarczą trzy miesiące wakacji, by tak radykalnie zmieniły się naszym uczniom zainteresowania i gusta. Zastanawiam się, dlaczego autorzy podręczników do gimnazjów tak utrudniają życie uczniom i nauczycielom,

proponując im do omówienia w tak dużych dawkach klasykę. W III etapie edukacyjnym konieczne jest odejście od chronologicznego, historycznoliterackiego układu treści. Oczywiście, utwory z klasyki wskazane w podstawie muszą być rzetelnie omówione, bo z tego i nauczyciele i uczniowie będą „rozliczani” na egzaminie. W jaki więc sposób przybliżyć je uczniom? Dzięki naczelnej zasadzie obowiązującej w tym programie - w nauczaniu literatury w gimnazjum proponujemy nie skrócony kurs historii literatury, tylko utwory dopasowane do zainteresowań i potrzeb emocjonalnych gimnazjalistów, z bohaterami literackimi, z którymi mogą się utożsamiać. Z kolei by pokazać młodym ludziom, że literatura to kontynuacja, dialog, wykorzystywanie tych samych tematów i motywów, teksty im bliskie zestawiane zostaną z tekstami klasycznymi, np. najpierw Eric-Emmanuel Schmidt i *Oskar i pani Róża*, a potem *Treny* Jana Kochanowskiego i *Firanka* w Władysława Broniewskiego.

Cele kształcenia i wychowania

Zadanie edukacji polonistycznej

*Głównym zadaniem edukacji polonistycznej w gimnazjum jest wychowanie kompetentnego, świadomego odbiorcy kultury, który sprawnie posługiwał się będzie językiem polskim w mowie i piśmie, który dbał będzie o kulturę języka, który dzięki obcowania z różnymi tekstami kultury pozna świat wartości, co pozwoli mu świadomie dokonywać wyborów moralnych.*¹⁰ Tyle zapisy z podstawy.

A co jest ważne dla ucznia: *Uczeń chce się w szkole czuć bezpiecznie. Wiedzieć, że otaczający go ludzie darzą go sympatią i zaufaniem, że może wobec nich otwarcie mówić o swoich odczuciach i kłopotach, że w razie potrzeby otrzyma konieczne mu wsparcie. Czuć się wartościowym, zdolnym, akceptowanym [...], osiągać sukcesy i dzielić się radością z innymi.*

¹⁰ Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, s.41.

Uczeń pragnie [...] uczestniczyć we wspólnych działaniach i przeżywać satysfakcję z pełnionych ról. Mieć poczucie przynależności do grupy i nawiązywać przyjaźnie [...]. Angażować się w sprawy ważne i mieć przekonanie, że jego bycie w grupie jest użyteczne i sensowne.

I wreszcie uczeń, będący w okresie intensywnego rozwoju, chce odkrywać swoje możliwości, odczuwać satysfakcję ze zdobywania wiedzy. Ma prawo podkreślać własną tożsamość i odrębność, przeżywać radości z poszukiwania artystycznych form wyrazu dla swoich myśli i uczuć. Potrzebuje swobody, niezależności i kierowania swoim życiem według własnego programu.¹¹

Cele kształcenia

Uczeń:

- doskonali umiejętność odbioru dzieł literackich i innych tekstów kultury poprzez rozumienie znaczeń dosłownych i przenośnych,
- rozwija umiejętność wypowiedania się w mowie i w piśmie w różnych sytuacjach,
- dba o poprawność językową wypowiedzi (w wypowiedziach pisanych również ortograficzną i interpunkcyjną),
- formułuje wypowiedzi ze świadomością funkcji użytych środków językowych,
- rozpoznaje konwencje literackie oraz cechy gatunkowe różnych tekstów kultury,
- zdobywa narzędzia, dzięki którym analiza i interpretacja tekstów kultury staje się dojrzała, pogłębiona i nabiera cech samodzielności,
- czyta teksty dostosowane do wieku (literatura młodzieżowa), stopniowo poznaje dzieła klasyczne - polskie i światowe,
- rozwija zainteresowanie językiem jako składnikiem dziedzictwa kulturowego,
- zdobywa wiedzę o różnych odmianach polszczyzny,

¹¹ M. Chomczyńska-Miliszkievicz , D. Pankowska , *Polubić szkołę*, WSiP, Warszawa 1998, s. 8-9.

- pogłębia znajomość etyki mowy i etyki języka,
- w kontakcie z dziełami kultury kształtuje swoją hierarchię wartości, wrażliwość, gust estetyczny, poczucie własnej tożsamości, postawę patriotyczną i obywatelską,
- szanuje odmienność kultur, przekonania religijne i poglądy innych ludzi,
- przygotowuje się do publicznych wystąpień,
- rozpoznaje swoje zainteresowania, możliwości, potrzeby językowe i czytelnicze po to, by rozbudzać swoje pasje czytelnicze, rozwijać zdolności i zainteresowania.

Bardzo istotne, szczególnie z punktu widzenia dobrego funkcjonowania we współczesnym świecie, jest kształcenie **umiejętności ponadprzedmiotowych**. Współczesny rynek pracy potrzebuje ludzi myślących i pracujących twórczo oraz potrafiących współpracować z innymi. Wykształcenie tych umiejętności wymaga innego sposobu prowadzenia lekcji, innego stylu nauczania oraz innej formy sprawdzania i oceniania umiejętności i wiedzy uczniów.

Przeprowadzone w Polsce badania ujawniły fakt zdumiewający: 80 procent słów wypowiedzianych przeciętnie w czasie każdej lekcji pada z ust nauczyciela. Nauczyciel w tej sytuacji doskonali swoje umiejętności, które i tak są wysokie. Jak to zmienić? Między innymi poprzez **uczenie się w parach i małych grupach, zespołach** – to sposób na uruchomienie różnorodnych procesów komunikacyjnych. Uczniowie dzielą się swoimi doświadczeniami, przedstawiają własne idee, pomysły rozwiązywania problemów, negocjują stanowiska. Najważniejsze, że nie są już biernymi słuchaczami i obserwatorami – stają się samodzielni i aktywni. Nowa podstawa programowa nakłada na każdego nauczyciela obowiązek wdrożenia uczniów do samokształcenia, nauczania ich uczenia się. Dlatego tak ważne będzie wyposażenie uczniów w wiedzę i umiejętności dotyczące własnego stylu uczenia się, typu sensorycznego, określania swoich mocnych i słabych stron, wyboru najbardziej skutecznych metod uczenia się. Otaczający świat od wielu z nich będzie wymagał uczenia się przez całe życie, co zresztą może i powinno być źródłem radości. Ważne, by opuszczając gimnazjum, mieli świadomość, że nauka jest najbardziej efektywna, gdy działaniom z nią związanym towarzyszą emocje, gdy wiedzę odkrywamy samodzielnie i jeśli mamy możliwość wyboru celu i sposobu nauki.

Umiejętności ponadprzedmiotowe:

Uczeń:

- skutecznie komunikuje się w różnych sytuacjach,
- kształci umiejętności negocjowania, formułowania własnych sądów, argumentowania,
- efektywnie współdziała w zespole poprzez tworzenie wspólnych przedsięwzięć, np. spektaklu, redagowania gazetki, tworzenia projektu,
- rozwiązuje problemy,
- planuje, organizuje i ocenia własne uczenie się,
- posługuje się technologią informacyjną, np. programami przydatnymi w pracy dziennikarskiej, przy tworzeniu prezentacji multimedialnych, dyktafonem ...
- krytycznie korzysta z zasobów Internetu, programów edukacyjnych,
- wykorzystuje zdobytą wiedzę w praktyce,
- poszukuje, porządkuje, selekcjonuje i wykorzystuje informacje z różnych źródeł.

Adresaci programu *Czytam – myślę – jestem* żyją w świecie nowoczesnych technologii i mediów. Chaos informacyjny, który ich otacza, często staje się przyczyną zagubienia. W takiej sytuacji wzrasta podatność na manipulację, na co są narażeni praktycznie na co dzień. Rzeczywistość otaczająca młodego człowieka wymaga uporządkowania, wyciszenia, kontemplacji, ale i zdobycia umiejętności krytycznego oglądu świata. Kształcona w szkole podstawowej umiejętność odróżniania prawdy od fałszu, na poziomie gimnazjum jest oczywiście doskonała, ale też została przeniesiona na wyższy poziom wtajemniczenia: rozpoznawania manipulacji i perswazji. Nie mniej istotne jest obcowanie z kulturą, co wprowadza porządek, wskazuje korzenie, daje poczucie przynależności.

Nawet bez udziału szkoły otacza ich kultura „wysoka” (rzadziej) i masowa (zdecydowanie bardziej ekspansywna). Ważnym i wyróżniającym elementem programu będzie wychowanie ucznia do **uczestniczenia w kulturze**. Kluczowa w tym momencie jest postawa samego nauczyciela, który własnym przykładem inspiruje i zachęca. Nauczyciel otwarty na kulturę, który aktywnie uczestniczy w życiu kulturalnym i społecznym swojego miasta czy regionu skutecznie przekazuje uczniom wzorzec zachowań, tak pożądaną z punktu widzenia społeczeństwa obywatelskiego.

Uczeń:

- kształci umiejętność rozpoznawania cech gatunkowych różnych tekstów kultury,
- rozbudza swoje zainteresowania czytelnicze, filmowe, teatralne...

- wykonuje i uczestniczy, rozbudzając wrażliwość na sztukę, w różnego rodzaju działaniach twórczych (drama, inscenizacje, spektakle teatralne, scenariusze filmowe, adaptacje, reżyserowanie, redagowanie gazetki, nagrywanie słuchowiska radiowego, kręcenie filmu, projektowanie scenografii, kostiumów, tworzenie podkładów muzycznych do przedstawień, afiszy, plakatów, tworzenie własnych tekstów poetyckich i prozatorskich),
- świadomie uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych,
- przygotowuje się do samodzielnego korzystania z dóbr kultury (bibliotek, galerii, filharmonii, muzeów, teatrów, kin),
- analizuje teksty kultury masowej,
- doskonali umiejętność mądrego i krytycznego odbioru środków masowego przekazu,
- odróżnia prawdę od fałszu, fakty od opinii, rozpoznaje mechanizmy manipulacji i perswazji,
- rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, negację, prowokację),
- rozwija wrażliwość estetyczną, szacunek dla tradycji, dziedzictwa narodowego,

Kształcenie umiejętności i wiedzy (nie ma umiejętności bez wiedzy) oraz wychowanie muszą iść w parze. Wychowujemy nie przez natrętne moralizowanie, nie, jak by to ujął Melchior Wańkowicz „smrodek dydaktyczny”, ale przez własny przykład i przekaz płynący z tekstów kultury. Nowa podstawa programowa kładzie duży nacisk na te kwestie zarówno we wstępie Zbigniewa Marciniaka, jak i w podstawie języka polskiego, gdzie treści wychowawcze zostały wyeksponowane w dziale *Wartości i wartościowanie*. Uczenie o wartościach nabiera obecnie szczególnej wagi, o czym już wcześniej była mowa.

Cele wychowania:

- dbanie o kulturę języka, walka z przejawami agresji w języku, wulgaryzmami, itp.,
- nabywanie umiejętności kulturalnego rozwiązywania konfliktów,
- kształtowanie postaw humanistycznych, np. tolerancji, uczciwości, sprawiedliwości, odwagi cywilnej, empatii, szacunku dla innych ludzi, odpowiedzialności,
- wychowanie patriotyczne rozumiane jako budowanie więzi i poczucia dumy ze szkoły, regionu i ojczyzny,

- wychowanie patriotyczne rozumiane jako kształcenie postaw obywatelskich, wspólnego działania dla dobra innych, zaangażowania w życie szkoły i lokalnej społeczności,
- poznawanie dziedzictwa kultury regionu i narodowej na tle kultury europejskiej,
- umacnianie świadomości ekologicznej,
- kształcenie zdrowego trybu życia,
- pogłębianie aktywności poznawczej ucznia, pomoc w rozwijaniu jego osobistych zainteresowań,
- właściwe zachowanie w sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych,
- wdrażanie uczniów do samokształcenia, odkrywania własnych preferencji w zakresie stylu uczenia się,
- wdrażanie do obiektywnego oceniania postaw innych ludzi, przygotowania do samooceny,
- umacnianie poczucia własnej wartości, rozpoznawania swoich mocnych i słabych stron.

Treści kształcenia powiązane z metodami i technikami pracy

Treści w podstawie programowej zostały zapisane językiem wymagań. Precyzyjnie określono, czego mamy uczyć. Trudniejsza jest odpowiedź **na pytanie, jak uczyć**. Poniższa tabela jest próbą wskazania konkretnych przykładowych rozwiązań metodycznych pozwalających zrealizować wszystkie zapisane w podstawie wymagania szczegółowe (treści nauczania).

Jak czytać zapisy w tabeli?

Specyfika języka polskiego sprawia, że pewne umiejętności z podstawy programowej, np. I.1.1, I.1.2 doskonalone są praktycznie nieustannie, nie tylko na języku polskim, ale i innych przedmiotach oraz w sytuacjach pozaszkolnych. Kształcenie innych musimy zaplanować i dopasować do nich określone teksty. W obu wypadkach ważne są metody i ćwiczenia, które pomogą uczniom zrealizować stawiane przed nimi cele. Zaprezentowane one zostały w trzeciej rubryce tabeli. **Umiejętności z podstawy w większości realizowane będą przez trzy lata, a więc w każdej klasie, często na wielu lekcjach, z wykorzystaniem różnorodnych tekstów kultury.** Tylko nowe umiejętności, które oprócz ćwiczeń będą wymagały również wprowadzenia dodatkowej teorii, opatrzone zostały w drugiej rubryce tabeli zapisem informującym, w której klasie będą szczegółowo omawiane. Co oznacza, że od tego momentu będą doskonalone zawsze przy okazji analizy tekstów, które dostarczą nam takiej możliwości (np. archaizmy przy okazji omawiania powieści i opowiadań historycznych). Część umiejętności z podstawy może być doskonalona z wykorzystaniem dowolnych tekstów (warto jednak przy ich wyborze kierować się zasadami określonymi w rozdziale *Wybór tekstów*), kształcenie pozostałych wymaga tekstów specjalnie dobranych. W takich przypadkach w trzeciej rubryce tabeli podane zostały konkretne tytuły utworów, które będą pomocne przy kształceniu określonych umiejętności. Przykładowe ćwiczenia, z wyjątkiem opatrzonych gwiazdką, zostały napisane przez autorkę programu.

Odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie zawartych w nich informacji

1. Czytanie i słuchanie

Zapis z podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
I.1.1.	odbiera komunikaty pisane, mówione, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych – rozróżnia informacje przekazane werbalnie oraz zawarte w dźwięku i obrazie;	<p>Czytanie multisensoryczne (aktywne) – szczegółowy opis w załączniku nr 1. Motywowanie uczniów do czytania różnych tekstów kultury za pomocą ćwiczeń <i>zanim przeczytasz</i> - szczegółowy opis w załączniku nr 1. Kierowanie się zasadą Williama Kilpatrica - twórcy projektu edukacyjnego: „jeżeli tylko to możliwe niech wybiera uczeń”. Drama (pantomima, rzeźba – czytanie mowy ciała). Aktywne słuchanie (odzwierciedlanie, parafrazowanie, wyjaśnianie).</p> <p>Przykładowe ćwiczenie przygotowujące do czytania obrazu:</p> <p><i>1. Usiądź wygodnie w ławce. Zdejmij okulary (jeśli je nosisz). Przez dwadzieścia sekund pocieraj energicznie dłoń o siebie. Oprzyj łokcie o blat. Zamknij oczy. Zakryj oczy dłońmi złożonymi w kształt miseczek. Oddychaj głęboko przez minutę. Opuść dłoń, ale oczy otwórz po dwudziestu sekundach.</i></p> <p><i>2. Przyjrzyj się uważnie reprodukcji obrazu i w ciągu minuty zapamiętaj jak najwięcej szczegółów.</i></p> <p>Pierwsze polecenie sprawia, że uczniowie są maksymalnie skoncentrowani na zadaniu, chcą sprawdzić, czy istotnie wykonując działania opisane w ćwiczeniu, wyostrza im się wzrok. Ostatnim elementem ćwiczenia będzie odpowiedź na pytania ściśle odnoszące się do obrazu, np. ile osób znajduje się na obrazie, co</p>	<p>Ciche czytanie to sztuka! Staramy się je opanować (scenariusz)</p> <p>Człowiek i sztuka tworzenia – test sprawdzający czytanie ze zrozumieniem</p> <p>Poruszamy się zwinnie w gąszczu terminów językoznawczych. Charakterystyka języka mówionego i pisanego (scenariusz)</p>

		stanowi tło obrazu, itd.	
I.1.2	wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu;	<p>Polecenia otwarte i zamknięte do tekstu – przykłady w załączniku nr1.</p> <p>Konieczność zapamiętania najważniejszych cytatów z tekstów z podstawy programowej opatrzonych gwiazdką.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>„Ciemno wszędzie, głucho wszędzie, Co to będzie, co to będzie?”</i></p> <p><i>Z jakiego utworu pochodzi powyższy cytat (podaj imię i nazwisko autora, tytuł, nazwę rodzaju literackiego), kto je wypowiada i w jakich okolicznościach.</i></p>	<p>Księżę i róża (scenariusz)</p> <p>O czym marzą znani bohaterowie?</p> <p>Skrzydlate słowa (karty pracy, prezentacje)</p>
I.1.3	porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;	<p>Wykorzystanie metod nauczania problemowego opartych na samodzielnym zdobywaniu przez ucznia nowej wiedzy i umiejętności, np. metody tekstu przewodniego. Uczeń ma za zadanie rozwiązać problem, ale brakuje mu danych, które musi uzupełnić. W tekście przewodnim opisane są kolejne kroki i zadania pośrednie, które pozwolą na rozwiązanie problemu. Nauczyciel przygotowuje zadanie do wykonania oraz zestaw informacji, materiałów potrzebnych do realizacji, a uczniowie szukają informacji, pomysłów rozwiązań. Uczniowie zdolniejsi wykonują zadanie samodzielnie, mając do pomocy teksty przewodnie. Uczniowie słabsi wykonują część zadania, wspomagani przez nauczyciela.</p> <p>Informacje ważne i drugorzędne.</p> <p>Techniki: ślady twojego myślenia.</p>	
I.1.4	odróżnia informacje o faktach od opinii; kl. I	<p>Analizowanie różnego typu tekstów, w tym publicystycznych i programów telewizyjnych pod kątem wyszukiwania faktów i odróżniania ich od opinii.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie (gotowe do uzupełnienia przez uczniów i tworzone samodzielnie lub w grupie przez uczniów dla innych uczniów):</p>	

		<i>Fakt czy opinia? Postaw X w odpowiednim miejscu tabeli.</i>			
			Fakt	Opinia	
		<i>Jan Miodek jest wybitnym znawcą języka młodzieżowego.</i>			
		<i>Według raportu Biblioteki Narodowej 56 procent Polaków nie przeczytało w 2011 r. ani jednej książki.</i>			
		<i>Polacy mało czytają.</i>			
I.1.5	rozpoznaje różnice między fikcją a kłamstwem; kl. II	Analiza tekstu Janiny Puzyniny „O etyce słowa”.			
I.1.6	rozpoznaje wypowiedzi o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym; kl. II	<p>Wyrazy nacechowane ekspresywnie, zdrobnienia i zgrubienia, wyrazy neutralne. Perswazja jako przykład kształtowania poglądów i przekonań, po to by nakłonić odbiorcę do określonych zachowań obecna w reklamie, publicystyce, przemówieniach, kazaniach. Analiza tekstów należących do w/w gatunków. Język reklamy (przymiotniki wartościujące, np. znakomity, zaimki osobowe, np. my, partykuły wzmacniające, np. na pewno, liczebnik – pierwszy lub wyrażenie – numer jeden). Analiza sloganów reklamowych (np. „Codziennie niskie ceny” - Biedronka), zabawy kreatywne na wykorzystanie przysłów w reklamie („Jak sobie pościelisz, tak się wyśpisz” – reklama pościeli) i antyreklam („Od szamponu cherubina powiększa się łysina”), samodzielne tworzenie sloganów i haseł reklamowych. Pozawerbalny język emocji. Metody techniki: ćwiczenia dramowe, symulacje, analiza przypadku.</p>			<p>Erystyka a polityka (scenariusz)</p> <p>Funkcja ekspresywna języka (scenariusz)</p> <p>Jak działa reklama? (scenariusz)</p> <p>Poznaj swoją siłę perswazji (scenariusz)</p> <p>Reklamo, pokaż język</p>

		<p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Do zdania „Kasia odrobiła lekcje” dopisz wyraz lub grupy wyrazów, dzięki którym wyrazisz</i></p> <p>A. <i>zadowolenie</i></p> <p>B. <i>wątpliwość</i></p> <p>C. <i>pewność</i></p>	
I.1.7	rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację); kl. II	Określanie językowych sposobów wartościowania (tytuł, słownictwo, gra znaczeń i słów, aluzje i stylizacje). Sposoby kształtowania opinii publicznej.	Mówimy – tylko w jakim celu? O intencjach wypowiedzi (scenariusz)
I.1.8	dostrzega w wypowiedzi ewentualne przejawy agresji (kl. I) i manipulacji (kl. II);	<p>Ćwiczenia w dostrzeganiu różnicy między perswazją (działania jawne), a manipulacją (działania ukryte) - analiza tekstów i audycji telewizyjnych pod tym kątem.</p> <p>Tekst: Joanna Bajończyk <i>Fabryka szczęścia</i>, Rzeczpospolita, wrzesień, 2006 r.)</p>	
I.1.9	rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną, wskazuje tezę, argumenty i wnioski; teza, argumenty – kl. I	<p>Organizacja dyskusji w różnych formach, w których uczniowie muszą zaprezentować swoje stanowisko, przedstawić argumenty, na koniec sformułować wnioski. Na przykład: <i>myślowe kapelusze, debata „za” i „przeciw”, SWOT, dyskusja panelowa z udziałem ekspertów, debata oksfordzka, JIGSAW, dyskusja sokratejska, akwarium, dyskusja plenarna</i>. Analiza wzorcowych wypowiedzi argumentacyjnych (również wzorcowych rozprawek). Wyszukiwanie w tekście argumentów i tezy wyrażonej wprost bądź redagowanie tezy na podstawie analizy tekstu.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie (w formie pisemnej lub ustnej – symulacja wystąpienia):</p>	

		<i>Masz zabrać głos w debacie, czy szkoła jest potrzebna. Przedstaw swój pogląd, poprzyj go dwoma argumentami. Zastosuj w swojej wypowiedzi słownictwo charakterystyczne dla debaty.</i>	
I.1.10	rozdziela gatunki publicystyczne prasowe, radiowe i telewizyjne (artykuł – kl. I, wywiad – kl. I, reportaż – kl. III);	<p>Analizowanie przykładowych tytułów prasowych. Dokonanie podziału na te o charakterze czysto informacyjnym i sugerujące opinie, komentujące. Stylistyka tytułów: informacyjne: <i>Głodówka w urzędzie; Kupujemy coraz więcej samochodów;</i> oceniające, komentujące: <i>Chcemy silnego premiera; Winne wały, władze mniej; Och, co za ulga;</i> apelujące: <i>Czas zaprotestować; Zorganizujemy olimpiadę; Pomóżmy;</i> intrygujące, tajemnicze, niejasne : <i>Księga za księgę; Może, ale nie musi; Cztery razy ja; Gaz premierów;</i> oparte na metaforze, poetyckie : <i>Nimfy, królowny i liście łopianu; Regulamin zamętu; Złapałem temat za ogon; Łąka męczeństwa.</i></p> <p>Ćwiczenia w nadawanie tytułów prasowych. Analiza notatek prasowych/artykułów prasowych. Konstrukcja krótkiego artykułu prasowego (tytuł, lead, działanie, cel, przyczyna, rezultat). Tworzenie artykułów o tematyce szkolnej. Tworzenie własnej gazetki szkolnej lub klasowej. Rady dla przyszłych dziennikarzy/autorów wywiadu/reportażu. Podział reportażu ze względu na środek przekazu: prasowy, radiowy, telewizyjny oraz ze względu na temat: społeczno-obyczajowy, podróżniczy, sądowy, sportowy, wojenny. Najwybitniejsi polscy autorzy reportażu.</p> <p>Przykładowe ćwiczenia:</p> <p>1. Przeprowadź fikcyjny wywiad z bohaterem literackim. Pytania układaj tak, by odpowiedzi na nie można było znaleźć w tekście.</p> <p>2. Ułóż krótką definicję słowa reportaż. Pomocne mogą być słowa Arystotelesa „definicja dochodzi do skutku za pośrednictwem rodzaju najbliższego i różnicy gatunkowej.” Czyli w definicji powinny się znaleźć:</p>	<p>Sto pytań do ..., czyli o wywiadzie</p> <p>Zbrodnia to niesłyszana ..., czyli piszemy reportaż</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • <i>słowa o zakresie szerszym niż wyraz definiowany (np. gatunek prozy publicystycznej, dział publicystyki,)</i> • <i>cecha, która należy do treści słowa definiowanego (np. opisujący zdarzenia znane autorowi z bezpośredniej obserwacji).</i> <p>3. <i>Napisz reportaż z wydarzeń dziejących się w klasie lub szkole, których byłeś (-aś) naocznym obserwatorem.</i></p> <p>Tekst: Dariusz Lis „No i mam za swoje”, Kraków 2010 (str.58-60), przedruki artykułów i wywiadów prasowych. Fragmenty reportaży, np. Wojciecha Tochmana i Ryszarda Kapuścińskiego.</p>	
I.1.11	czerpie dodatkowe informacje z przypisu. kl. I	Wyrobienie nawyku, że przypis jest integralną częścią tekstu. Przypis w pracy naukowej i w innych tekstach. Formułowanie pytań do tekstów w taki sposób, by odpowiedzi uczniowie musieli poszukać w przypisach.	

2. Samokształcenie i docieranie do informacji

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów:	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
I.2.1.	samodzielnie dociera do informacji – w książkach, prasie, mediach elektronicznych oraz w wypowiedziach ustnych;	<p>Metoda tekstu przewodniego, JIGSAW. Wdrażanie do samokształcenia po przeprowadzeniu diagnozy zainteresowań uczniów, by wspólnie wybrane teksty były dla nich interesujące. Praca indywidualna, ewentualnie na początku w parach, według następujących zaleceń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pobeżne przejrzyj tekst, • postaw pytania do tekstu, • dokładne przeczytaj cały tekst, • podziel go na części, • dokonaj streszczenia poszczególnych części, 	Jak i po co notować? (scenariusz)

		<ul style="list-style-type: none"> • jeżeli masz kłopoty z zadaniem poprzednim, przeczytaj tekst ponownie, • jeżeli masz trudność z rozumieniem określonych wyrazów, to: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wypisz z tekstu wyrazy, których znaczenia nie rozumiesz. 2. Nie sięgaj od razu do <i>Słownika języka polskiego</i> lub <i>Słownika wyrazów obcych</i> czy <i>bliskoznacznych</i>. 3. Spróbuj przeczytać tekst/akapit ponownie. Gdy dojdiesz do wyrazu, który jeszcze jest dla ciebie niezrozumiały, zatrzymaj się i spróbuj wyjaśnić jego znaczenie na podstawie kontekstu. 4. Jeżeli nie znasz odpowiedzi, poproś o wyjaśnienie tego ucznia, który zna znaczenie tego wyrazu. 5. Wyjaśnienia wyrazów, których dalej nie rozumiesz, poszukaj w odpowiednich słownikach. 6. Z każdym wyrazem, którego znaczenie stało się zrozumiałe, ułóż zdanie. <p>Ten sposób pracy w praktyczny sposób pokazuje schemat dochodzenia do rozwiązania problemu bardzo typowego i częstego, jakim jest nieznanie znaczenia słów. Ważne, by nie dawać „gotowych rozwiązań”, bo nie zostaną zapamiętane. Zadanie częściowo można wykonać samodzielnie. Wyjątek stanowi polecenie 4. – tu nauczyciel prowadzący lekcję musi zorientować się, którzy uczniowie znają znaczenie słów i potrafią je wyjaśnić pozostałym uczniom w klasie.</p>
I.2.2	stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych, wyszukuje w bibliotece źródła potrzebnych mu	<p>Lekcje biblioteczne zapoznające z katalogiem osobowym i rzeczowym lub system komputerowym danej biblioteki.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Jurek chce wzbogacić swoją wiedzę na temat innych religii. Pomóż mu wybrać</i></p>

Nabieramy umiejętności korzystania ze słowników

	<p>informacji; kl. I</p>	<p><i>książkę, z której dowie się najwięcej na ten temat.</i></p> <p>A. <i>Najciekawsze zabytki świata</i></p> <p>B. <i>Słownik mitów i tradycji kultury</i></p> <p>C. <i>Zarys dziejów religii</i></p> <p>D. <i>Słownik wyrazów obcych</i></p>	<p>Wędrowka po bibliotekach</p> <p>W poszukiwaniu książki</p>
<p>I.2.3</p>	<p>korzysta ze słownika: języka polskiego, poprawnej polszczyzny, frazeologicznego, wyrazów obcych, synonimów i antonimów oraz szkolnego słownika terminów literackich – w formie książkowej i elektronicznej. Kl. I</p>	<p>Ćwiczenia w korzystaniu ze słowników z wykorzystaniem zasad opisanych w I.2.1, po to by uniknąć podawania gotowych rozwiązań, które rozleniwiają uczniów.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p>1. <i>Jakie informacje zawiera poniższe hasło zamieszczone w Słowniku języka polskiego pod red. Mieczysława Szymczaka. Podpowiedz dla słabszych uczniów – znajdziesz pięć informacji.</i></p> <p>Scenografia - ż, DCMs. –fii. <i>Opracowanie plastycznej i architektonicznej oprawy widowiska teatralnego, filmowego itp.; oświetlenie, dekoracje, kostiumy i rekwizyty stanowiące taką oprawę. Scenografia do sztuki, do filmu. Opracować scenografię. <z gr.></i></p> <p>2. <i>Wszyscy powinniśmy dbać o poprawność języka. Pomóc Ci w tym mogą różne słowniki. Podaj nazwę słownika, innego niż słownik języka polskiego, w którym znajdziesz wyjaśnienie swoich wątpliwości.</i></p> <p>A. <i>Brat powiedział, że masz węża w kieszeni. Nie rozumiesz, co to znaczy.</i></p> <p>.....</p> <p>B. <i>W gazecie została podana informacja, że wiek XX był stuleciem industrializacji.</i></p> <p><i>Nie wiesz, co znaczy słowo „industrializacja”.</i></p> <p>.....</p>	<p>Gdzie szukać pomocy, czyli do czego służą słowniki i poradniki? (scenariusz)</p> <p>W jakim słowniku możemy odszukać potrzebne informacje?</p>

		<p>C. <i>Twoi rodzice zdecydowali, że tegoroczne ferie spędzicie w Alpach. Siostra powiedziała, że podpisuje się pod tym pomysłem obydwoma rękami. Masz wątpliwość, czy nie powinna powiedzieć „obiema rękami”?</i>.....</p> <p>D. <i>Piszesz wypracowanie o podróżnikach. Nie chcesz nadużywać tego wyrazu.</i></p>	
--	--	--	--

3. Świadomość językowa

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
I.3.1.	<p>rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny i naukowy;</p> <p>kl. II</p>	<p>Ćwiczenie na przyporządkowanie fragmentów lub całych wypowiedzi określonym stylom</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Przyporządkuj poniższe wypowiedzi wybranym z ramki stylom.</i></p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px 0;"> <p><i>A. styl naukowy B. styl potoczny C. styl artystyczny D. styl urzędowy</i></p> </div> <p><i>1. Rwałem dziś rano czereśnie,/Ciemnoczerwone czereśnie,/W ogrodzie było ćwierkliwie...</i></p> <p><i>2. Nie mogę się doczekać wiosny, bo chcę, by już zakwitła moja krokusowa</i></p>	<p>Cechy dobrego stylu (tablice)</p> <p>Cechy stylu naukowego</p> <p>Manowce stylu. Jak się ustrzec błędów stylistycznych?</p> <p>Styl naukowy i popularnonaukowy – różnice i podobieństwa</p>

		<p><i>rabatka.</i></p> <p><i>3. Wykorzystując kulturę in vitro pojedynczych makrospor oraz wegetatywne namnożenie gametofitów, zdołano stworzyć warunki powiększenia populacji przedstawicieli paproci drzewiastych w naszych kolekcjach.</i></p> <p><i>4. Uchwałę o nadaniu członkostwa PZD i prawa użytkowania działki sporządza się według wzoru, stanowiącego załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.</i></p>	Wyznaczniki stylu urzędowego												
I.3.2	<p>rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście;</p> <p>kl. I</p>	<p>Stworzenie w klasie słownika wyrazów wieloznacznych (np. w formie papierowej lub elektronicznej), który będzie stale uzupełniany. Na pewno na początku znajdą się w nim wyrazy typu: komórka, mysz, zamek Z wyrazami wieloznacznymi uczniowie powinni układać zdania, z których jednoznacznie będzie wynikało, że rozumieją jego znaczenie. Warto uczniom proponować zadania rozwijające kreatywność.</p> <p>Przykładowe ćwiczenia:</p> <p><i>1. Ułóż dwa zdania, w których wyraz „dramat” zostanie użyty w dwóch różnych znaczeniach.</i></p> <p><i>2. Wpisz do tabeli wyraz, który pasuje do obu podanych definicji.</i></p> <table border="1"> <tr> <td><i>Można otworzyć kluczem</i></td> <td></td> <td><i>Pałac</i></td> </tr> <tr> <td><i>Grana przez aktora</i></td> <td></td> <td><i>Grunt/ziemia uprawna</i></td> </tr> <tr> <td><i>Zastanawia się</i></td> <td></td> <td><i>Godność</i></td> </tr> <tr> <td><i>Sfalszować</i></td> <td></td> <td><i>Pokruszyć</i></td> </tr> </table>	<i>Można otworzyć kluczem</i>		<i>Pałac</i>	<i>Grana przez aktora</i>		<i>Grunt/ziemia uprawna</i>	<i>Zastanawia się</i>		<i>Godność</i>	<i>Sfalszować</i>		<i>Pokruszyć</i>	<p>Powtórzenie o homonimach</p> <p>Zamek w zamku – czym jest homonim?</p>
<i>Można otworzyć kluczem</i>		<i>Pałac</i>													
<i>Grana przez aktora</i>		<i>Grunt/ziemia uprawna</i>													
<i>Zastanawia się</i>		<i>Godność</i>													
<i>Sfalszować</i>		<i>Pokruszyć</i>													
I.3.3	dostrzega różnicowanie	Ćwiczenia z wykorzystaniem cytatów z odpowiednim słownictwem, np.	Czy znasz te wyrazy?												

	<p>słownictwa – rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (wyrazy gwarowe (kl. III), terminy naukowe (kl. III), archaizmy (kl. II i neologizmy (kl. III), eufemizmy (kl. II) i wulgaryzmy (kl. I); dostrzega negatywne konsekwencje używania wulgaryzmów); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone (obce) (kl. I) – rozumie ich funkcję w tekście;</p>	<p>archaizmami:</p> <p><i>Nawet stary stojący zegar kurantowy/W drewnianej szafie poznał u wniścia alkowy</i></p> <p style="text-align: right;">(Adam Mickiewicz, <i>Pan Tadeusz</i>)</p> <p>1. <i>Dawniej alkową nazywano</i></p> <p>A. <i>salon.</i> B. <i>sypialnię.</i> C. <i>łazienkę.</i> D. <i>kuchnię.</i></p> <p>2. <i>Wyrażenie „ u wniścia” zastąp jego współczesnym odpowiednikiem.</i></p> <p>3. <i>Jakie zjawisko językowe występuje w tekście Adama Mickiewicza?</i></p> <p>Przykładowe ćwiczenia na zapamiętanie nowych pojęć:</p> <p>4. <i>Z liter słowa NEOLOGIZM ulóż w ciągu 4 min. jak najwięcej wyrazów.</i></p> <p>5. <i>Z liter słowa EUFEMIZM ulóż zdanie, w którym poszczególne wyrazy będą zaczynały się od kolejnych liter, czyli E, U, F ...</i></p> <p>Tekst: Jan Miodek, <i>O języku do kamery</i></p>	<p>Miron Białoszewski <i>Namuzowywanie</i></p> <p>Dialekty i gwary polskie – czy mowa nas zdradza? (scenariusz)</p> <p>Nawijka o neologizmach, czyli o nowych wyrazach ...</p> <p>Neologizmy. Co to za wyrazy (scenariusz, ćw. int.)</p> <p>Neologizmy poetyckie</p> <p>O tym, co sobie pożyczaliśmy z innych języków</p> <p><i>Słowoowocowe</i> <i>hybrydy,</i> <i>przypozłoczone</i> <i>neologizmy</i></p> <p>Typy zapożyczeń</p>
I.3.4	<p>rozpoznaje cechy kultury i języka swojego regionu;</p>	<p>Wizyta w muzeum etnograficznym, filmy, prezentacje multimedialne, spotkania z twórcą ludowym, projekt edukacyjny.</p>	<p>Dialektyzmy</p> <p>Zróznicowanie języka</p>

	kl. III		polskiego – poznajemy gwary										
I.3.5	rozpoznaje w zdaniach i w równoważnikach zdań różne rodzaje podmiotów, orzeczeń, dopełnień, okoliczników oraz przydawkę – rozumie ich funkcje (kl. I-II);	<p>Powtórzenie wiadomości ze szkoły podstawowej, rozszerzenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie na rozpoznawanie części zdań:</p> <p><i>W zdaniu „Potem wydrukowała opis” wyraz „opis” jest:</i></p> <table border="1"> <tr> <td><i>A. podmiotem.</i></td> <td><i>A. podmiotem domyślnym.</i></td> </tr> <tr> <td><i>B. orzeczeniem.</i></td> <td><i>B. orzeczeniem imiennym.</i></td> </tr> <tr> <td><i>C. dopełnieniem.</i></td> <td><i>C. dopełnieniem bliższym.</i></td> </tr> <tr> <td><i>D. okolicznikiem.</i></td> <td><i>D. okolicznikiem miejsca.</i></td> </tr> <tr> <td>po szkole podstawowej</td> <td>po gimnazjum</td> </tr> </table>	<i>A. podmiotem.</i>	<i>A. podmiotem domyślnym.</i>	<i>B. orzeczeniem.</i>	<i>B. orzeczeniem imiennym.</i>	<i>C. dopełnieniem.</i>	<i>C. dopełnieniem bliższym.</i>	<i>D. okolicznikiem.</i>	<i>D. okolicznikiem miejsca.</i>	po szkole podstawowej	po gimnazjum	<p>Budowa zdania, Co o składni wiedzieć powinniśmy? (scenariusz)</p> <p>Ćwiczenia praktyczne dotyczące okolicznika (karty pracy)</p> <p>Dopełnienie jako część zdania/Okolicznik i jego rodzaje/Przydawki/Podmiot i orzeczenie (scenariusze, karty pracy, testy)</p> <p>Składnia – powtórzenie</p> <p>Wykresy zdań</p>
<i>A. podmiotem.</i>	<i>A. podmiotem domyślnym.</i>												
<i>B. orzeczeniem.</i>	<i>B. orzeczeniem imiennym.</i>												
<i>C. dopełnieniem.</i>	<i>C. dopełnieniem bliższym.</i>												
<i>D. okolicznikiem.</i>	<i>D. okolicznikiem miejsca.</i>												
po szkole podstawowej	po gimnazjum												
I.3.6	rozdziela rodzaje zdań złożonych podrzędnie i współrzędnie, imiesłowne równoważniki zdań, zdania bezpodmiotowe oraz rozumie ich	<p>Powtórzenie wiadomości ze szkoły podstawowej, rozszerzenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych.</p> <p>Układanie zdań różnego typu.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p>1. „<i>Gdy tramwaj dowiózł ją do ronda Daszyńskiego, wysiadła</i>” jest zdaniem</p>	<p>Zdania złożone współrzędnie (karty pracy)</p> <p>Kto stawia właściwe pytania, ten trafnie określa rodzaj zdania</p>										

	funkcje w wypowiedzi; kl. II	<i>złożonym</i> A. podrzędnie przydawkowym. B. podrzędnie dopełnieniowym. C. podrzędnie okolicznikowym. D. podrzędnie orzecznikowym. <i>2. Ułóż zdania złożone współrzędnie łączne i przeciwstawne.</i>	(scenariusz)
I.3.7	odróżnia temat fleksyjny od końcówki; kl.II	Powtórzenie wiadomości ze szkoły podstawowej, rozszerzenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych.	Oboczności (karty pracy, prezentacja) Odmiana części mowy (tablice, prezentacje)
I.3.8	odróżnia czasowniki dokonane i niedokonane; rozpoznaje tryby i strony (czynną i bierną) czasownika oraz imiesłowy – wyjaśnia ich funkcje w tekście; kl. I	Powtórzenie wiadomości ze szkoły podstawowej o czasach, osobach, liczbach i rodzajach gr. czasownika, rozszerzenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych.	Ćwiczenia praktyczne dotyczące czasownika (karty pracy, testy, sprawdziany, quizy) Imiesłowy zawrót głowy (scenariusz, tablice) Pisownia części trybu przypuszczającego Strona czynna i bierna czasownika <i>To mi smakowało</i> – czasowniki dokonane i niedokonane

I.3.9	rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym. kl. II	Powtórzenie wiadomości ze szkoły podstawowej, rozszerzenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych.	Formanty produktywne (prezentacja) Kategorie słowotwórcze (prezentacja) Podstawa słowotwórcza i formant Podział wyrazu na podstawę słowotwórczą i formant Typy formantów W jaki sposób powstają słowa?
-------	---	--	---

II Analiza i interpretacja tekstów kultury

1. Wstępne rozpoznanie

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów:	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
II.1.1.	opisuje odczucia, które budzi	Gromadzenie słownictwa nazywającego uczucia. Ćwiczenia w stosowaniu	Jak mówić o

	w nim dzieło;	słownictwa ekspresywnego. Dostrzeganie względności ocen. Przykładowe ćwiczenia: <i>1. Opisz dzieło trzema przymiotnikami lub imiesłowami przymiotnikowymi.</i>	uczuciach? (scenariusz) To lektura godna polecenia Wycieczka do muzeum
II.1.2	rozpoznaje problematykę utworu.	Ułożenie tytułu, dobranie przysłowia, sentencji najlepiej oddającej charakter tekstu, wskazanie słów – kluczy, tworzenie krótkich leadów do tekstów, w których zawarte zostały krótko najważniejsze informacje. Przykładowe ćwiczenie: <i>Dokończ zadanie. Tematem utworu jest</i>	Patrz - scenariusze do omawianych lektur

2. Analiza

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów:	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
II.2.1.	przedstawia najistotniejsze treści wypowiedzi w takim porządku, w jakim występują one w tekście;	Układanie planu ramowego i szczegółowego utworu, zapamiętanie najważniejszych cytatów z tekstów opatrzonych gwiazdką. Rekonstrukcja wydarzeń w porządku chronologicznym, rola chronologicznej prezentacji wydarzeń. Karty pracy z wybranymi kluczowymi zdaniami z tekstu i pomieszaną kolejnością. Technika: linia czasu, pamięć i logika. Przykładowe ćwiczenie (analiza obrazu) <i>1. Przedstawcie współczesną inscenizację (żywy obraz) wybranego obrazu. Zadbajcie o scenografię, rekwizyty, przyjmijcie podobne pozy.</i>	Czas narracji i czas akcji (scenariusz) Opowiadamy przebieg akcji w <i>Zemście</i> Aleksandra Fredry

		2. <i>Uzereguj zdania (bez zaglądania do tekstu) według kolejności, w jakiej pojawiają się w opowiadaniu.</i>	
II.2.2	charakteryzuje postać mówiącą w utworze;	Odróżnianie autora od osoby mówiącej (podmiotu lirycznego) w liryce. Tworzenie portretu osoby wypowiadającej się w utworze (kim lub czym jest, jeżeli jest to człowiek, ustalenie wieku i przynależności społecznej, stanu emocjonalnego, itp.). Charakteryzowania narratora na podstawie informacji bezpośrednich i pośrednich. Techniki: diagram postaci.	
II.2.3	rozdziela narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz potrafi określić ich funkcje w utworze; kl. I	Dostrzeganie wpływu rozwiązań narracyjnych na dramaturgię opowieści. Określanie funkcji i cech pierwszoosobowej narracji (potoczność języka, słownictwo wartościujące o wyraźnym nacechowaniu emocjonalnym, autokreacja, wywieranie wpływu na czytelnika). Przykładowe ćwiczenie: <i>IPW (Inny punkt widzenia)</i> <i>Wybierz jednego bohatera świata przedstawionego z omawianej lektury/opowiadania i przedstaw historię z jego perspektywy.</i>	Pozycja narratora
II.2.4	wskazuje funkcje użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (neologizmów, archaizmów, zdrobnień, zgrubień, metafor), składni (powtórzeń (kl. I), pytań retorycznych (kl. I), różnego	Krokowe oswojenie ze środkami stylistycznymi - częściowo powtórzenie ze szkoły podstawowej 1. Epitet Do słowa cukierek dopisz przymiotnik określający jego smak. <u>słodki</u> cukierek 2. Porównanie Między rzeczownik i określający go przymiotnik wstaw wyraz	Budowa i typy wiersza (ilustracje) <i>Dwa stawy w oczach poety – powtórzenie środków stylistycznych</i> Jak powstają nowe wyrazy?

	<p>typu zdań i równoważników), fonetyki (rymu, rytmu, wyrazów dźwiękonaśladowczych);</p>	<p>porównujący „jak”.</p> <p style="text-align: right;"><u>słodki jak cukierek</u></p> <p>3. Porównanie poetyckie Z czym kojarzy ci się słodycz cukierka? Utwórz porównanie wykraczające poza doznania smakowe. <u>Cukierek jest słodki jak kusiciel.</u></p> <p>4. Przenośnia Przekształć porównanie poetyckie, usuwając wyraz porównujący. cukierek – <u>słodki kusiciel</u></p> <p>5. Apostrofa</p> <p>Zwróć się bezpośrednio do cukierka. <u>Cukierku, ty słodki kusicielu</u></p>	<p>Metafora (tablice)</p> <p>Po co nam metafora?</p> <p>Składniowe środki stylistyczne (karty pracy, scenariusz, prezentacja)</p>			
<p>II.2.5</p>	<p>omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu (tytułu, podtytułu, motta (kl. II), apostrofy (kl. I), puenty (kl. I), punktu kulminacyjnego (kl. II);</p>	<p>Ocenia trafność tytułów ze względu na temat. Formułuje nowe tytuły do utworów. Określa kompozycyjną zasadę porządkującą tekst.</p> <p>Metody i techniki: gwiazda opowiadania.</p>				
<p>II.2.6</p>	<p>przypisuje czytany utwór do właściwego rodzaju literackiego (epika (kl. II), liryka (kl. I), dramat (kl. II);</p>	<p>Wizualizacja w postaci plakatu zawieszona w widocznym miejscu w klasie. Wpisywanie do poszczególnych rubryk autorów i tytułów omawianych tekstów.</p> <table border="1" data-bbox="768 1302 1671 1390"> <tr> <td data-bbox="768 1302 1048 1390">liryka</td> <td data-bbox="1048 1302 1361 1390">epika</td> <td data-bbox="1361 1302 1671 1390">dramat</td> </tr> </table>	liryka	epika	dramat	<p>Co to jest epika? (scenariusz)</p> <p>Epika – powtórzenie wiadomości</p> <p>Poezja współczesna –</p>
liryka	epika	dramat				

		<div style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 20px; margin-bottom: 10px;"></div> <p>Tworzenie map mentalnych. Gromadzenie i znajomość pojęć charakterystycznych dla określonego rodzaju literackiego.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Na środku pokratkowanej strony znajduje się słowo, które jest tematem krzyżówki. Dopisz do niego inne wyrazy z tej samej dziedziny, tak jak w grze „scrabble”. Różne hasła należy tak układać, aby ich litery się nie stykały. Na koniec do każdego hasła ulóż jego definicję.</i></p> <table border="1" style="margin: 10px auto; text-align: center;"> <tr><td></td><td></td><td><i>M</i></td><td></td><td><i>D</i></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td><i>O</i></td><td></td><td><i>I</i></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td><i>N</i></td><td></td><td><u><i>D</i></u></td><td><u><i>R</i></u></td><td><u><i>A</i></u></td><td><u><i>M</i></u></td><td><u><i>A</i></u></td><td><u><i>T</i></u></td><td></td></tr> <tr><td></td><td><i>R</i></td><td><i>O</i></td><td><i>L</i></td><td><i>A</i></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td><i>L</i></td><td></td><td><i>S</i></td><td><i>C</i></td><td><i>E</i></td><td><i>N</i></td><td><i>A</i></td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td><i>O</i></td><td></td><td><i>K</i></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td><i>A</i></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td><i>G</i></td><td></td><td><i>A</i></td><td><i>K</i></td><td><i>T</i></td><td><i>O</i></td><td><i>R</i></td><td><i>K</i></td><td><i>A</i></td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td><i>L</i></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td><i>T</i></td><td></td></tr> </table>			<i>M</i>		<i>D</i>									<i>O</i>		<i>I</i>									<i>N</i>		<u><i>D</i></u>	<u><i>R</i></u>	<u><i>A</i></u>	<u><i>M</i></u>	<u><i>A</i></u>	<u><i>T</i></u>			<i>R</i>	<i>O</i>	<i>L</i>	<i>A</i>									<i>L</i>		<i>S</i>	<i>C</i>	<i>E</i>	<i>N</i>	<i>A</i>					<i>O</i>		<i>K</i>					<i>A</i>				<i>G</i>		<i>A</i>	<i>K</i>	<i>T</i>	<i>O</i>	<i>R</i>	<i>K</i>	<i>A</i>					<i>L</i>					<i>T</i>		<p>sprawdzian</p> <p>Powtórzenie wiadomości o dramacie/epice</p> <p>Rodzaje literackie – dramat/epika/liryka (tekst źródłowy)</p> <p>W krainie poezji</p> <p>Zanim pójdziemy do teatru</p>
		<i>M</i>		<i>D</i>																																																																																							
		<i>O</i>		<i>I</i>																																																																																							
		<i>N</i>		<u><i>D</i></u>	<u><i>R</i></u>	<u><i>A</i></u>	<u><i>M</i></u>	<u><i>A</i></u>	<u><i>T</i></u>																																																																																		
	<i>R</i>	<i>O</i>	<i>L</i>	<i>A</i>																																																																																							
		<i>L</i>		<i>S</i>	<i>C</i>	<i>E</i>	<i>N</i>	<i>A</i>																																																																																			
		<i>O</i>		<i>K</i>					<i>A</i>																																																																																		
		<i>G</i>		<i>A</i>	<i>K</i>	<i>T</i>	<i>O</i>	<i>R</i>	<i>K</i>	<i>A</i>																																																																																	
				<i>L</i>					<i>T</i>																																																																																		

		<table border="1"> <tr> <td></td><td></td><td></td><td>D</td><td>I</td><td>A</td><td>L</td><td>O</td><td>G</td><td></td><td></td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td>A</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table>				D	I	A	L	O	G							A							
			D	I	A	L	O	G																	
				A																					
II.2.7	<p>rozpoznaje czytany utwór jako: przypowieść (kl.III), pamiętnik (kl.II, dziennik (kl.II), komedię (kl. II), dramat (gatunek), tragedię (kl. III), balladę, nowelę 9kl. II), hymn (kl. I), powieść historyczną (I kl.);</p>	<p>Wizualizacja w postaci plakatu zawieszonego w widocznym miejscu w klasie. Wpisywanie do poszczególnych rubryk autorów i tytułów omawianych tekstów. Tworzenie map mentalnych. Gromadzenie i znajomość pojęć charakterystycznych dla określonego gatunku literackiego.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Przypowieść</th> <th>Pamiętnik</th> <th>Dziennik</th> <th>Komedia</th> <th>Tragedia</th> <th>Dramat (gat.)</th> <th>Balada</th> <th>Nowela</th> <th>Hymn</th> <th>Powieść hist.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Na przykładzie „Quo vadis” podaj trzy cechy powieści historycznej.</i></p> <p>Podpowiedź dla uczniów z trudnościami - Np. bohaterowie posługują się językiem typowym dla epoki, w której żyli, np., <i>Nie wiem zaiste, azali ...</i></p>	Przypowieść	Pamiętnik	Dziennik	Komedia	Tragedia	Dramat (gat.)	Balada	Nowela	Hymn	Powieść hist.											<p><i>Miej serce i patrzaj w serce. W niezwykłym świecie ballad</i></p> <p>Przypowieść jako gatunek literatury moralistycznej</p> <p>Przypowieść o synu marnotrawnym/miłośnier-nym Samarytaninie (animacje, e-lekcje)</p> <p>Rola chóru w tragedii</p> <p><i>Romeo i Julia</i> jako dramat</p> <p>Zrozumieć przypowieść</p>		
Przypowieść	Pamiętnik	Dziennik	Komedia	Tragedia	Dramat (gat.)	Balada	Nowela	Hymn	Powieść hist.																
II.2.8	<p>rozpoznaje odmiany gatunkowe literatury popularnej: powieść lub opowiadanie obyczajowe,</p>	<p>Tworzenie w trakcie lub po analizie wybranych powieści/opowiadań map mentalnych prezentujących określony gatunek, spisywanie reguł charakterystycznych dla wymienionych obok odmian powieści/opowiadań. Należy zwrócić uwagę na: typ bohatera, sposób jego charakteryzowania, rodzaje zdarzeń i sytuacji, które mogą się mu przytrafić, czas wydarzeń,</p>	<p>Schemat budowy powieści</p> <p>W świecie egzotycznej podróży</p>																						

	<p>przygodowe (kl. I), detektywistyczne (kl. II), fantastycznonaukowe (kl. III), fantasy (kl. I);</p>	<p>usytuowanie w przestrzeni, zakończenie, tytuł. Wykorzystanie wizualizera dla ułatwienia tworzenia skanów do zeszytu. Rozpoznawanie typu powieści/opowiadania na podstawie, krótkiego cytatu z powieści/opowiadania, którego tytuł i autor nie jest uczniom znany (zadanie dla koleżanek i kolegów mogą przygotować uczniowie).</p> <p>Przykładowe ćwiczenie na utrwalenie typowych cech odmian powieści/opowiadań:</p> <p><i>Jesteście pisarzami. Wydawnictwo zaproponowało Wam napisanie różnych rodzajów opowiadań. W zależności od literki, którą wylosowaliście, jesteście autorami:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> A. opowiadania fantastycznonaukowego B. opowiadania o tematyce przygodowo-podróżniczej C. opowiadania fantasy D. opowiadania o tematyce obyczajowej E. opowiadania o tematyce detektywistycznej. <p><i>Rozpocznijcie od nadania tytułu. Na napisanie swojego fragmentu macie 10 minut, potem przekazujecie swoją pracę następnej grupie (zgodnie z ruchem wskazówek zegara). Przeczytajcie to, co napisali Wasi koledzy. Kontynuujcie pisanie dzieła otrzymanego od sąsiedniej grupy. Następnie po 10 minutach przekazcie kartkę dalej. Gdy dotrze do Was tekst, od którego zaczynaliście, napiszcie zakończenie utworu. Na koniec zaprezentujcie swoje opowiadanie pozostałym grupom, np. w formie inscenizacji.</i></p>	
<p>II.2.9</p>	<p>wskazuje elementy dramatu,</p>	<p>Czynna znajomość pojęć zapisanych w podstawie. Wspólne tworzenie definicji. Ćwiczenia sprawdzające rozumienie pojęć.</p>	<p>Budowa utworu dramatycznego –</p>

	<p>takie jak: akt, scena, tekst główny, tekst poboczny, monolog, dialog; kl.II</p>	<p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Uzupełnij tekst, wpisując w miejsce kropek słownictwo z ramki w odpowiedniej formie (wersja dla uczniów z trudnościami, uczniowie zdolniejsi wypełniają tekst bez podpowiedzi).</i></p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px 0;"> <p><i>poboczny, rodzaj literacki, narrator, dialogi, główny, didaskalia, do wystawiania na scenie, monologi</i></p> </div> <p><i>Dramat to jeden z trzech Obejmuje głównie teksty przeznaczone W utworze dramatycznym widz poznaje zdarzenia, działania i emocje postaci bez udziału W dramacie wyróżnia się tekst, czyli i wygłaszany przez bohaterów. Natomiast wskazówki odautorskie na temat sposobu realizacji dzieła na scenie znajdują się w tekście, czyli</i></p>	<p>Aleksander Fredro <i>Zemsta</i> (scenariusz lekcji)</p> <p>Monologi w dramacie</p> <p>Szukamy elementów dramatu w <i>Zemście</i></p> <p>Wrażenia z teatru</p>
<p>II.2.10</p>	<p>znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych; wskazuje przykłady mieszania gatunków;</p>	<p>Zestawienia różnych tekstów kultury. Szukanie wspólnych motywów i nawiązań , np. Peter Bruegel <i>Upadek Ikarą</i>, Domenico Piola <i>Dedal i Ikar</i>, William Blake <i>Richmond Ikar</i>, Marc Chagall, <i>Upadek Ikarą</i>, Ernest Bryll, <i>Wciąż o Ikarach głośzą</i>, piosenka zespołu Ira</p> <p><i>Poszybować chociaż raz,/ponad śmierć, ponad czas,/Wiecznie kochać, wiecznie żyć,/ Wolnym być, sobą być... (fr.)</i></p> <p>Przykładowe ćwiczenia:</p>	<p>Adam i Ewa – dwa opisy stworzenia (ćw. interaktywne)</p> <p>Biblia w kulturze europejskiej</p> <p>Co wiemy o wpływie mitologii na kulturę i współczesną</p>

		<p>1. <i>Fraszka Jana Sztaudyngera „Żona do męża” (Jeśli nie chcesz mojej zguby, daj mi banknot, ale gruby) inspirowana jest wypowiedzią postaci z</i></p> <p>A. <i>Krzyżaków.</i></p> <p>B. <i>Romea i Julii.</i></p> <p>C. <i>Dziadów.</i></p> <p>D. <i>Zemsty.</i></p> <p>Ćwiczenia zamieszczone poniżej adresowane są do wyrobionych literacko uczniów, gdyż wymagają znajomości cech stylu poety (nastrój, typowe motywy, słownictwo, układ graficzny tekstu, rym).</p> <p>2. <i>Przeczytaj poniższe parodie znanego wszystkim wierszyka Wlazł kotek na płotek* i rozpoznaj, jacy poeci zostali w nich sparodiowani.</i></p> <p>3. <i>Ułóż parodię utworu autora o wyrazistych cechach stylu, np. Bolesława Leśmiana, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego.</i></p> <p>Teksty kultury: <i>Rene Magritte, Zakazane odbicie, Tadeusz Konwicki, Zwierzoczekoupiór</i></p> <p>*W. Zechenter, <i>Parodie</i>, Kraków 1957 r.</p>	<p>polszczyznę? (ćw. int.)</p> <p>Hasło: młodość</p> <p>(scenariusz)</p> <p>Ikar – lekkomyślność</p> <p>czy odwaga?</p> <p>My, Polacy, mamy</p> <p>opinię romantyków</p> <p>Natura – twórcze</p> <p>inspiracje</p> <p>Na wieży Babel</p> <p>Nic dwa razy się nie</p> <p>zdarza z wyjątkiem</p> <p>motywu</p> <p>Trzy razy Julia</p> <p>W czarodziejskim</p> <p>świecie ballad ...</p> <p>Życie to bal jest nad</p> <p>bale – Agnieszka</p> <p>Osiecka <i>Niech żyje bal</i></p>
<p>II.2.11</p>	<p>uwzględnić w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów</p>	<p>Zgromadzenie słownictwa ułatwiającego analizę, stworzenie siatki pojęć dla poszczególnych rodzajów sztuk.</p>	<p>Alegoria w literaturze i malarstwie (scenariusz lekcji),</p>

	<p>sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne.</p>	<p>Sformułowanie pytań pomocniczych ułatwiających analizę tekstów kultury przynależnych do określonego rodzaju sztuki. Cztery uniwersalne to:</p> <p>1. Kto mówi? 2. Do kogo mówi? 3. O czym mówi? 4. W jaki sposób mówi?</p> <p>Stworzenie „przepisu” na szczegółową analizę, na przykład dla obrazu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wzmianka o autorze i epoce (czas powstania dzieła, styl, tendencje malarskie). 2. Rodzaj obrazu (pejzaż, scena rodzajowa, martwa natura, portret...). 3. Opis świata przedstawionego na obrazie (miejsce i czas, w którym rozgrywa się scena, tematyka, osoby – czynności, gesty, ubiór oraz otoczenie, sytuacja, w której znajdują się bohaterowie, plany). 4. Opis struktury – określenie zastosowanych środków malarskich <ul style="list-style-type: none"> • kolorystyka dzieła • rola światła (obraz jasny, ciemny, rozświetlony, mroczny ...), • rodzaj kompozycji (statyczna, dynamiczna, otwarta, zamknięta), • format i technika malarska (akwarela, olej, pastel, ołówek...). 5. Rozpoznanie zastosowanych symboli (stroje postaci, zwierzęta, przedmioty, kolory, natura, tło). 6. Nastrój obrazu (spokojny, pogodny, wzbudzający niepokój ...). 7. Wrażenia, własne uwagi dotyczące obrazu. <p>Przykładowe ćwiczenie (przekład intersemiotyczny) <i>Wybierz jedną z przygód bohatera literackiego i przestaw ją w dowolnej formie. Przykładowe formy: rysunek, komiks, scenopis/fragment filmu, fotoopowieść.</i></p>	<p>Cięcie, ujęcie ...czyli montaż filmowy jako metoda twórcza (scenariusz)</p> <p>Dwa obrazy Murillo</p> <p>Lekcja z obrazem – Hieronim Bosch/ Rembrandt/Blake (prezentacja)</p> <p>Opis i porównanie dwóch obrazów ... (prezentacja)</p> <p>Opis obrazu ...</p>
--	--	---	--

3. Interpretacja

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów:	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
II.3.1.	przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu kultury i uzasadnia ją;	<p>Trzy kroki interpretacyjne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Osobista refleksja, podzielenie się pierwszym wrażeniem (spontaniczne wypowiedzi uczniów). 2. Postawienie hipotezy interpretacyjnej, czyli szukanie ogólnego sensu utworu, jego głównej myśli (warto to od początku porządkować, np. poprzez polecenie zapisania na kartkach lub na tablicy własnych hipotez. Ułatwieniem mogą być gotowe formuły typu: <ul style="list-style-type: none"> • Utwór mówi o tym... • Sądzę, że ... • Moim zdaniem utwór... 3. Samodzielna weryfikacji poszczególnych hipotez przez uczniów, czyli podanie uzasadnienia z odwołaniem się do tekstu. Formuły pomocnicze: <ul style="list-style-type: none"> • Sądzę tak na podstawie następujących zdań (słów)... • Najbardziej znaczącym elementem utworu jest jego kompozycja... • Swoją hipotezę mogę uzasadnić, odwołując się do ... <p>Metody i techniki: drzewko decyzyjne, metaplan, cztery w jednym.</p>	<p>Książka w życiu bohatera (scenariusz)</p> <p>Patrz - scenariusze omawianych lektur</p>
II.3.2	uwzględnia w interpretacji potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny	Korelacja z historią, wizyta (może być wirtualna) w Lidzbarku Warmińskim (Ignacy Krasicki), Czarnolesie (Jan Kochanowski), Muzeum Mickiewicza w Poznaniu, Oblęgorku (Henryk Sienkiewicz). Znajomość biografii autora	Adam Mickiewicz (portret),

	<p>kl. I</p>	<p>(opatrzonych gwiazdką – koniecznie), innych utworów autora, wydarzeń historycznych, do których znajdujemy odniesienia w tekście, kontekstu filozoficznego, (jeżeli są odniesienia do filozofa bądź nurtu filozoficznego).</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Podzielcie się na pięć grup.</i> 2. <i>Każda grupa losuje jedno nazwisko spośród wymienionych niżej pisarzy.</i> <table border="1" data-bbox="949 533 1480 919"> <tr> <td style="text-align: center;"><i>Imię i nazwisko autora</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>Ignacy Krasicki</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>Aleksander Fredro</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>Henryk Sienkiewicz</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>Adam Mickiewicz</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>Jan Kochanowski</i></td> </tr> </table> <ol style="list-style-type: none"> 3. <i>Znajdźcie w podręczniku notki o tych autorach, przypomnijcie sobie ich utwory.</i> 4. <i>Wyobraźcie sobie, że macie możliwość spotkania z nimi.</i> 5. <i>Wymyślcie przynajmniej pięć pytań, które moglibyście zadać wylosowanemu przez was pisarzowi dotyczące ich twórczości, związków utworów z ich biografią i wydarzeniami historycznymi.</i> <p>Teksty: <i>Treny, Zemsta, Dziady</i>, wybrana powieść historyczna</p>	<i>Imię i nazwisko autora</i>	<i>Ignacy Krasicki</i>	<i>Aleksander Fredro</i>	<i>Henryk Sienkiewicz</i>	<i>Adam Mickiewicz</i>	<i>Jan Kochanowski</i>	<p>Aleksander Fredro (tekst źródłowy),</p> <p>Antonie de Saint-Exupery (zdjęcia)</p> <p>Czesław Miłosz (tekst źródłowy)</p> <p>Jan Kochanowski (animacje, portrety, karty pracy)</p> <p>Poetycki życiorys humanisty – Jan Kochanowski (scenariusz)</p> <p>Polscy nobliści w dziedzinie literatury</p>
<i>Imię i nazwisko autora</i>									
<i>Ignacy Krasicki</i>									
<i>Aleksander Fredro</i>									
<i>Henryk Sienkiewicz</i>									
<i>Adam Mickiewicz</i>									
<i>Jan Kochanowski</i>									
<p>II.3.3</p>	<p>interpretuje głosowo wybrane utwory literackie (recytowane w całości lub we</p>	<p>Tworzenie inscenizacji, praca metodą dramy, recytacja wybranych przez uczniów tekstów poetyckich i prozatorskich, wskazywanie wzorcowych interpretacji głosowych (udział w przedstawieniach teatralnych,</p>	<p>Retoryka – sztuka pięknej wymowy (scenariusz)</p>						

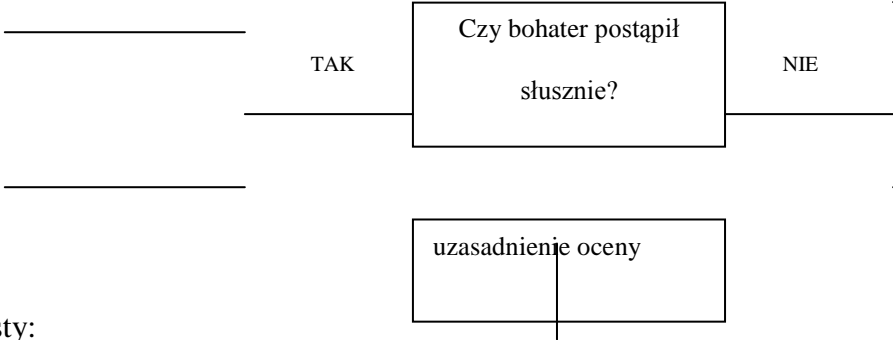
	fragmentach).	prezentacja fragmentów przedstawień, odtwarzanie nagranych przez wybitnych aktorów recytacji poezji i audiobooków z fragmentami prozy), warsztaty z emisji głosu, organizowanie i zachęcenia do udziału w konkursach recytatorskich. Wspólne sformułowanie <i>Rad dla recytatorów</i> . Głosowa interpretacja tekstu w tonie żartobliwym, patetycznym, lirycznym, sprawozdania sportowego. Podpowiedzi na temat interpretacji głosowej dopisane do tekstu.	
--	---------------	--	--

4. Wartości i wartościowanie

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów:	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
II.4.1.	ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm – nacjonalizm (kl. III), tolerancja – nietolerancja (kl. II),	<p>Analiza tekstów kultury jako pretekst do dyskusji na wybrany temat, np.</p> <p>patriotyzm - nacjonalizm - Josif Brodski, <i>Piosenka o Bośni</i></p> <p>odpowiedzialność - brak odpowiedzialności - Barbara Józefowicz, <i>Odpowiedzialność</i></p> <p>uczciwość - nieuczciwość - <i>Korowód</i> w reżyserii Jerzego Stuhra</p> <p>tolerancja – nietolerancja - Kinga Dunin, <i>Zrobieni na niebiesko</i></p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Ułóż słowa z rozsypanek wyrazowych. Następnie podziel na dwie grupy podane</i></p>	<p>Antydyskryminacja (pakiet edukacyjny)</p> <p>Jakie znaczenie w kontaktach z innymi mają stereotypy?</p> <p>Jesteśmy albo albo, czy może w kratkę?</p> <p>Kicz to ... ucieczka od</p>

	<p>piękno – brzydota (kl. I), a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach;</p> <p>a także: uczciwość - nieuczciwość (kl. III) odpowiedzialność - brak odpowiedzialności (kl. II)</p>	<p><i>niżej wyrazy i wyrażenia, wpisując je w odpowiednie miejsca tabeli. Podaj przykłady zachowań, które można określić tymi wyrażeniami.</i></p> <p><i>Upředzenia, niechęć do obcych, poszanowanie różnorodności, inne kolory to brudne plamy, wszystko ma być niebieskie, szacunek dla przekonań innych ludzi, nie można domów malować na żółto</i></p> <table border="1" data-bbox="680 485 1543 619"> <tr> <td style="text-align: center;"><i>J A N C E R A L O T</i></td> <td style="text-align: center;"><i>I E N J A N E R L O T C A</i></td> </tr> <tr> <td> </td> <td> </td> </tr> </table>	<i>J A N C E R A L O T</i>	<i>I E N J A N E R L O T C A</i>			<p>rzeczywistości</p> <p>Moralność jako motyw egzaminu gimnazjalnego (scenariusz)</p> <p>Nietolerancja</p> <p>Rozmawiamy o kulturze masowej oraz wysokiej i wartościach, jakie ze sobą niosą</p> <p>Słowo czerwone - ojczyzna</p>
<i>J A N C E R A L O T</i>	<i>I E N J A N E R L O T C A</i>						
<p>II.4.2</p>	<p>omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność,</p>	<p>Metody i techniki: projekt edukacyjny, drzewko decyzyjne, metaplan, studium przypadków, symulacja, mapa myślowa, portfolio – gromadzenie teczek zawierających np. fragmenty utworów, sentencje, aforyzmy, artykuły na określony temat, wytwory własnej pracy, notatki na temat przeczytanego tekstu plakaty, zdjęcia ...</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>Wybierz jedno zagadnienie egzystencjalne zapisane w podstawie (możesz również zaproponować zagadnienie spoza podstawy) i stwórz teczkę (portfolio) na wybrany temat. Zbieranie materiałów zacznij w pierwszej klasie. (przewidziane są częściowe prezentacje portfolio, ostateczna prezentacja w kl. III).</i></p> <p>Przykłady tekstów:</p>	<p>Być czy mieć</p> <p>Dziwny jest ten świat (scenariusz)</p> <p>Dlaczego człowiek został skazany na cierpienie? (scenariusz)</p> <p>Jak mówić o śmierci?</p> <p><i>Jedyny kwiat na świecie..., czyli w poszukiwaniu prawdziwej przyjaźni</i></p>				

	<p>sprawiedliwość; dostrzega i poddaje refleksji uniwersalne wartości humanistyczne;</p>	<p>Śmierć – Suresh Rattan, <i>Dokąd odchodzisz</i> (fr.)</p> <p>Samotność – Małgorzata Musierowicz, <i>Frywolitki, czyli ostatnio przeczytałam książkę</i>, Dorota Terakowska, <i>Dobry adres to człowiek</i> (fr.)</p> <p>Cierpienie, nadzieja – Magda Papuzinska, <i>Wszystko jest możliwe</i>, Dorota Terakowska, <i>Poczwarka</i></p> <p>Przykładowe ćwiczenie: <i>Wciel się w dowolną postać omawianego utworu i odpowiedz na pytania:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kim jesteś?</i> 2. <i>Czynność – Co teraz robisz?</i> 3. <i>Przyczyna – Dlaczego to robisz?</i> 4. <i>Motywacja – W jakim celu to robisz? Co chcesz osiągnąć?</i> 5. <i>Modele (wzory postępowania) – Skąd wiesz, że takie zachowanie jest odpowiednie?</i> <p><i>Filozofia – Jaka jest twoja filozofia życiowa?*</i></p> <p>* pytania dramowe według Dorothy Heathcote</p>	<p>Każdy człowiek dąży do wolności</p> <p>Mądrość przypowieści (e-lekcja)</p> <p>Miłość niejedno ma imię (scenariusz)</p> <p><i>Szczęście to pełne i trwałe zadowolenie z życia</i></p> <p>Wartości w naszym życiu</p>
<p>II.4.3</p>	<p>dostrzega zróznicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość.</p>	<p>Techniki: drzewko decyzyjne, metaplan, studium przypadków, symulacja</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p>Oceń postępowanie bohatera utworu, wykorzystując poniższy schemat.</p> <div style="border: 1px solid black; width: fit-content; margin: 10px auto; padding: 5px;">przyczyny postępowania</div>	<p>Człowiek panem czy opiekunem przyrody?</p> <p>Czy postacie biblijne mogą stać się wzorcem dla współczesnego człowieka?</p> <p>Ideały i problemy</p>

		<div style="text-align: center;"> </div> <p>Teksty: Barbara Kosmowska, <i>Pozłacana rybka</i> Jostein Gaarder <i>Świat Zofii</i> Doroty Terakowskiej <i>Piąty talerz</i></p>	młodych bohaterów moich lektur (prezentacja) Intelektualista czy kulturysta (scenariusz) Niezwykła podróż do świata filozofii – scenariusz przedstawienia teatralnego inspirowany książką Josteina Gaardera <i>Świat Zofii</i> Oportunizm a altruizm – czy istnieją obecnie?
--	--	--	---

III Tworzenie wypowiedzi 1. Mówienie i pisanie

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
III.1.1.	tworzy spójne wypowiedzi ustne (monologowe i dialogowe) oraz pisemne w następujących formach	Ćwiczenia w opowiadaniu zdarzeń z perspektywy bohatera i opowiadaniu achronologicznym, przekształcanie opowiadania w opis sytuacji i opis przeżyć wewnętrznych. Przekształcanie opowiadania z dialogiem w tekst ciągły i odwrotnie. Przekształcanie mowy zależnej w niezależną. Kształtowanie świadomości formy w odniesieniu do celu wypowiedzi	Charakterystyka, charakterystyka porównawcza (tablice), Chcemy być sobą, czyli jak wyrażać własne uczucia

	<p>gatunkowych: urozmaicone kompozycyjnie i fabularnie opowiadanie (kl. I), opis sytuacji i przeżyć (kl. II), zróżnicowany stylistycznie i funkcjonalnie opis zwykłych przedmiotów (kl.I) lub dzieł sztuki, charakterystyka postaci literackiej (kl. I), filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu (kl. II, spektaklu (kl. II) i ze zdarzenia z życia (kl. I), rozprawka (kl. II), podanie (kl. III), życiorys i CV (kl. III), list motywacyjny (kl. III), dedykacja; dostosowuje odmianę i styl języka do gatunku, w którym się wypowiada;</p>	<p>(własne przeżycia – forma pamiętnika, wizyta w muzeum – sprawozdanie lub opis obrazu, obejrzenie filmu – charakterystyka postaci). RAFT, metoda tekstu paralelnego, narracyjne gry fabularne. Analiza zdań inicjalnych wybranych powieści, tworzenie zdań inicjalnych („Kto ma pierwsze zdanie – ma całą opowieść”). RAFT – przykładowe ćwiczenie w załączniku. Analiza wzorcowych form wypowiedzi według wzoru z podręcznika do kształcenia językowego:</p>	<p>(scenariusz)</p> <p>Co to jest opis? (scenariusz)</p> <p>Curriculum vitae, które kiedyś napiszę (scenariusz)</p> <p>Ćwiczymy użytkowe formy wypowiedzi (scenariusz)</p> <p>Czuję i myślę – przygotowanie do opisu przeżyć wewnętrznych</p> <p>Jak napisać list motywacyjny?</p> <p>Jak napisać życiorys? (ilustracje)</p> <p>Jak pisać list?</p> <p>Jak redagować rozprawkę?</p> <p>Och, ach, czuję się jak ...opis przeżyć wewnętrznych</p> <p>Opis postaci, sytuacji, statyczny</p> <p>Opisujemy obraz</p> <p>Opisy słowem i barwą malowane</p>
--	--	---	--

		<p>wprowadzenie w temat rozprawki</p> <p>przedstawienie tezy</p> <p>omówienie argumentów dowodzących prawdziwości tezy</p> <p>Zamieść w tekście cytaty potwierdzające słusność Twoich opinii.</p> <p>„Tylko czytający może przeżyć więcej... Czy zgadzasz się z takim stwierdzeniem?”</p> <p>„Nie ulega wątpliwości, że czytanie odgrywa ważną rolę w życiu człowieka. Kontakt z książkami wzbogaca naszą wiedzę o świecie i rozwija osobowość. Dlatego zgadzam się z tezą sformułowaną w temacie – sądzę, że czytający może przeżyć więcej niż osoby, które nie czytają.</p> <p>Według mnie bardzo istotnym argumentem jest fakt, że książki umożliwiają nam zrozumienie cudzych doświadczeń. W trakcie lektury często odczuwamy to samo, co bohaterowie literaccy. Wzruszamy się, śmiejemy i cieszymy razem z nimi, nawet w sytuacjach, które nie przydarzają się w codziennym życiu.</p> <p>Za przedstawioną tezę przemawia również to, że dzięki książkom poznajemy przeżycia ludzi żyjących w dawnych czasach. Aby poprzeć swoje zdanie, zacytuje słowa francuskiego filozofa Kartezjusza: „Wiedziakem, [...] ze czytanie wszelkich dobrych książek jest niby rozmowa z najgodniejszymi ludźmi minionych wieków, będącymi tych dzieł autorami, bo, i to nawet rozmowa przemysłowa, w której odstawiają nam jedynie swe najcenniejsze myśli [...]”. Po prawie czterech stuleciach dzieła Kartezjusza są ciągle doskonałym tego przykładem. Dzięki ich lekturze mamy przecież możliwość bezpośredniego kontaktu z refleksjami i opiniami oświeceniowego myśliciela.</p>	<p>Opowiedzmy to w ciekawszy sposób. Tworzymy teksty w różnych konwencjach</p> <p>Pamiętnik, dziennik (tablice, scenariusze, prezentacja)</p> <p>Sprawozdanie</p>
<p>III.1.2</p>	<p>stosuje zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, tworząc spójną pod względem logicznym i</p>	<p>Analiza wzorcowych form wypowiedzi. Trójdzielność wypowiedzi. Najczęstsze błędy logiczne i składniowe – jak ich uniknąć.</p>	<p>Rozprawiamy się z rozprawką</p>

	składniowym wypowiedź na zadany temat;		
III.1.3	tworzy plan twórczy własnej wypowiedzi;		
III.1.4	dokonyje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie i na komputerze (umiejętnie formatuje tekst, dobiera rodzaj czcionki według rozmiaru i kształtu, stosuje właściwe odstępy, wyznacza marginesy i justuje tekst, dokonuje jego korekty, jednocześnie kontrolując autokorektę), poprawia ewentualne błędy językowe, ortograficzne oraz interpunkcyjne; kl. I	Kształcenie umiejętności wspólnie z nauczycielem informatyki. Zajęcia z wykorzystaniem komputerów. Wspólne poprawianie cudzych tekstów. Wdrażanie do autokontroli.	Błędy składniowe – ćw. redakcyjne (scenariusz lekcji) Cudzysłów – dobrze się znamy, więc się zbratamy (scenariusz) O pisowni na poważnie i wesoło (testy) Pisownia nie z różnymi częściami mowy/wyrazów wielką literą ...
III.1.5	uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi;	Analiza tekstów z wyraźnie określonym stanowiskiem autora lub osoby wypowiadającej się w utworze. Redagowanie tekstów argumentacyjnych z wyrażenie sformułowaną w tytule pracy tezą. Metoda SWOT, wady i zalety, organizacja klasowych dyskusji w różnych formach, w których uczniowie muszą zaprezentować swoje stanowisko, przedstawić argumenty, na koniec sformułować wnioski. Na przykład: <i>myślowe kapelusze, debata „za” i „przeciw”, SWOT, dyskusja panelowa z udziałem ekspertów, debata oksfordzka, JIGSAW, dyskusja sokratejska, akwarium, dyskusja plenarna.</i> Przykładowe ćwiczenie:	Nie bądźmy tacy skromni (karty pracy) Wyrażam własną opinię, argumentuję, piszę rozprawkę

		<p><i>Z recenzji ekranizacji „Zemsty” Andrzeja Wajdy autorstwa Wiesława Kota (Wydmuszka” - Newsweek, 6 października 2002 r.) oraz Zdzisława Pietrasika („Sami swoi mocium panie”- Polityka, 5 października 2002 r.) wybierz fragmenty dotyczące gry aktorów, wskaż różnice w opiniach, przygotuj własną ocenę.*</i></p> <table border="1" data-bbox="768 470 1648 547"> <thead> <tr> <th>Zdzisław Pietrasik</th> <th>Wiesław Kot</th> <th>Moja ocena</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </tbody> </table> <p>(* za Zofia Kłakówna, Iwona Steczko, Krzysztof Wiatr, <i>Sztuka pisania</i>, Kraków 2003, s. 143.)</p>	Zdzisław Pietrasik	Wiesław Kot	Moja ocena				
Zdzisław Pietrasik	Wiesław Kot	Moja ocena							
<p>III.1.6</p>	<p>przestrzega zasad etyki mowy w różnych sytuacjach komunikacyjnych, m.in. zna konsekwencje stosowania form charakterystycznych dla elektronicznych środków przekazywania informacji, takich jak: SMS, e-mail, czat, blog (ma świadomość niebezpieczeństwa oszustwa i manipulacji powodowanych anonimowością uczestników komunikacji w sieci, łatwego obrażania obcych, ośmieszania i zawstydzania innych wskutek rozpowszechniania obrazów przedstawiających ich w</p>	<p>Techniki i metody: drama, symulacje, burza mózgu, analiza przypadku</p> <p>Teksty:</p> <p>Zdzisław Pietrasik „Komórkowy savoir-vivre” oraz satyryczne rysunki Andrzeja Mleczi („Polityka, sierpień 2001)</p> <p>Adele Faber, Elanie Mazlish, <i>Jak mówić do nastolatków, żeby nas słuchały. Jak słuchać, żeby z nami rozmawiały</i></p> <p>Adele Faber, Elanie Mazlish, <i>Jak mówić, żeby dzieci się uczyły</i>, Poznań 2002</p>	<p>Etykieta dla każdego – wzbogacamy nasze słownictwo</p> <p>Prawda w bajecznym sosie podana (scenariusz)</p> <p>Przeciwko przemocy</p>						

	<p>sytuacjach kłopotliwych, zna skutki kłamstwa, manipulacji, ironii); (kl. I)</p>		
III.1.7	<p>stosuje zasady etykiety językowej – wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji, łączącej go z osobą, do której mówi (dorosły, rówieśnik, obcy, bliski), zna formuły grzecznościowe, zna konwencje językowe zależne od środowiska (np. sposób zwracania się do nauczyciela, lekarza, profesora wyższej uczelni), ma świadomość konsekwencji używania formuł niestosownych i obraźliwych; (kl. II)</p>	<p>Techniki i metody: drama, symulacje, burza mózgu, analiza przypadku</p> <p>Teksty:</p> <p>Dolle Carlton, Hannah Carlton, <i>Wszystko OK. Psychologia dla nastolatków</i></p> <p>Małgorzata Musierowicz, <i>Frywolitki, czyli ostatnio przeczytałam książkę</i></p> <p>Dorota Tyrakowska, <i>Dobry adres to człowiek</i></p>	<p>O grzeczności (scenariusz)</p> <p>Przedstawiamy się</p> <p>Przepis na udane urodziny</p> <p>Tylko dzięki językowi</p>
III.1.8	<p>świadomie, odpowiedzialnie, selektywnie korzysta (jako odbiorca i nadawca) z elektronicznych środków przekazywania informacji, w tym z Internetu.</p>	<p>Tekst:</p> <p>Edwin Bendyk, <i>Gra w dwa światy</i> (Polityka, 7 grudnia 2002 r.)</p>	<p>Czym jest kultura masowa? (scenariusz)</p> <p>Internet – szansa czy zagrożenie ? (scenariusz)</p> <p>Prawdy i mity o</p>

internecie (scenariusz)

1. Świadomość językowa

Punkt podstawy	Umiejętności z podstawy programowej Uczeń:	Sposoby osiągnięcia celów	Sposoby osiągnięcia celów przy pomocy portalu Scholaris
III.2.1.	rozdziela normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;	Norma językowa jako zbiór reguł językowych. Odstępstwa od reguł (błędy ortograficzne, składniowe, stylistyczne, leksykalne ...) Norma językowa a ekonomiczność języka.	Jak nie zabłądzić wśród błędów fleksyjnych?
III.2.2	sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; zna granice stosowania slangu młodzieżowego; kl. I	Metody i techniki : symulacje, wcielanie się w role, analiza przypadku	Swoim własnym językiem – czyli o gwarze środowiskowej
III.2.3	tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się; świadomie dobiera synonimy i antonimy dla wyrażenia zamierzonych treści; kl. II	Przykładowe ćwiczenie (<i>Synonimy:</i>) <i>Po jednokrotnym wysłuchaniu fragmentu tekstu uzupełnij wyrazami wykropkowane miejsca. Jeżeli nie pamiętasz tych wyrazów, wpisz słowa, które pasują do kontekstu. Nie zostawiaj pustych miejsc.</i>	Krzyżówka – synonimy Moda językowa (scenariusz) Nie trudne lecz łatwe – co wiemy o antonimach?

		<p>Sprawdzenie poprawności wykonania ćwiczenia nie polega tylko na porównaniu odpowiedzi uczniów z wersją autora, czyli sprawdzeniu, który uczeń ma najlepszą pamięć. Należy poinformować uczniów, że dobra odpowiedź to również taka, w której uczeń podaje propozycję synonimiczną. Różnorodne propozycje uczniów można zapisywać na tablicy. Tworzymy w ten sposób katalog/listę wyrazów bliskoznacznych, a przez to bogacimy słownictwo, mamy też możliwość zastanowienia się wspólnie z uczniami, które wyrazy najlepiej pasują do tekstu, w jakich sytuacjach przymiotnik lepiej zastąpić zaimkiem, itd.</p>	
III.2.4	<p>stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie; kl. I</p>	<p>Gromadzi związki leksykalno-frazeologiczne z określonymi pojęciami.</p> <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>„Digitalni tubylcy” czują się w środowisku komputerowym jak</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>ryba w wodzie.</i> • <i>słoń w składzie porcelany.</i> • <i>owca wśród wilków.</i> • <i>ryba wyciągnięta z wody.</i> 	<p>Biblia w języku (e-lekcje)</p> <p>Ćwiczenia ze związkami frazeologicznymi (karty pracy)</p> <p>Czym są związki frazeologiczne? (ćw. int.)</p> <p>Frazeologizmy w naszym życiu</p> <p>Koło ratunkowe II i III</p> <p>Mądrej głowie dość dwie słowie – frazeologizmy i my</p> <p>Odczytywanie związków frazeologicznych (prezentacja)</p> <p>Związki frazeologiczne</p>

III.2.5	stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom; kl. I	Ćwiczenia redakcyjne.		Moje oryginalne opowiadanie. Ćwiczenia redakcyjne i stylistyczne								
III.2.6	wykorzystuje wiedzę o składni w stosowaniu reguł interpunkcyjnych; stosuje średnik;	<p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p>Wciel się w rolę i z wykorzystaniem techniki RAFT napisz list adresowany do uczniów gimnazjum.</p> <table border="1" data-bbox="772 638 1747 798"> <thead> <tr> <th data-bbox="772 638 1008 694">Rola</th> <th data-bbox="1019 638 1254 694">Adresat</th> <th data-bbox="1265 638 1500 694">Forma</th> <th data-bbox="1512 638 1747 694">Treść</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="772 702 1008 798">Przecinek</td> <td data-bbox="1019 702 1254 798">Uczniowie gimnazjum</td> <td data-bbox="1265 702 1500 798">List</td> <td data-bbox="1512 702 1747 798">Użycie w zdaniu</td> </tr> </tbody> </table>		Rola	Adresat	Forma	Treść	Przecinek	Uczniowie gimnazjum	List	Użycie w zdaniu	Spójnik a przecinek
Rola	Adresat	Forma	Treść									
Przecinek	Uczniowie gimnazjum	List	Użycie w zdaniu									
III.2.7	przekształca części zdania pojedynczego w zdania podrzędne i odwrotnie (kl. I), przekształca konstrukcje strony czynnej w konstrukcje strony biernej i odwrotnie (kl. II), zamienia formy osobowe czasownika na imiesłowy i odwrotnie (kl. II) – ze świadomością ich funkcji i odpowiednio do celu całej wypowiedzi; zamienia mowę niezależną na zależną (kl. II);	Powtórzenie wiadomości ze szkoły podstawowej, rozszerzenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych.		Mowa zależna i niezależna – ćwiczenia Wypowiedzenia pojedyncze i złożone								
III.2.8	wprowadza do wypowiedzi partykuły, rozumiejąc ich rolę w modyfikowaniu znaczenia	Kształcenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych		Partykuła (tablice)								

	składników wypowiedzi (kl. II);		
III.2.9	wykorzystuje wykrzyknik jako część mowy w celu wyrażenia emocji; stosuje wołacz w celu osiągnięcia efektów retorycznych (kl. II);	Kształcenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych	Wykrzyknik
III.2.10	stosuje poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników (w tym imiesłowów), przymiotników, liczebników i zaimków (kl. I); stosuje poprawne formy wyrazów w związkach składniowych (zgody i rzędu) (kl. II);	Powtórzenie wiadomości ze szkoły podstawowej, rozszerzenie umiejętności poprzez wykonywanie ćwiczeń zawartych w podręczniku do kształcenia językowego. Utrwalanie umiejętności w różnych sytuacjach dydaktycznych. Przykładowe ćwiczenie; <i>W zdaniu: „Posejdon wzburzył morze, żeby przeszkodzić wędrowcom i odwlec ich powrót do domu” występuje:</i> <i>A. 5 rzeczowników, 3 czasowniki, 1 zaimek, 1 przyimek, 2 spójniki</i> <i>B. 5 rzeczowników, 3 czasowniki, 1 zaimek, 2 spójniki, 1 przyimek</i> <i>C. 5 rzeczowników, 2 czasowniki, 2 zaimki, 1 przyimek, 2 spójniki</i> <i>D. 5 rzeczowników, 3 czasowniki, 1 zaimek, 1 spójnik, 2 przyimki.</i>	Spotkanie z zaimkiem Stopniowanie przymiotnika W jakie związki składniowe wchodzi wyrazy? Lekcja powtórzeniowa Związki składniowe
III.2.11	operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie rozwijanym i koncentrującym się przede wszystkim wokół tematów: rozwój psychiczny, moralny fizyczny człowieka; społeczeństwo i kultura;	Bogacenie słownictwa przy pomocy ćwiczeń opisanych w III.2.3, III.2.4, tworzenie siatki pojęć, założenie słownika w postaci elektronicznej „Nowe słowo”, do którego uczeń będzie wpisywał nowe (dotychczas mu nieznanne) wyrazy z definicją i użyciem w zdaniu.	Przy rodzinnym stole (scenariusz) Zamienię rodzinny telewizor na duży rodzinny stół

	region i Polska).		
--	-------------------	--	--

Teksty kultury z podziałem na klasy

Podstawa programowa jasno określa wymagania dotyczące analizy tekstów kultury:

- uczeń musi poznać wszystkie teksty opatrzone w podstawie gwiazdką,
- w ciągu trzech lat nauki przeczytać i omówić minimum 15 książek (nie mniej niż 5 pozycji książkowych w roku szkolnym),
- przy wyborze tekstów (za wyjątkiem tych oznaczonych gwiazdką) uczeń i nauczyciel ma dużą swobodę wyboru.

Poniższe zestawienie obejmuje wszystkie pozycje z podstawy programowej. Omówić należy propozycje opatrzone gwiazdką oraz teksty, które zostały wyboldowane (wybrane spośród kilku propozycji lub uszczegółowione).

Klasa I

Autor, tytuł/tytuły	Pomoce dydaktyczne na portalu Scholaris
* Jan Kochanowski – wybrane fraszki (<i>Na zdrowie, Na dom w Czarnolesie, O żywocie ludzkim</i>)	Bawiąc, uczyć – tajemnica fraszek Jana Kochanowskiego (scenariusz lekcji) Jan Kochanowski i jego świat wartości (...) To co najważniejsze ... Omówienie fraszki <i>Na zdrowie</i>
* Ignacy Krasicki – wybrane bajki (<i>Człowiek i wilk, Jagnię i wilcy, Lew i zwierzęta, Ptaszki w klatce</i>)	Alegorie zwierzęce w literaturze; O czym bajkopisarz pamiętać powinien? Prawdy zawarte w bajkach
* Henryk Sienkiewicz – wybrana powieść historyczna (<i>Quo vadis, Krzyżacy lub Potop</i>)	Poganie i chrześcijanie w powieści <i>Quo vadis</i> Portrety mężczyzn/pięknych kobiet w powieści <i>Quo vadis</i> Starożytny Rzym w powieści Henryka Sienkiewicza
wybrany utwór fantasy (np. Ursuli Le Guin, Johna Ronda Reuela Tolkiena (<i>Władca pierścieni</i>), Andrzeja Sapkowskiego	Bilbo Baggins w książce i internecie (scenariusz lekcji) Jak zostać krytykiem filmowym – przygotowujemy się do oglądania filmu <i>Władca pierścieni</i>

<p>Homer Iliada i Odyseja lub Jan Parandowski <i>Przygody Odyseusza</i> (fragmenty)</p>	<p>Argos – wierny pies Odysa (ilustracje); Długa droga do domu (animacja)</p> <p><i>Odyseja</i> – opowieść o wędrowce (ćw. int.)</p>
<p>Pieśń o Rolandzie (fragmenty)</p>	<p>Ars moriendi w literaturze a źródła historyczne (scenariusz lekcji)</p> <p>Być rycerzem (scenariusz); Co się zdarzyło w wąwozie Roncevaux? (...)</p> <p>Roland – rycerz średniowieczny</p>
<p>wybrana młodzieżowa powieść obyczajowa (np. Malgorzaty Musierowicz, <i>Opium w rosole</i>, Doroty Terakowskiej lub innych współczesnych autorów podejmujących problematykę dojrzewania)</p>	
<p>wybrana powieść współczesna z literatury polskiej i światowej (Ewa Nowak <i>Michał Jakiśtam</i>)</p>	
<p>wybrany komiks (Bill Waterson <i>Calvin i Hobbes, Coś się ślini pod łóżkiem</i>);</p>	

Klasa II

Autor, tytuł/tytuły	Pomoce dydaktyczne na portalu Scholaris
Jan Kochanowski – Treny (V, VII, VIII)	Jan Kochanowski – nowatorstwo <i>Trenów</i>
wybrane opowiadanie z literatury światowej XX w. (Erich Emanuel Smith <i>Oskar i Pani Róża</i>);	
Aleksander Fredro *<i>Zemsta</i>	Dlaczego śmiejemy się czytając bądź oglądając <i>Zemstę</i> ? Główni bohaterowie <i>Zemsty</i> (...) charakterystyka postaci Jeden ogień, drugi woda (...)
Adam Mickiewicz – wybrana ballada, (<i>Świtezianka</i>) *<i>Dziady cz. II, Reduta Orzona</i>	Bo w życiu należy kochać, współczuć i cierpieć... (scenariusz lekcji) Cechy ballady na podstawie <i>Świtezianki</i> (scenariusz) Tajemnica, która kusi; Duchy, zjawy, upiory w II cz. <i>Dziadów</i> i nie tylko
William Szekspir <i>Romeo i Julia</i>	Historia pewnej miłości - <i>Romeo i Julia</i> (scenariusz) M jak miłość, czyli <i>Romeo i Julia</i> ; Piszę do Ciebie, <i>Romeo</i>
Molier <i>Świątoszek</i> lub <i>Skąpiec</i>	Jaki pan jest, mounsier Molier? (scenariusz) Rozprawiamy nad postępowaniem <i>Świątoszka</i> - rozprawka
Juliusz Słowacki <i>Balladyna</i> (fragmenty)	<i>Balladyna</i> Juliusza Słowackiego jako przykład dramatu scenicznego (scenariusz lekcji) Motyw piętna w literaturze – omawiamy fragmenty <i>Balladyny</i> ...
wybrany utwór detektywistyczny (np. Arthura Conan Doyle'a lub Agaty Christie <i>Morderstwo w Orient Expresie</i>)	

<p>Bolesław Prus (np. <i>Kamizelka</i>) lub Eliza Orzeszkowa – wybrana nowela;</p>	<p>Czy kłamstwo może być lepsze od prawdy? (scenariusz)</p> <p>Warsztaty dziennikarskie z nowelami pozytywnymi</p>
<p>Biblia (opis stworzenia świata i człowieka z Księgi Rodzaju, przypowieść ewangeliczna, hymn św. Pawła o miłości)</p>	<p>Autorzy <i>Biblii</i> (film wideo, animacje)</p> <p><i>Biblia</i> (teksty źródłowe, testy i sprawdziany)</p> <p><i>Biblia i antyk</i> – nawiązania – sprawdzian, prezentacje multimedialne, <i>Biblia</i> – znaczy księga (ćw. interaktywne)</p> <p>Biblijne stworzenie świata i człowieka (prezentacja multimedialna)</p> <p>Hymn o miłości doskonałej (ćw. int.); O istocie miłości</p> <p>Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię (scenariusz)</p> <p>O tych, co chcieli wiedzieć ..., czyli historia zerwania jednego jabłka</p> <p>Poemat o stworzeniu świata (ćw. int.)</p> <p>Postacie biblijne w malarstwie (prezentacja)</p>
<p>wybrane mity greckie (<i>Dedal i Ikar, Prometeusz, mit o wojnie trojańskiej</i>)</p>	<p>Arkadia – idealna kraina (animacja)</p> <p>Artemida, Ares, Atrybuty Apolla (ilustracje)</p> <p>Cechy bogów greckich (ćw. interaktywne)</p> <p>Mądrość zaklęta w mitach – konkurs wiedzy o <i>Mitologii</i> Jana Parandowskiego</p> <p>Mitologiczna opowieść o początkach</p> <p>Pięta Achillesa i mit o wojnie trojańskiej</p> <p>Prometeusz ... (scenariusze, animacje, ćw. int.)</p>
<p>wybrana młodzieżowa powieść obyczajowa (np. Małgorzaty Musierowicz, Doroty Terakowskiej <i>Poczwarka</i> lub innych współczesnych autorów podejmujących</p>	

problematykę dojrzewania)	
---------------------------	--

Klasa III

Autor, tytuł/tytuły	Pomoce dydaktyczne na portalu Scholaris
utwór podejmujący problematykę Holokaustu, np. wybrane opowiadanie Idy Fink (<i>Zabawa w klucz</i>)	Holokaust (scenariusz)
Konstanty Ildelfons Gałczyński – <i>Prośba o wyspy szczęśliwe, Magia kina, Teatrzyk Zielona Gęś</i>	Co przynosi szczęście? <i>Prośba o wyspy szczęśliwe</i> (scenariusz) Rzeczywistość utkana z baśni magii; <i>Magia kina</i> K.I. Gałczyńskiego. <i>Teatrzyk Zielona Gęś</i> ma zaszczyt przedstawić
Aleksander Kamiński <i>Kamienie na szaniec</i> lub Arkady Fiedler <i>Dywizjon 303</i>	Co nas łączy? Charakterystyka głównych bohaterów <i>Kamieni na szaniec</i> (scenariusz) <i>Kamienie na szaniec</i> Aleksandra Kamińskiego to opowieść o wspaniałych ideałach ... (karty pracy) Posłuchajcie opowieści o Alku, Rudym i Zośce ... (testy) Wojenna rzeczywistość w okupowanej Warszawie ...
Miron Białoszewski <i>Pamiętnik z powstania warszawskiego (fragmenty)</i>	Bohaterowie Powstania – charakterystyka postaw (scenariusz lekcji)
Stanisław Lem – wybrane opowiadanie	Stanisław Lem i science fiction
Sławomir Mrożek – wybrane opowiadanie (<i>Nocny ekspres, Artysta, Szuler</i>)	Ambitne plany koguta – <i>Artysta</i> Sławomira Mrożka (scenariusz lekcji) Powiem otwarcie – <i>jestem zły</i> – analiza utworu Sławomira Mrożka <i>Szuler</i>
Antonie de Saint Exupéry , <i>Mały Książę</i>	Baśń o księciu, który odnalazł studnię, czyli dzieje <i>Małego Księcia</i> (scenariusz lekcji) „Dobrze widzi się tylko sercem” – rozmawiamy o

	<p>przyjaźni ...</p> <p><i>Mały Książę</i> i symbole (prezentacja); Wstydzę się, że piję</p> <p><i>Mały Książę</i> o dorosłych/ opowieść o księciu, który szukał przyjaciela/ to lektura dla dorosłych czy dzieci</p> <p>Najprostsze prawdy o człowieku, ziemi i cywilizacji ...</p> <p>Podróże kształcą – na ile ta maksyma sprawdziła się w życiu ...</p> <p>Prawdy filozoficzne w <i>Małym Księciu</i></p>
wybrany komiks (Rafał Szłapa, Karol Konwerski, <i>Sierpniowa Niobe</i>)	
Ryszard Kapuściński – <i>Busz po polsku</i> (wybrane reportaże)	Ryszard Kapuściński – sztuka reportażu (tekst źródłowy)
wybrana powieść współczesna z literatury polskiej i światowej (Nancy Horowitz Kleinbaum <i>Stowarzyszenie Umarłych Poetów</i>)	

Poza tym w każdej klasie do wyboru:

<p>wybrane wiersze następujących poetów XX w., np.: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (<i>La precieuse, Czas, krawiec kulawy</i>), Kazimierz Wierzyński (<i>Droga do domu</i>), Julian Tuwim (<i>Scherzo</i>), Czesław Miłosz (<i>Świat poema naiwne, Moja wierna mowa</i>), ks. Jan Twardowski (<i>Podziękowanie</i>), Wisława Szymborska (<i>Muzeum, Cebula, Pisanie życiorysu, Jarmark cudów, Niektórzy lubią poezję</i>), Zbigniew Herbert (<i>Pan Cogito i pop</i>), Tadeusz Różewicz, (<i>Koncert życzeń, List do ludożerców, *** (oblicze ojczyzny ...)</i>)</p>	<p>Człowiek a cebula – o wierszu Szymborskiej</p> <p>Czym są wiara, nadzieja, miłość według Czesława Miłosza?</p> <p>Idziemy do muzeum</p> <p>Jak napisać życiorys? Rozważania w oparciu o wiersz Wisławy Szym - borskiej <i>Pisanie życiorysu</i></p> <p>Analiza i interpretacja wiersza <i>Radość pisania</i> Wisławy Szymborskiej (karty pracy)</p> <p>Kim jest prawdziwy poeta? Omawiamy twórczość ks. Jana Twardowskiego</p> <p>Krzyk rzeczywistości – czyli prawda o nas</p>
--	--

	<p>samych na podstawie wiersza Zbigniewa Herberta <i>Pan Cogito i pop</i></p> <p>List, wiersz czy przesłanie? Problematyka utworu <i>List do ludożerców</i> Tadeusza Różewicza</p> <p>Moja ojczyzna. Problematyka wiersza Tadeusza Różewicza*** (<i>oblicze ojczyzny ...</i>); Wszystko jest cudem</p> <p>Niektórzy lubią poezję; Obraz malowany słowem. Julian Tuwim – <i>Scherzo</i></p> <p>Tkaniny i barwy czasu; W poszukiwaniu formy pojemnej – Czesław Miłosz <i>Moja wierna mowa</i></p>
<p>Wybór publicystyki z prasy i innych środków społecznego przekazu</p>	<p>Czwarta władza; Kilka słów o mass mediach;</p> <p>Kultura masowa jako oblicze cywilizacji; Funkcje mediów (scenariusz)</p> <p>Rozmawiamy o różnych mediach; Śmierć w kręgu rodziny</p> <p>Telewizja: za i przeciw</p>
<p>Wybrane przez uczniów programy telewizyjne i filmy (<i>Korowód</i> w reż. Jerzego Stuhra, <i>Pianista</i> w reż. Romana Polańskiego, <i>Władca pierścieni</i> w reż. Petera Jacksona).</p>	<p>Filmowe sylwetki nauczycieli (scenariusz lekcji)</p> <p>Literatura w kinie (tekst źródłowy); Narodziny X Muzy</p> <p>Filmy zrealizowane w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki</p> <p><i>Romeo i Julia do oglądania</i>, nie tylko do czytania (karty pracy)</p> <p>Science fiction jako nurt w kinie</p>
<p>W każdej klasie przynajmniej jedna pozycja książkowa zaproponowana przez uczniów.</p>	

Sposoby osiągnięcia celów

Cele i treści nauczania sformułowane językiem wymagań (osiągnięć) dają odpowiedź na pytanie, czego uczyć, a co za tym idzie, czego wymagać. Dużo bardziej skomplikowane, acz niedoceniane, jest pytanie, jak uczyć, czyli w jaki sposób zaplanować i przeprowadzić zajęcia, aby uczniowie mogli się nauczyć tego, co zostało zapisane w podstawie i/ lub dodane w programie? Obszerna odpowiedź na to pytanie pojawiła się już w rozdziale *Treści nauczania*.

Poniżej zamieszczone zostały uwagi dotyczące diagnozy, organizacji lekcji, najbardziej skutecznych metod, form i technik pracy. Pojawiają się również wskazówki, w jaki sposób dostosować wymagania do potrzeb i możliwości uczniów. Aby je dostosować, najpierw trzeba uczniów poznać.

Diagnoza uczniów

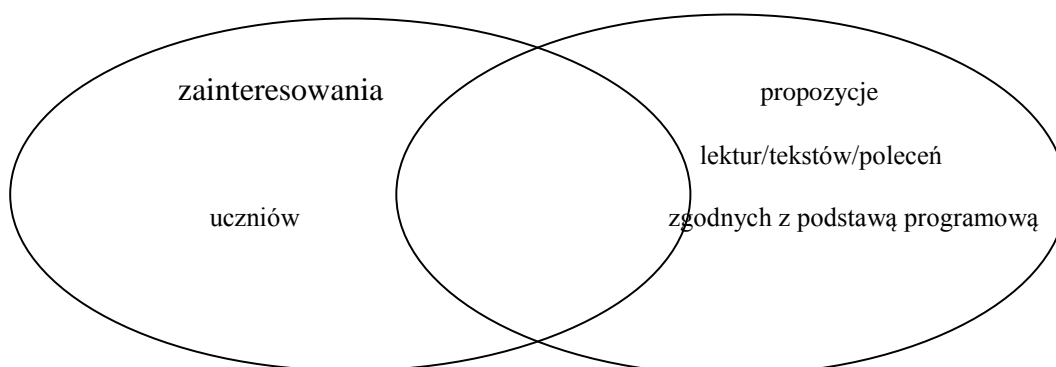
Rzetelnie przeprowadzona diagnoza pomaga w takim zaplanowaniu działań, by w jak największym stopniu odpowiedzieć na potrzeby uczniów. Ułatwi ona również stworzenie Planu Działań Wspierających (zgodne z rozporządzeniem MEN z 17 listopada 2010 r. o pracy z uczniem o specjalnych potrzebach). Warto zacząć od **rozpoznania zainteresowań uczniów, np. w oparciu o technikę niedokończonych zdań**.

Dokończ zdania.

1. Moją największą pasją jest
2. Moje hobby to
3. Jestem kibicem sportowym, najbardziej kibicuję
4. W wolnych chwilach lubię
5. W przyszłości chciałabym (-bym) zostać
6. W telewizji najchętniej oglądam programy o tematyce
7. Moją ulubioną książką w dzieciństwie była
8. Najchętniej słucham muzyki
9. Lubię rozmawiać na temat

10. Moim ulubionym pisarzem jest
11. Moim ulubionym poetą jest
12. Mój ulubiony film to
13. Mój ulubiony przedmiot w szkole to
14. to książka warta polecenia koleżankom i kolegom z klasy.
15. Mój ulubiony zespół muzyczny to
16. Moją ulubioną grą komputerową jest
17. Moje ulubione czasopismo to
18. W internecie najczęściej
19. Chciałbym (-łabym) uczestniczyć w konkursie
20. Gdybym miał (-a) możliwość wcielenia się w jakąś rolę, to wybrałbym (- łabym)
21. Spośród wszystkich poznanych bohaterów literackich najbardziej polubiłem (-łam)
22. W szkole planowane są spotkania z autorami książek. Chciałbym (-łabym), by zaproszono
23. Gdy mam wolny czas, to

Analiza odpowiedzi na pytania pozwala na zebranie bogatego materiału na temat zainteresowań uczniów naszej klasy. Wiedza ta wykorzystana zostanie do takiego zaplanowania działań, by teksty, lektury i zadania proponowane uczniom na lekcjach w jak największym stopniu były zgodne z ich zainteresowaniami.

Najlepsza sytuacja z punktu widzenia motywacji ucznia jest wtedy, kiedy elipsy w największym stopniu na siebie zachodzą. Polecenie zawarte w punkcie 14. można wykonać na początku klasy I, II i III oraz wykorzystać w każdej z tych klas do wybrania wspólnie z uczniami lektur, które będą czytać, a potem omawiać na lekcjach. Jest to zresztą zgodne z zapisami z podstawy programowej. Ze wszystkich zaproponowanych przez uczniów tytułów stworzona zostanie lista lektur. Uczniom podzielonym na grupy przydzielone zostaną z listy 3-4 tytuły. Każda uczeń z grupy otrzyma czas na przeczytanie książek zaproponowanych przez kolegów z grupy i wybranie z zestawu jednej z nich i zaprezentowanie jej wszystkim uczniom z klasy. Uczniowie powinni prezentować swoje propozycje w atrakcyjnej formie, np.:

- prezentacji multimedialnej,
- reklamy,
- scenki,
- nakręconego przez uczniów filmu.

W ten sposób skutecznie motywujemy uczniów do czytania, a poza tym w praktyczny sposób uczą się sztuki prezentacji, argumentowania, negocjowania, a nawet rozwiązywania konfliktów.

Bardzo ważnym elementem jest dobór metod i technik pracy na lekcjach, tak by uczenie było jak najbardziej skuteczne. Dlatego uczniowie zostaną **zdiagnozowani pod kątem:**

- **typów sensorycznych,**
- **rodzajów inteligencji wielorakich,**
- **stylów uczenia się.**

Z kolei wiedza wynikająca z **analizy opinii i orzeczeń** pozwoli na wczesne rozpoznanie dysfunkcji uczniów i zaplanowanie dla nich pomocy.

Planowanie pracy zostanie poprzedzone **diagnozą umiejętności uczniów w klasie pierwszej zapisanych w podstawie programowej**. Planując diagnozę, sprawdzone zostaną tylko te umiejętności, które były kształcone na etapie poprzednim. Wszystko po to, by ujawnić trudności, z jakimi uczniowie borykają się po zakończeniu określonego etapu edukacji. Dobrze przeprowadzona diagnoza pozwoli sprawdzić poziom opanowanych przez uczniów wiadomości i umiejętności, ale przede wszystkim – i to jest najważniejsze – pozwoli się zorientować, jakie treści należy jeszcze powtórzyć i utrwalić, jakie jeszcze raz

wytłumaczyć. Kompetencje językowe ucznia sprawdzone zostaną w oparciu o **tekst równoległy**, który pozwoli z jednej strony wskazać umiejętności, które uczeń już wykorzystuje w praktyce, a z drugiej precyzyjnie wskaże deficyty w zakresie sprawności językowej. Egzaminacje zewnętrzne pokazują, że komunikowanie się uczniów, szczególnie w formie pisemnej jest ogromnym problemem polskiej szkoły. Praca na lekcjach z wykorzystaniem tekstu równoległego może stać się najbardziej skutecznym sposobem na pokonanie tego problemu.

Sposoby organizacji lekcji

Niezbędna w realizacji celów jest dobra organizacja lekcji. Jak powinna wyglądać typowa lekcja? By zainteresować uczniów, obudzić uczniów z letargu, skłonić do zaangażowania, powinno być tak, jak u Hitchcocka – najpierw trzęsienie ziemi, a potem jeszcze ciekawiej.

Jeżeli pracujemy z tekstem, najlepiej zacząć od ćwiczenia na dobry początek, czyli *Zanim przeczytasz*. Są to zadania na rozgrzewkę, by wprowadzić w tematykę lekcji. Uczeń nie zna jeszcze tekstu. Ćwiczenia mają spowodować chęć poznania (przeczytania) utworu. Następnie przystępujemy do odczytania tekstu przy wykorzystaniu technik aktywizujących uczniów (*Aktywne czytanie*). Po zapoznaniu z tekstem proponujemy uczniom zestaw ćwiczeń i poleceń sprawdzających, czy uczniowie zrozumieli to, co przeczytali (*Czytanie ze zrozumieniem*). Umiejętności odtworzenia treści na poziomie dosłownym i odnajdywania informacji zawartych bezpośrednio w tekście (*explicite*) są niezbędne, by pójść dalej, czyli rozmawiać, dyskutować, piętrzyć problemy i je rozwiązywać, nakłaniać do myślenia i wychowywać. Nie boję się tego słowa – zadaniem polonisty jest wychowanie mądrego, krytycznego i etycznego człowieka. Mądry tekst daje możliwość, by z uczniami porozmawiać o tym, co znajduje się „między liniami” (*implicite*), a także, co bardzo ważne, poza tekstem. Naczelną zasadą edukacyjną powinno stać się odwoływanie, kiedy to tylko możliwe, do osobistych doświadczeń ucznia. Zadania mogą być wykonywane indywidualnie, w parach, w grupach bądź zespołowo w klasie.

Metody, które pomagają zrealizować zapisane w podstawie cele i treści

Przeciętny nauczyciel mówi, dobry nauczyciel tłumaczy, wybitny nauczyciel pokazuje, wielki nauczyciel inspiruje. (William Arthur Ward)

Uczenie jest efektywne, kiedy angażuje nie tylko umysł, ale i **emocje**. Kiedy zbliżamy się do szczytów swoich możliwości, towarzyszy temu maksymalna koncentracja i skupienie nad tym, co robimy i mówimy. To właśnie jest stan uskrzydlenia, stan dobrze znany wielkim artystom, ale nie tylko im. Zdaniem Daniela Golemana, psychologa z Harvardu, uskrzydlenie i towarzyszące mu stany emocjonalne to najlepsza metoda uczenia. Goleman uważa, że nauczyciele powinni umieć wykorzystywać pozytywne stany psychiczne dzieci i młodzieży w przyciąganiu ich do nauki. Twierdzi też, że uskrzydlenie jest stanem psychicznym, który oznacza, że uczeń zajmuje się właściwym zadaniem. Dzieci zachowują się w szkole źle wtedy, kiedy się nudzą, a niespokojne są wówczas, gdy stawiane przed nimi zadania przerastają je. Natomiast najbardziej przykładają się do nauki, kiedy im na czymś zależy i jednocześnie zajmowanie się tym sprawia im przyjemność.¹²

By osiągnąć sukces, a przez sukces rozumiem przede wszystkim rozwój ucznia i wzbudzenie w nim pozytywnych emocji związanych z językiem polskim (uczeń po prostu powinien język polski polubić), trzeba stosować **różnorodne** techniki i metody. Wartościowe ze względów motywujących, ale i skuteczności nauczania są wszelkie metody **aktywizujące**, np. gry dydaktyczne, metoda przypadków, mapa mentalna, dyskusje, inscenizacje. Szczególną rolę należy przypisać dramie, czyli metodzie umożliwiającej przeżywanie problemów, poszukiwanie własnych rozwiązań, kształcącej empatię. Doskonale w praktyce edukacyjnej sprawdzają się metody **praktyczne**, np. metoda projektów, symulacje, przekład intersemiotyczny. Atrakcyjne są metody **eksponujące**, np. pokaz, film, sztuka teatralna, wystawa, prezentacja multimedialna, edukacyjne programy komputerowe – obecnie wiele z nich ma postać interaktywną, a więc aktywizującą.

Nie należy zapominać o sprawdzonych metodach tradycyjnych. Skuteczne są metody **podające**, np. rozmowa nauczająca (pogadanka), krótki (maksymalnie 15 min.) wykład informujący, pod warunkiem, że nie zamieni się w manierę mówienia i myślenia za ucznia. Skuteczność nauczania tkwi w różnorodności. Nawet najciekawsze metoda czy technika szybko się znudzi uczniom, jeżeli będzie stale powtarzana.

W Stanach Zjednoczonych przeprowadzono badania na temat najskuteczniejszych (a więc również najbardziej motywujących) strategii/metod nauczania. Te same pytania zadano nauczycielom i ich uczniom (odpowiedzi zostały w tabelce pogrubione, polecenia

¹²

D. Goleman, *Inteligencja emocjonalna*, Wydawnictwa Media Rodzina, Poznań 1997, s. 157.

zapisane kursywą zostały dodane jako przykłady przez autorkę programu). Uczniowie wprowadzenie elementów humoru umieścili na czwartym miejscu. Nie jest to metoda w sensie naukowym, ale na pewno jest to czynnik motywujący.

Miejsce	Najbardziej efektywne strategie/metody według nauczycieli	Najbardziej efektywne strategie/metody według uczniów
1.	Odgrywanie ról w grach dydaktycznych (symulacje) , np. <i>Gorące krzesło, Płaszcz eksperta</i> , wywiad, RAFT.	Odgrywanie postaci , np. <i>Gorące krzesło, Płaszcz eksperta</i> , wywiad, RAFT.
2.	Metoda projektów.	Grupowa dyskusja nad zagadnieniem z podręcznika lub innym materiałem , np. <i>Burza mózgów, Myślowne kapelusze, debata „za” i „przeciw”, SWOT, dyskusja panelowa z udziałem ekspertów, debata oksfordzka, JIGSAW, dyskusja sokratejska, Akwarium, dyskusja plenarna.</i>
3.	Zabawy dydaktyczne , np. <i>Mapa myślowa, Dywan pomysłów.</i>	Nawiązanie przez nauczycieli do aktualnych zdarzeń i zainteresowań uczniów.
4.	Nawiązywanie do zdarzeń współczesnych lub z życia uczniów.	Wprowadzenie elementów humoru.

W Stanach Zjednoczonych projekt uplasował się na drugim miejscu wśród najbardziej skutecznych metod nauczania. W Polsce każdy gimnazjalista musi zrealizować przynajmniej jeden projekt edukacyjny. Metodą projektu warto pracować częściej i nie należy bać się samodzielności uczniów. Na wszystkich etapach udział uczniów jest konieczny i pierwszoplanowy. To oni powinni odgrywać główną rolę przy tworzeniu tematów i wyborze działań. Cel nadrzędny, który nam przyświeca, a mianowicie zachęcenie uczniów do maksymalnego zaangażowania w projekt, osiągniemy wtedy, kiedy będą mieli poczucie, że to ich autorska wizja i realizacja. Można oczywiście podsuwać pomysły, ale ich nie narzucać, koordynować działania i pomagać w ich realizacji, ale tylko wtedy, kiedy jest to niezbędne. Projekt jest tak wartościową metodą, ponieważ:

- daje możliwość takiego zaplanowania działań, by były one zgodne z zainteresowaniami jak największej liczby uczniów,
- pozwala na wykorzystanie różnorodnych metod, technik i form pracy,
- pozwala uczącemu uczyć się, odwołując się do własnych doświadczeń i korzystać z doświadczeń innych,
- świetnie motywuje do nauki, ponieważ uczeń praktycznie natychmiast widzi efekty swoich działań.

A poza tym uczeń:

- planuje i organizuje własną naukę, staje się odpowiedzialny za postępy w kształceniu,
- skutecznie porozumiewa się w różnych sytuacjach,
- poprawnie wypowiada się na różne tematy,
- przygotowuje i wygłasza prezentację,
- efektywnie współdziała w zespole,
- poszukuje, porządkuje i wykorzystuje różnorodne informacje,
- dokonuje selekcji i hierarchizacji wyszukanych informacji,
- doskonali umiejętność publicznego wypowiedzania się,
- rozwija myślenie twórcze,
- kształci wyobraźnię, pamięć i koncentrację,
- wyraża własną opinię i słucha opinii innych osób,
- korzysta z różnych źródeł informacji,
- krytycznie ocenia wiarygodność informacji,
- uczy się rozwiązywania konfliktów.

Projekt jest tą metodą, która dzięki swej różnorodności w największym stopniu kształci umiejętności zapisane w podstawie programowej, jest też zgodna z filozofią uczenia zaprezentowaną w programie „Czytam – myślę - jestem”.

Wybór podręcznika

Najważniejszym dokumentem w pracy nauczyciela jest podstawa programowa. Zgodny z nią program nauczania stanowi opis sposobów realizacji celów w odniesieniu do konkretnych zespołów klasowych. Charakterystyka uczniów dokonana w rozdziale „Digitalni

tubylcy w gimnazjum” ma decydujący wpływ na wybór podręczników. Podręcznik powinien składać się z dwóch tomów, ściśle ze sobą skorelowanych. W pierwszym (literacko-kulturowym) nacisk położony zostanie przede wszystkim na czytanie różnych tekstów kultury, ich analizowanie, interpretowanie i wartościowanie. Bardzo ważnym elementem będą ćwiczenia i wskazówki kształcące umiejętność mówienia i pisania. W drugim tomie na plan pierwszy wysunięta zostanie świadomość językowa, poprawność ortograficzna i interpunkcyjna w formie użytkowej, skoncentrowana na nadrzędnym celu, jakim jest poprawne mówienie i pisanie. W obu podręcznikach ważnym elementem będą ćwiczenia przygotowujące do samokształcenia (uczenia się) i docierania do informacji oraz krytycznego ich odbioru. Oczywiście, oba podręczniki muszą wspierać realizację wymagań zapisanych w podstawie programowej. Ważne, by mądre i ciekawe teksty zamieszczone w podręczniku do kształcenia literacko-kulturowego zachęcały uczniów do czytania, pomagały w przekonaniu uczniów, że czytanie książek jest pasjonujące i może być przyjemnością, podobnie jak rozmowa o literaturze i kulturze, by były to teksty o różnorodnym charakterze – obok tekstów literackich, publicystyczne, popularnonaukowe i reklamowe.

Digitalni tubylcy wymagają różnorodnych metod i technik pracy oraz poleceń (ćwiczeń) pod tekstem, które ich zaktywizują, zmotywują do pracy i podziałają na emocje. Ważne, by podręczniki miały przejrzystą i uporządkowaną budowę (uporządkowanie, powtarzalność stałych elementów to podstawa w pracy z uczniem z trudnościami). Podzielone na rozdziały/bloki zawierać będą teksty o podobnej tematyce bliskie uczniom: ich problemom i doświadczeniom. Generalną, obowiązującą zasadą będzie występowanie klasyki zawsze na zasadzie kontekstu.

Wszystkie teksty, zgodnie z ideą programu zawartą w tytule, mają za zadanie zachęcać uczniów do czytania, w każdym rozdziale pojawią się również specjalne ćwiczenia, których celem będzie rozbudzanie zainteresowań czytelniczych uczniów. Podobne zadanie będą pełnić powtarzające się elementy, typu *Warto przeczytać* (zamieszczone przy fragmentach powieści informacje, które nie zdradzają fabuły, a zachęcają do czytania całości) oraz notki biograficzne *Autorzy naszych lektur* przybliżające twórców. Stałymi i powtarzanymi elementami w każdym rozdziale będą Nieliterackie teksty kultury, np. *Dzieła sztuki pod lupą* (reprodukcje obrazów, rzeźb wraz z analitycznymi ćwiczeniami) i *Cudze chwalicie, swego nie znacie* (cuda natury i zabytki kultury warte obejrzenia w mniej popularnych rejonach Polski).

Niewątpliwie elementem wyróżniającym program i podręczniki jest rozwijanie w sposób świadomy i zaplanowany umiejętności zapisanych w podstawie jako umiejętności ogólne. Podstawowe czyli czytanie i komunikowanie się w mowie i piśmie doskonalone będzie m.in. dzięki cyklicznie powtarzanym *Radom dla ... piszących charakterystykę/ rozprawkę/ dla tych, którzy chcą pięknie czytać/recytatorów....* Tak ważna dla pełnego rozwoju człowieka **kreatywność**, bo doskonaląca samodzielnie i krytyczne myślenie uczniów, kształcona będzie m.in. za pomocą rozpoczynających każdy dział *Ćwiczeń na start* i *Na początku* oraz poleceń pod tekstami *Myślę, że...* i *Mam pomysł*. Z kolei rozwijanie naturalnej ciekawości świata, odkrywanie zainteresowań to cel przyświecający *Ciekawostkom* i *Warto wiedzieć*. Siódma zaś umiejętność kluczowa zapisana w podstawie programowej, czyli umiejętność pracy zespołowej kształcona będzie dzięki licznie pojawiającym się w podręczniku zadaniom *W grupie ...*

Dbalność o poprawność językową w podręczniku literackim i kulturowym oprócz, co zrozumiałe, doboru tekstów napisanych piękną i poprawną polszczyzną realizowana będzie dzięki kolejnym powtarzającym się stałym elementom, mającym na celu wzbogacanie słownictwa uczniów, czyli *Tak się mówi* (przykłady związków frazeologicznych) i *Nowe słowa*. Poprawność ortograficzna doskonalona będzie dzięki cyklicznie pojawiającemu się w każdym bloku w formie gazetki dwumiesięczniku *Na tropach ortografii* i ćwiczeniom pod tekstami *Piszę poprawnie ...*

Pojęcia zapisane w podstawie, typu neologizm, eufemizm, apostrofa ... zostaną w podręczniku wyeksponowane i podane w formie *Nowej wiadomości*. Stałymi i powtarzanymi elementami kończącymi blok będą mapy mentalne o charakterze powtórzeniowym, utrwalającym i porządkującym wiedzę i umiejętności oraz *Czy już wiesz?* *Czy już potrafisz?* zbudowane na zasadzie fiszek autokorektywnych wraz z odpowiedziami *To wiem!*, *To potrafię!*, które przygotowują do wykonania zadań w *Sprawdź swoją wiedzę i umiejętności*. Ta część podręcznika mająca charakter testu autoewaluacyjnego ma również za zadanie kształcenie odpowiedzialności za uczenie się, wyrabianie u uczniów przekonania, że uczą się dla siebie.

Kolejnym stałym elementem powtarzającym się w bloku będą ćwiczenia, zadania, teksty zachęcające do samorozwoju, pomagające uczyć się. Mnogość powtarzających się w każdym bloku stałych elementów ma z jednej strony być czynnikiem porządkującym,

z drugiej zaś przez swą różnorodność powodującym „zaciekawienie” podręcznikiem zarówno ze strony ucznia, jak i nauczyciela. Na lekcjach języka polskiego pracuje się z tekstem. Największym wrogiem na lekcji jest nuda. Ciekawy tekst, a potem mądrze sformułowane do niego różnorodne polecenia, kształcące zarówno umiejętności typowo polonistyczne, jak i kompetencje ogólne mają za zadanie wywołać w uczniach i nauczycielu emocje, refleksje i ten stopień zaangażowania, dzięki któremu bardziej efektywne i oczywiście efektowne okażą się wszelkie podejmowane na lekcjach działania analityczne i interpretacyjne. Podręcznik nie może męczyć, podręcznik ma uskrzydlać, inspirować i pomagać w uczeniu się i nauczaniu.

Nie mniej ważnym elementem pakietu pomagającego nauczycielowi w realizacji jego zadań oprócz programu i podręcznika jest obudowa metodyczna. Nie jest prawdą, że prawdziwy i twórczy nauczyciel powinien umieć wszystko, a korzystanie z propozycji gotowych scenariuszy, testów, programów to dyshonor. Nauczyciel nie musi codziennie odkrywać Ameryki. Przecież aktor nie jest zmuszany do napisania sobie roli, uszycia kostiumu, wykonania scenografii... Mnóstwo ludzi mu pomaga. Nikt z nas nie jest alfą i omegą, dlatego nauczyciel powinien być wspierany. Bogata i wartościowa oferta narzędzi metodycznych może tylko ułatwić pracę. Ważne tylko, by je modyfikować, dostosowywać do potrzeb swoich uczniów, a zaoszczędzony czas poświęcić temu, co jest najważniejsze – w szkole nauczaniu, a w życiu – po prostu czerpaniu z niego radości. Bo zadowolony i szczęśliwy nauczyciel, to zadowoleni uczniowie.

Dostosowanie nauczania do potrzeb (również w zakresie wsparcia psychologicznego) i możliwości uczniów zapewniające indywidualizację

Jak rybak idzie na ryby, to zabiera ze sobą przynętę, która smakuje rybie, a nie rybakowi.

(Aleksander Kamiński)

Wybitny szwajcarski psycholog - Jean Piaget twierdził, że aby zachęcić uczniów do myślenia, musimy stawiać przed nimi wyzwania, fascynować tym, co trudne. Według Lwa Wygotskiego, wybitnego rosyjskiego pedagoga i psychologa, nauczyciele realizujący program powinni stawiać swoim uczniom wymagania na granicy ich możliwości, nie powinny być one ani zbyt łatwe, ani za trudne. Wiąże się z tym pewna trudność – wciąż tak

naprawdę nierozwiązany problem polskiej szkoły, czyli **indywidualizacja** nauczania. Bo co zrobić, kiedy w przeciętnej klasie jest tak, jak to obrazowo ujął Raffini, a przytoczył Jere Brophy: *To nieuczciwe, by zmuszać żółwie, by ścigały się z zającami. Zające rozleniwiają się i utną sobie drzemkę, a żółwie popadną w zniechęcenie, bo zwycięstwo jest nieosiągalne.*¹³

Pojawia się więc bardzo ważne pytanie, co zrobić, by wszyscy uczniowie dotarli do mety z jak najlepszymi wynikami, czyli osiągnęli maksymalny rozwój i sukces na egzaminie. Pytanie o **dostosowanie wymagań do potrzeb i możliwości uczniów** zapewniające skuteczną pracę z uczniami o specjalnych potrzebach zarówno tymi słabszymi, jaki i zdolnymi.

W nowych regulacjach podkreślono obowiązek **indywidualizacji** pracy z uczniem zarówno na obowiązkowych, jak i dodatkowych zajęciach edukacyjnych. W przypadku dodatkowych zajęć mogą to być klasy terapeutyczne, zajęcia rozwijające uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia specjalistyczne: korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne oraz porady i konsultacje¹⁴.

Zaplanowanie działań wspierających na zajęciach dodatkowych, gdzie mamy do czynienia z grupą dość jednorodną, jest dużo łatwiejsze niż na lekcjach języka polskiego, kiedy mamy do czynienia z całą klasą, nierzadko z uczniami reprezentującymi jedenaście powyżej wspomnianych kategorii uczniów o specjalnych potrzebach. Poniższe propozycje dotyczą dostosowania pracy na lekcjach języka polskiego, ale mogą być wykorzystywane również na zajęciach dodatkowych.

Modyfikacja ćwiczeń i poleceń

Ćwiczenia i zadania zamieszczone w podręczniku pod tekstami są sformułowane na miarę ucznia o przeciętnych uzdolnieniach (podobnie jak wymagania w podstawie programowej). Najprostszy sposób dostosowania wymagań na konkretnej lekcji, do możliwości ucznia słabszego będzie więc polegać na takiej modyfikacji ćwiczeń i poleceń dla uczniów, by sukces mógł osiągnąć nawet uczeń najslabszy. Poniżej kilka propozycji, w jaki sposób ułatwić uczniom sprostanie stawianym wymaganiom:

¹³ J. Brophy, *Motywowanie uczniów do nauki*, PWN, Warszawa 2002, s. 82.

¹⁴ Na podstawie rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

- ograniczenie liczby zadań,
- wydłużenie czasu pracy,
- zamiana typu zadania, np. z otwartego na zamknięte (PF, WW, na dobieranie),
- odpowiedź w formie zaznaczonego akapitu/fragmentu w tekście,
- odpowiedź w innej formie, np. rozsypanki wyrazowej, karty pracy,
- fiszki autokorektywne (dwie karty, na jednej zapisane jest polecenie, a na drugiej poprawna odpowiedź. Uczeń samodzielnie wykonuje zadanie, następnie sprawdza poprawność wykonania zadania, korzystając z drugiej karty i ewentualnie poprawia błędy).

Dostosowanie metod i form pracy

Największym problem w pracy z uczniem o specjalnych potrzebach jest zachęcenie go do działania, czyli odpowiednia motywacja. W wielu wypadkach uczniów, którzy nie osiągają zadawalających wyników w nauce, cechuje drażliwość, skłonność do kłamstwa, błaznowania, niski poziom samoakceptacji, szybkie popadanie w zniechęcenie, kłopoty z przystosowaniem do wymagań szkolnych, w ogóle trudności w kierowaniu sferą emocjonalną.

Niektóre z metod doskonale sprawdzają się w pracy z różnego typu uczniem. Takie możliwości daje metoda projektu, która umożliwi zaspokojenie przez uczniów jednej z podstawowych „potrzeb osiowych” – potrzeby sukcesu i akceptacji. Każdy, nawet najslabszy uczeń, może znaleźć dziedzinę, w której „zabłyśnie”, pokaże, że jest dobry. Uczeń zdolny z kolei z jednej strony będzie miał możliwość pomocy słabszemu, z drugiej zaś rozwiązania problemu o wysokim stopniu trudności.

Wspomniana już wcześniej diagnoza, czyli rozpoznanie zainteresowań, upodobań, mocnych i słabych stron uczniów, rozpoznanie ich dysfunkcji, typów sensorycznych, typów inteligencji pozwala bardziej precyzyjnie dobrać metody.

Typ uczenia się	Cechy ucznia	Efektywne metody i techniki
Wzrokowiec (wizualny)	<p>Mówi szybko, używa bogatego słownictwa.</p> <p>Ma dobrą pamięć wzrokową (dobrze pamięta twarze).</p> <p>Zazwyczaj nie ma problemów z ortografią.</p> <p>Dbą o ubiór, właściwe zestawienie kolorów.</p> <p>Liczy się wygląd i estetyka.</p> <p>Łatwo dekoncentruje go nieład i ruch.</p> <p>Ekspresyjny, pokazuje emocje mową ciała.</p>	<p>Najlepiej zapamiętują to, co przybiera postać graficzną. Najbardziej skuteczne metody i formy pracy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mapa mentalna, • diagram postaci, • gwiazda opowiadania, • linia czasu, • drzewko decyzyjne, • metaplan, • krzyżówki, eliminatki, rebusy, • tablica interaktywna, • wizualne pomoce naukowe (foliogramy, slajdy, prezentacje multimedialne, reprodukcje...), <p>Notatki w formie tabel, schematów, plakatów, plansz, rysunków z wykorzystaniem wielu kolorów.</p> <p>Tworzenie ilustracji do tekstów.</p> <p>Charakteryzowanie bohaterów w formie portretu lub symbolu/w formie graficznej.</p> <p>Fiszki autokorektywne zawieszane w pokoju nauki na wysokości wzroku.</p>
Słuchowiec (audialny)	<p>Mówi średnio szybko, chętnie uczestniczy w rozmowie.</p> <p>Ma dobrą pamięć. Zapamiętuje nazwiska i imiona ludzi oraz fakty.</p>	<p>Uczą się z wykorzystaniem przekazu słownego, wspólnie z koleżanką/kolegą, w grupie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • czytanie na głos, z podziałem na role, chórem

	<p>Więcej zapamiętuje z usłyszanych informacji niż przeczytanych.</p> <p>Nie przywiązuje wagi do ubioru.</p> <p>Emocje ujawnia poprzez zmianę tonu głosu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rozmowy, dialogi, dyskusje, debaty, • rymowanki i słowne łąmiglówki, żartów słownych, • wcielanie się w role, • nagrywanie treści do nauczania na dyktafonie, • głośne powtarzanie treści do zapamiętania, • e-booki, • wykorzystanie muzyki w nauczaniu. <p>Dekoncentruje ich hałas (obce dźwięki z otoczenia)</p>
<p>Kinestetyk (ruchowy)</p>	<p>Mówi dość wolno, z namysłem, pomagając sobie gestami.</p> <p>Planuje i wykonuje działania linearnie, „krok po kroku”.</p> <p>Dobrze przyswaja wiedzę, gdy jednocześnie wykonuje inne działania, multitaskingowiec.</p> <p>Ma kłopot z koncentracją wtedy, gdy nie może działać.</p> <p>Bogata mowa ciała („nie może usiedzieć w miejscu”).</p> <p>Lubi kontakt fizyczny, dotykanie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczki edukacyjne (do muzeum, na wystawę...), • ankiety, wywiady, • pantomima, • drama, • debata korespondencyjna, • kalambury, • gry planszowe utrwalające poznane wiadomości, • opracowanie komiksu, • przedstawienie tekstu w formie scenopisu, • narracyjne gry fabularne, • rysowanie i pisanie w powietrzu, • projekty, • odgrywanie ról i scenek.

	Najważniejsza jest wygoda ubioru.	
--	-----------------------------------	--

Niezwykle bogatym źródłem informacji o uczniach jest analiza opinii i orzeczeń poradni psychologiczno-pedagogicznych. W dokumentach tych zazwyczaj dobrze opisany jest poziom sprawności analizatora wzrokowego: spostrzegawczość, analiza i synteza wzrokowa, pamięć wzrokowa, oraz poziom sprawności percepcji słuchowej, czyli analiza i synteza słuchowa i pamięć fonologiczna. Bez trudu każdy nauczyciel znajdzie opis symptomów tych deficytów. Niestety, mają one zazwyczaj charakter ogólny, są niewystarczające do zaplanowania konkretnych działań wspierających, a przede wszystkim nie podają konkretnych rozwiązań metodycznych, które można stosować na lekcjach, by pomóc uczniom z deficytami. Poniżej propozycja konkretnych działań i ćwiczeń **doskonalących percepcję wzrokową i słuchową oraz pamięć fonologiczną i słuch fonematyczny**

Deficyt	Po czym poznać?	W jaki sposób pomagać
Zaburzona percepcja wzrokowa (analiza i synteza, spostrzegawczość)	<ul style="list-style-type: none"> • przestawianie, opuszczanie, mylenie liter o podobnym kształcie (i-l, e-c, n-m, u-n, w-m, b-d-p, d-g) , • pomijanie liter lub ich elementów, • gubienie liniatury, • mylenie miejsca w tekście przy czytaniu, • wolne tempo czytania, • trudności w poprawnym zapisie wyrazów, ortografii. 	<ul style="list-style-type: none"> • pomoc w czytaniu tekstów i poleceń, • formułowanie krótkich, jasnych poleceń • częste sprawdzanie stopnia zrozumienia tekstu i poleceń, • rezygnacja z głośnego czytania przy całej klasie, ewentualnie w ograniczonym, ustalonym wcześniej z uczniem zakresie, • wydłużenie czasu na pracę z tekstem,

		<ul style="list-style-type: none">• umożliwienie korzystania ze słownika ortograficznego podczas sprawdzianów i pracy na lekcjach,• wyraźne pisanie na tablicy <p>Przykładowe ćwiczenia:</p> <p><i>1. Popraw tekst , oddziel wyrazy w zdaniach, wstaw znaki interpunkcyjne.</i></p> <p><i>Zbliż się egzamin pogimnazjum wszystko byłoby dobrze gdyby niekonieczność wyrobienia sobie opinii o Twoich umiejętnościach ortograficznych jeżeli chcesz znaleźć się wśród uczniów najlepszymi wyników na pewno wiesz jak napisać wyraz montażarzochuligan.</i></p> <p>Wszelkiego typu rozsypanki literowe, sylabowe i wyrazowe, np.</p> <p><i>2. Prezydent miasta chciał, by wszystkie instytucje kulturalne miały jednakowe tablice z nazwami. Zamówił zestawy liter. Do urzędu trafiły litery nieuporządkowane, a jeden zestaw został dołączony omyłkowo. Utwórz z liter nazwy i wskaż zestaw omyłkowy.</i></p> <ul style="list-style-type: none">• NKIO
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • <i>ARTET</i> • <i>REOPA</i> • <i>RGIALEA</i> • <i>ZMEUMU</i> • <i>HOLIFAMRNAI</i> • <i>KBIATBLIOEA</i> • <i>KEWLETNROIA</i>
<p>Zaburzona percepcja słuchowa (analiza i synteza)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • mylenie liter dźwiękowo podobnych (g-k, b-p, dz-c, z-s, sz-ś) • trudności w pisowni zmiękczeń, dwuznaków, • opuszczanie końcówek, • niechęć do czytania, zwłaszcza głośnego, • czytanie przez zgadywanie, • trudności w rozumieniu wypowiedzi nauczyciela. 	<ul style="list-style-type: none"> • głośne czytanie tekstu i poleceń przez nauczyciela bądź inne osoby, • częste powtarzanie materiału, • częste powtarzanie i utrwalanie polisensoryczne trudnych wyrazów, • wydłużenie czasu pracy. <p>Przykładowe ćwiczenie:</p> <p><i>1. Utwórz jak najwięcej wyrazów kończących się na –ak.</i></p> <p><i>Np. mak, robak, plecak, tasak, hamak, bosak, kajak, pływak, rybak, czerpak, cedzak, flak, strażak, durszłak, żołdak, luzak, pijak...</i></p> <p><i>2. Utwórz jak najwięcej par wyrazów, które różnią się jedną głoską: na początku wyrazu, np. mama- rama, w środku wyrazu, np.</i></p>

		<i>marka – matka, na końcu wyrazu, np. kos- kot</i>
Słaba pamięć fonologiczna	<ul style="list-style-type: none"> • mylenie wyrazów o podobnym brzmieniu, • trudności w zapamiętywaniu nowych, obcych wyrazów, • trudności z nauką wierszy na pamięć. 	<ul style="list-style-type: none"> • częste powtarzanie i utrwalanie polisensoryczne trudnych wyrazów, <p>stosowanie w nauczaniu mnemotechnik i technik opartych na skojarzeniach (np. do zapamiętania, kiedy piszemy „rz” po spółgłoskach - Prosiła Babka Dziadka o Kawałek Gnatka, Wyprosiła Jeszcze Chrzan.</p>
Słaby słuch fonematyczny	<ul style="list-style-type: none"> • mylenie wyrazów o podobnym brzmieniu, • nieumiejętność modulowania głosu, • trudności w pisaniu ze słuchu. 	<ul style="list-style-type: none"> • częste powtarzanie i utrwalanie polisensoryczne trudnych wyrazów, • zapisywanie nowych, trudnych wyrazów na tablicy, gazetkach ściennych, założenie w zeszyte słowniczka wyrazów trudnych, • powtarzanie kilkakrotne zdań podczas dyktowania <p>Przykładowe ćwiczenie</p> <p>Modyfikacja powyższego zadania tak, by uczniowie samodzielnie układali zdania do wyrazów, które nie są znane pozostałym. W momencie odczytywania zdania odgadujący doskonałą swój słuch fonematyczny, ponieważ by odgadnąć wyraz muszą wyodrębnić pierwszą głoskę w każdym słowie.</p> <p><i>Wybierz jeden wyraz związany z omawianą</i></p>

		<p><i>lekturą, np. imię, nazwisko, pseudonim bohatera, nazwę miejscowość, itp. i ulóż zdanie, w którym poszczególne słowa będą się rozpoczynać kolejnymi literami wchodzącymi w skład wybranego wyrazu.</i></p>
--	--	---

Praca z uczniem z trudnościami, w tym ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się

W 2011 r. 371 671 uczniów bez dysfunkcji przystąpiło do pisania egzaminu po gimnazjum oraz 37 408 uczniów z opinią o specyficznych trudnościach w uczeniu się, którzy pisali sprawdzian 30 minut dłużej¹⁵. Jaki procent uczniów z grupy bez dysfunkcji stanowią uczniowie z trudnościami w nauce można tylko szacować. W obu przypadkach zalecenia są podobne.

- Rezygnujemy z wymagania czytania głośnego przy całej klasie, ewentualnie uczeń może odczytać tekst wcześniej przygotowany.
- Ograniczamy ilość zadawanego do przeczytania tekstu.
- Nie omawiamy błędów ucznia przy klasie.
- Umożliwiamy uczniowi odpowiedź z ławki.
- Przeznaczamy więcej czasu na wykonanie polecenia, przygotowanie odpowiedzi.
- Ograniczamy liczbę zadań. Sprawdziany pisemne dzielimy na mniejsze części.
- Wydłużamy limit czasu przeznaczony na wykonanie zadania (naukę wiersza, rozwiązanie testu, napisanie wypracowania, przeczytanie lektury).
- Pomagamy przy selekcji materiału.
- Monitorujemy samodzielne działania ucznia, by uniknąć sytuacji, w której uczeń nie pracuje.
- Formułujemy polecenia w prostej formie.
- Często korzystamy z polisensorycznych metod i technik pracy.
- Wyrabiamy nawyk pracy ze słownikami.
- Systematycznie sprawdzamy i oceniamy osiągnięcia ucznia.
- Często chwalimy, dostrzegamy nawet najmniejsze sukcesy.
- Oceniamy, biorąc pod uwagę wysiłek ucznia włożony w wykonanie zadania, a nie tylko efekty.
- Stosujemy krótkie przerwy między ćwiczeniami.
- Zezwalamy na pisanie ołówkiem, aby ułatwić poprawianie błędów.
- Sadzamy ucznia w klasie blisko nauczyciela.
- Odpowiedzi ustne organizujemy tak, by uczeń zawsze miał czas do namysłu.

¹⁵ Dane Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

- Cierpliwie czekamy aż uczeń odpowie. Zadajemy pytania pomocnicze, jeżeli nie zna odpowiedzi lub odpowiedział błędnie.

Dysgrafia

- Wymagania merytoryczne takie same, jak dla innych uczniów.

Formy sprawdzania wiedzy i umiejętności:

- odczytanie pracy przez ucznia,
- pytanie ustne ze sprawdzanego zakresu materiału,
- pisanie drukowanymi literami,
- pisanie na komputerze.

Dysortografia

- Bardziej liberalne ocenianie klasycznych dyktand.
- Stosowanie oceny opisowej z informacją, ile i jakiego typu błędy uczeń popełnił.
- Sprawdziany polegające na uzasadnieniu pisowni wyrazów.
- Dyktanda w formie tekstu z lukami.

Uczeń zdolny

Nauka z rówieśnikami dobrze służy i uczącemu, i uczoneму.

DyktandaMerill Harmin

Polska szkoła ma problem z uczniem zdolnym, który bardzo często jest pozostawiony sam sobie. Zazwyczaj bez problemu osiąga wysokie wyniki, ale, niestety, w trzydziestoosobowych klasach, w których uczniów o specjalnych potrzebach jest wielu, a większość z nich nie radzi sobie z opanowaniem treści z podstawy, uczeń zdolny często pozostawiony jest sam sobie, nie proponuje mu się ciekawej oferty rozwoju. Taka sytuacja może powodować dla ucznia zdolnego szereg zagrożeń, np. brak wykształcenia nawyku systematycznej pracy, co może doprowadzić do rozleniwienia, a w konsekwencji w niedalekiej przyszłości braku znaczących, adekwatnych do możliwości osiągnięć szkolnych.

Jedną z możliwości jest wykorzystanie zdolnych uczniów do nauczania słabszych. Taką możliwość daje uczenie się w parach. Korzyści mogą być obustronne. Najbardziej efektywnie uczymy się, nauczając innych. Wiedza i umiejętności są uporządkowane i ugruntowane. Żeby dobrze nauczyć, trzeba się dobrze do tego przygotować. Kiedy zdolny uczeń uczy swoją koleżankę lub kolegę, dla tego słabszego tworzy się sytuacja komfortowa: mniejszy dystans, łatwość przyznania się, że czegoś się nie rozumie, język bardziej

zrozumiały, w konsekwencji naprawdę świetne rezultaty. A dodatkowo kształtujemy w młodych ludziach postawy proobywatelskie, co może okazać się w długiej perspektywie nawet ważniejsze niż wynik egzaminu zewnętrznego.

Niewątpliwie należy wykorzystywać i rozwijać potencjał uczniów zdolnych zarówno na lekcjach, jak i zajęciach pozalekcyjnych, stawiając przed nimi wyzwania i zachęcając do różnego typu działań. Niektóre z podanych poniżej propozycji mają charakter uniwersalny i mogą być adresowane do wszystkich uczniów, np. rozwijanie kreatywności czy udział w debatach, dyskusjach...

Praca z uczniem zdolnym na lekcjach języka polskiego i zajęciach pozalekcyjnych

- uczeń w roli asystenta nauczyciela (np. „płaszcz eksperta”, „gorące krzesło”),

Gorące krzesło

Uczeń siada na krzesło (krzesło powinno być nietypowe, np. stare, bogato rzeźbione) i staje się bohaterem literackim, postacią historyczną, autorem... Pozostali uczniowie z klasy zadają mu pytania. Technika ta sprawdza się w sytuacji, gdy uczniowie dysponują już określoną wiedzą, czyli na przykład na lekcjach powtórzeniowych.

Płaszcz eksperta

Innym wariantem powyższego ćwiczenia jest sytuacja, gdy wybrana osoba zakłada specjalny płaszcz i staje się ekspertem w określonej dziedzinie (np. znawca zagadnienia, rycerstwa średniowiecznego, Wikingów...). Teoretycznie w obu wypadkach można zrezygnować z rekwizytów, tylko wtedy pozbawiamy lekcję tej odrobiny magii, a to swego rodzaju hak pamięciowy, który sprawi, że treści, które pojawią się w trakcie realizacji tego zadania, zostaną lepiej zapamiętane.

- uczeń nauczający słabszych kolegów,
- pisanie artykułów, redagowanie gazetek szkolnych,
- redagowanie kroniki klasowej lub szkolnej,
- pisanie pamiętników/dzienników,
- debaty, dyskusje (np. „myślowe kapelusze”, debata oksfordzka),
- przygotowanie do udziału w konkursach,
- udział w wykładach, seminariach, spotkaniach z autorami i innymi twórcami,
- organizacja uroczystości szkolnych, akademii,
- udział w kulturze – popołudniowe wyjścia do kina, teatru, galerii, muzeum...

- tworzenie scenariuszy przedstawień, kręcenie filmów, nagrywanie słuchowisk radiowych,
- przygotowanie pomocy dydaktycznych (np. prezentacji multimedialnych, albumów, plakatów, itp.),
- referaty (maksymalnie 5 min., wygłaszane, a nie czytane)
- pisanie opowiadań twórczych,
- układanie innych zakończeń do utworów,
- scrable i inne gry dydaktyczne,
- naśladowanie stylu autora, gatunku literackiego,
- wywiady z postaciami literackimi, historycznymi i „rzeczywistymi”, w formie pisemnej lub dyskusji, kiedy to uczeń wciela się w określoną rolę,
- listy do bohaterów literackich, autorów, naukowców, ekspertów w danej dziedzinie,
- RAFT,
- tworzenie poezji z mapy słów,
- tworzenie limeryków, haiku i innych tekstów poetyckich,
- wydawanie antologii uczniowskich,
- układanie krzyżówek, rebusów, łamigłówek, instrukcji,
- udział, ale także tworzenie pytań i poleceń do quizów i konkursów,
- samodzielne projekty badawcze, np. badanie zainteresowań czytelniczych, muzycznych, itp. uczniów i rodziców,
- ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie, kreatywność.

Rozwijanie kreatywności

*Kreatywność to wymyślanie, eksperymentowanie, wzrastanie, ryzykowanie, łamanie zasad,
popelnianie błędów i dobra zabawa.*

(Mary Lou Cook)

Wydawałoby się, że rozwijanie kreatywności, w trakcie której można eksperymentować, wymyślać, łamać zasady, popełniać błędy i jeszcze przy tym doskonale się bawić powinno być stałą praktyką, szczególnie w gimnazjum, bo to właśnie w tym wieku wspomniane wyżej działania są bardzo pożądane. Warto rozwijać kreatywność u wszystkich

uczniów, mając świadomość, że wyniki, efekty, wytwory uczniów będą zróżnicowane. Zasada jest jedna – za każdy pomysł, za każdą propozycję uczeń powinien zostać pochwalony. Zdecydowanie za mało, my nauczyciele, chwalimy i cieszymy się z sukcesów naszych uczniów, nawet tych bardzo małych.

Inny powód dla którego rozwijanie kreatywności jest tak ważne obrazuje trójpierzścienny model zdolności Josepha S. Renzulliego¹⁶. Tylko człowiek, który wyróżnia się ponadprzeciętną inteligencją lub uzdolnieniami kierunkowymi, wysokim stopniem zaangażowania w zadanie (motywacją) i wysokim poziomem zdolności twórczych może osiągnąć apogeum swoich możliwości.

Kształcenie zdolności twórczych w szkole przyniesie uczniom ogromne korzyści. Niestety, zdolności twórcze oraz kreatywność nie są rozwijane w sposób świadomy i zaplanowany. Bardzo często zachowania, za które we wczesnym dzieciństwie dzieci były chwalone, z chwilą rozpoczęcia nauki w szkole przestają być aprobowane. Uczniowie nie są zachęceni do zadawania pytań, wymyślania nowych poleceń i opowiadań, proponowania ciekawych, oryginalnych rozwiązań czy demonstrowania niezależnej postawy wobec innych, bronięcia swoich racji oraz samodzielnego i krytycznego myślenia. Zdarza się także, na poziomie gimnazjum nawet bardzo często, że dzieci ukrywają przed rówieśnikami swoje zdolności, by zyskać akceptację w grupie. Cierpi na tym ich naturalny, kreatywny potencjał.

¹⁶ Za: M. Partyka, *Zdolni, utalentowani, twórczy*, Warszawa 1999, s. 36.

Odpowiedź na pytanie, czy warto kształcić zdolności twórcze, wydaje się oczywista. Na dodatek wymaga od nas tego nowa podstawa programowa. Trudniejsza jest odpowiedź na pytanie, jak to zrobić?

Joy Paul Guilford uważał, że szczególnie ważną rolę w rozwijaniu zdolności twórczych odgrywa płynność słowna, skojarzeniowa, ekspresyjna i ideacyjna¹⁷, po za tym kształcenie umiejętności myślenia dywergencyjnego, czyli zakładającego wiele punktów widzenia i obejmującego liczne możliwości rozwiązywania problemu. Ćwiczenia kształtujące te umiejętności przyczyniają się do bogacenia słownictwa. A przecież to ubogi zasób słów jest przede wszystkim odpowiedzialny za kłopoty z „czytaniem ze zrozumieniem”.

Doskonale kształci kreatywność sztuka zadawania pytań. Już starożytni wiedzieli, że mądre, dobrze postawione pytanie to połowa sukcesu w nauce. Wiedza rozwija się dzięki stawianiu pytań, a ściślej mówiąc, przez formułowanie problemów i poszukiwanie ich rozwiązań. Błąd niektórych nauczycieli polega nie na tym, że rezygnują ze **stawiania pytań**, lecz na tym, że zadają ich zbyt dużo. Rekordziści dochodzą do trzystu pytań w ciągu dnia pracy w szkole. Lekcja przypomina wówczas przesłuchanie. Warto mieć na uwadze, że mądrze postawione pytanie skłania do precyzowania problemów i poszukiwania rozwiązań. Sformułowanie kilku kluczowych pytań, które będą dla uczniów wyzwaniem, pokaże im szerszą perspektywę zagadnienia, **pobudzi do samodzielnego myślenia** i poszukiwania odpowiedzi, zachęci do uzasadniania poglądów i nieschematycznego sposobu rozumowania. Jeżeli zależy nam na wychowaniu mądrych i twórczych ludzi, to powinniśmy tak organizować lekcję, by pytania zadawać mogli również – a może przede wszystkim – uczniowie. Wszak, jak powiedział Kenneth Clark, *wielkie umysły przez całe życie zadają kłopotliwe pytania*.

Nowa podstawa programowa przedmiotu „język polski” bierze pod uwagę umówione wyżej problemy i wskazuje sposoby ich przezwyciężania. Dokument ten wymienia zadania nauczyciela na III i IV etapie edukacyjnym. Jednym z nich jest kształtowanie u uczniów *postawy sprzyjającej ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu takiemu jak: (...) ciekawość poznawcza i kreatywność*¹⁸. Niezależnie od wieku uczniowie chętnie

¹⁷ Za: Z. Pietrasiniński, *Myślenie twórcze*, Warszawa 1969, s. 88.

¹⁸ Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, s.

zdobywają wiedzę i umiejętności poprzez zabawę i z wykorzystaniem elementów rywalizacji (zadania w formie konkursów). Na lekcjach języka polskiego można świetnie połączyć ćwiczenia rozwijające kreatywność z kształceniem umiejętności typowo polonistycznych.

Opis założonych osiągnięć ucznia

Odbiór i tworzenie wypowiedzi, czyli czytanie, mówienie, pisanie, słuchanie

Uczeń:

- rozumie komunikaty pisane, mówione (werbalne i niewerbalne), zawarte w dźwięku i obrazie, nadawane za pomocą środków audiowizualnych,
- czyta głośno i wyraziście teksty literackie, publicystyczne (prasowe, radiowe i telewizyjne: artykuł, wywiad, reportaż), reklamowe, wyszukuje w nich potrzebne informacje, porządkuje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu, czerpie dodatkowe informacje z przypisu,
- odróżnia w tekstach fakty od opinii, wskazuje różnice między fikcją a kłamstwem,
- rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację), emocjonalny bądź perswazyjny charakter wypowiedzi, agresję i manipulację,
- rozpoznaje i formułuje wypowiedź argumentacyjną, wskazuje tezę, argumenty i wnioski, uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie,
- rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny i naukowy,
- rozpoznaje cechy kultury i języka swojego regionu, wyrazy rodzime i zapożyczone, dostrzega zróżnicowanie słownictwa, rozpoznaje wyrazy gwarowe, terminy naukowe, archaizmy, neologizmy i eufemizmy,

- w wypowiedziach ustnych i pisemnych dba o kulturę języka, przestrzega zasad etyki mowy w różnych sytuacjach komunikacyjnych, dostosowuje swoją wypowiedź do rozmówcy, sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny,
- funkcjonalnie wykorzystuje wiedzę o języku (części mowy i zdania, rodzaje zdań, temat fleksyjny i słotwórczy, końcówkę i format) w procesie odbioru tekstu cudzego i tworzeniu tekstu własnego,
- tworzy spójne wypowiedzi ustne oraz pisemne w formach gatunkowych zapisanych w podstawie programowej (opowiadanie, opis sytuacji i przeżyć, opis zwykłych przedmiotów lub dzieł sztuki, charakterystyka postaci literackiej, filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu, spektaklu i ze zdarzenia z życia, rozprawka, podanie, życiorys i CV, list motywacyjny, dedykacja),
- tworzy spójną pod względem logicznym i składniowym wypowiedź w oparciu o plan, stosując zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku,
- w swoich wypowiedziach stosuje zróżnicowane słownictwo i frazeologię, tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wysławiania się, świadomie dobiera synonimy i antonimy dla wyrażenia zamierzonych treści,
- dokonuje starannej redakcji tekstu, dba o poprawność językową, ortograficzną oraz interpunkcyjną.

Samokształcenie i docieranie do informacji

Uczeń:

- samodzielnie wyszukuje i porządkuje informacje z różnych źródeł (książek, prasy, mediów elektronicznych),
- korzysta ze słownika: języka polskiego, poprawnej polszczyzny, frazeologicznego, wyrazów obcych, synonimów i antonimów oraz słownika terminów literackich,
- świadomie, odpowiedzialnie, selektywnie korzysta (jako odbiorca i nadawca) z elektronicznych środków przekazywania informacji, w tym z Internetu.

Analiza i interpretacja tekstów kultury

Uczeń:

- analizuje i zna specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura (epika, liryka, dramat), teatr; film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne, znajduje w nich nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych, wskazuje przykłady mieszania gatunków,
- na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury omawia podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość; dostrzega i poddaje refleksji uniwersalne wartości humanistyczne,
- szczegółowo określa świat przedstawiony w utworze (typ narracji, akcje i wątki, chronologię wydarzeń), charakteryzuje postać mówiącą w utworze, określa problematykę utworu, omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu (tytułu, podtytułu, motto, apostrofy, puenty, punktu kulminacyjnego),
- wskazuje funkcje użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (neologizmów, archaizmów, zdrobnień, zgrubień, metafor), składni (powtórzeń, pytań retorycznych, różnego typu zdań i równoważników), fonetyki (rymu, rytmu, wyrazów dźwiękonaśladowczych),
- rozpoznaje odmiany gatunkowe literatury popularnej: przypowieść, pamiętnik, dziennik, komedię, dramat (gatunek), tragedię, balladę, nowelę, hymn, powieść lub opowiadanie (historyczne, obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantazy),
- wskazuje elementy dramatu, takie jak: akt, scena, tekst główny, tekst poboczny, monolog, dialog,

- kształtuje swoją tożsamość, analizując i interpretując przedstawione w tekstach kultury zróżnicowane postawy społeczne, obyczajowe, narodowe, religijne, etyczne i kulturowe.

Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

To, czy sprawdza się sukcesy, czy błędy, ma naprawdę ogromne znaczenie. Sukces obliguje do tego, żeby następnym razem wypaść jeszcze lepiej.
(Martin V. Covington, Karen Manheim Teel)

Jedną z twórczyń reformy oświatowej, Irena Dzierzowska, napisała: *Za rzadko się cieszymy, za rzadko świętujemy i w ogóle za rzadko mamy poczucie sukcesu. Czas na zmiany. Gdybym mogła wybrać jedną, jedyną nową rzecz, którą warto wprowadzić do szkoły, to byłoby to poczucie humoru, dowcip i radość.*

Nauczyciel, który czerpie radość z sukcesu ucznia, będzie starał się stworzyć warunki, by uczeń ten sukces na miarę swoich możliwości osiągał jak najczęściej. A uczeń wychodzący z klasy po lekcjach z poczuciem sukcesu będzie chciał ten sukces powtórzyć.

Dobry klimat stworzony na lekcjach jest podstawą skutecznego nauczania. Uczeń w naturalny sposób motywuje się do pracy, gdy nie musi obawiać się niepowodzeń, gdy to, co robi, interesuje go i gdy w każdej chwili może liczyć na wsparcie ze strony nauczyciela. Ważne jest też, by obniżyć **motywację negatywną „muszę się uczyć, bo ...” i zamienić ją w pozytywną „chcę i mogę”**. **Jeżeli uczeń wmówi sobie, że coś jest nudne, niezrozumiałe, niepotrzebne (bez sensu), to zadziała efekt samospelniającej się przepowiedni i niezwykle trudno będzie zmienić jego nastawienie do pracy.**

Jakie jeszcze zachowania nauczycielskie budują dobry klimat lekcji? Niewątpliwie przekonanie, że każdy uczeń może osiągnąć sukces. Jeżeli poznamy zainteresowania naszych uczniów, ich mocne strony, to zapewnienie takiego sukcesu okaże się dużo prostsze. Trzeba dodawać uczniom odwagi, zachęcać do samodzielnego myślenia, pomagać, ale nie wykonywać pracy za nich – **najlepszy nauczyciel to taki, który pomoże ci zrobić coś, czego nie umiałbyś zrobić sam, ale nie robi tego za ciebie**. Należy szanować wysiłek ucznia, odnosić się z szacunkiem do jego starań, nawet tych, które nie przynoszą wielkich efektów. Nie można wymagać, by wszyscy uczniowie byli doskonali. Łatwiej o dobry klimat i stworzenie atmosfery sprzyjającej rozwojowi ucznia, kiedy będzie się bardziej zwracać uwagę na pozytywy, a nie koncentrować na negatywach.

Wszelkie sprawdzanie i ocenianie, które nie prowadzi do zmian w nauczaniu i uczeniu się, jest pozbawione sensu. (Julian Ochenduszko). Z tych słów wynika jeden ważny wniosek. Istotne jest nie tylko to, by sprawdzić, czego się moi uczniowie nauczyli, ale też zastanowić się i zaplanować, w jaki sposób wykorzystam informacje płynące z analizy ilościowej i jakościowej.

Podstawową zasadą obowiązującą w ocenianiu jest sprawdzanie tego, czego nauczyliśmy. Tryb dokonany jest tu bardzo istotny. Zadania i polecenia muszą być adekwatne do kształconej wiedzy i umiejętności zapisanych w podstawie programowej, a potem w planie nauczania. Warto określić kryteria oceniania, czyli „nacobezu” (na co będę zwracał/-a uwagę). Każdy test, praca klasowa przeprowadzone w klasie, poprzedzone zostaną lekcją powtórzeniową. Na tej lekcji zwrócona zostanie uwaga na te zagadnienia, których umiejętność będzie sprawdzana na teście, zgodnie z zasadą oceniania kształtującego „nacobezu”.

Wszystkie oceny są jawne. Nauczyciel powinien umieć wyjaśnić uczniowi, dlaczego taką, a nie inną ocenę otrzymał. Informacja zwrotna, zgodnie z zasadami oceniania kształtującego, powinna zawierać komentarz:

- co zrobił dobrze?
- co trzeba poprawić?
- wskazówki, w jaki sposób może poprawić swoją pracę.

Narzędzia, czyli np. testy, będą poprawnie zbudowane, będą w nich występować różnorodne zadania reprezentujące różne kategorie taksonomiczne i poziomy wymagań, czyli zadania będą reprezentować różny stopień trudności i sprawdzać wiedzę (treści, które należy zapamiętać i zrozumieć), a przede wszystkim umiejętności.

Każda praca pisemna (wypracowanie, sprawdzian, test) będzie wyposażona w kartotekę odpowiedzi i sposób punktowania, do którego każdy uczeń będzie miał dostęp i uzyska wyjaśnienie dotyczące kryteriów oceniania.

Testy zbudowane będą na wzór arkuszy egzaminacyjnych. Zawsze punktem wyjścia będzie tekst i zbudowane na bazie tekstu zadania otwarte i zamknięte sprawdzające wiedzę i umiejętności zarówno z zakresu kształcenia literacko-kulturowego, jak i językowego.

Test zawierać będzie model odpowiedzi i schemat punktowania, który uczniowie otrzymają na lekcji analizującej wyniki, by mieli pełną informację, co zrobili dobrze, co źle. Wszystkie zadania, których łatwość okaże się mniejsza niż 75 proc., będą ponownie tłumaczone uczniom. Sposób rozwiązania zadania będą również wyjaśniać uczniowie, którzy je poprawnie wykonali. Pozostałe zadania, o ile będzie taka potrzeba, zostaną wyjaśnione indywidualnie.

Po każdej klasówce przeprowadzona zostanie analiza jakościowa i ilościowa wyników testów, a wyniki wykorzystane zostaną do modyfikacji planu nauczania, szczególnie wtedy, kiedy klasówka obnaży braki naszych uczniów. Ocenianie to nie tylko przekazywanie informacji o postępach ucznia, ale również informacja zwrotna dla nauczyciela o efektach jego pracy, o konieczności – w razie niepowodzeń uczniów – modyfikacji jego działań w zakresie doboru treści, metod, organizacji zajęć.

Systematycznie ocenianie będą różne przejawy aktywności ucznia, np.:

- prace klasowe,
- odpowiedzi ustne,
- prace domowe,
- prace długoterminowe, np. projekty,
- testy,
- sprawdziany,
- projekty edukacyjne,
- dyktanda,
- recytacja prozy i poezji,
- sposób prowadzenia zeszytu,
- udział w konkursie klasowym, szkolnym, międzyszkolnym, przedstawieniu, akademii szkolnej,
- różnorodne działania twórcze, w których uczeń wykorzystuje swoje pasje

i prezentuje uzdolnienia.

Największą wartość z punktu widzenia badania osiągnięć uczniów mają zadania wieloczynnościowe, np. wypracowania. Wymagają one oceniania wielokryterialnego w zakresie treści (analiza i interpretacja, argumentowanie, spójność i logika wywodu), segmentacji tekstu (trójdzielna kompozycja, akapity), stylu, języka, ortografii i interpunkcji. Mimo że wypracowania na egzaminie gimnazjalnym oceniane są holistycznie, warto na etapie doskonalenia pisania określonej formy stosować ocenianie kryterialne, które jest bardzo przejrzyste dla ucznia. Poniżej przykład kryterialnego oceniania listu oficjalnego:

List

LP	Kryteria oceniania Uczeń:	Sposób punktowania
1.	Pisze tekst zgodny z tematem.	0-1
2.	Dostosowuje swoją wypowiedź do sytuacji i relacji łączącej go z osobą, do której pisze. Stosuje formuły grzecznościowe.	0-1
3.	Stosuje formę listu (niezbędne wyróżniki: w prawym górnym rogu nazwa miejscowości i data, zwroty do adresata, formuła pożegnania na końcu listu, podpis).	0-3 Pięć poprawnych informacji – 3 p. Cztery poprawne informacje – 2 p. Trzy poprawne informacje – 1 p.
4.	Pisze tekst spójny (wypowiedź nie jest chaotyczna). Stosuje akapity.	0-1
5.	Pisze jasno, stosuje bogate słownictwo.	0-1
6.	Pisze tekst poprawny po względem językowym (dopuszczalne trzy błędy	0-1

	językowe)	
7.	Pisze tekst poprawny po względem ortograficznym (dopuszczane dwa błędy ortograficzne).	0-1
8.	Pisze tekst poprawny po względem interpunkcyjnym (dopuszczalne trzy błędy interpunkcyjne).	0-1

Nie ma jednego stałego schematu oceniania. Powyższa punktacja to przykład, który zostanie zastosowany, gdy list będzie tylko jednym z kilku lub kilkunastu zadań testu. Gdy będziemy sprawdzać tylko umiejętność tworzenia określonej formy wypowiedzi, tych punktów do zdobycia może być więcej (np. 5 w drugiej kolumnie listu). Wspomniane wyżej ocenianie holistyczne, z którym uczeń koniecznie musi być zaznajomiony, wymaga przyporządkowania jego pracy pisemnej określonego poziomu wymagań. O ile elementy typu segmentacja tekstu, styl, język, ortografia i interpunkcja są uniwersalne i można je odnieść do każdego typu wypowiedzi, o tyle „temat”, możliwy do zrealizowania na pięciu poziomach, musi być ściśle powiązany z tematem pracy. Na pewno jednym z kryteriów będzie właśnie stopień zgodności wypowiedzi z tematem.

Realizacja tematu (0-4)

Segmentacja tekstu (0-1)

1 p. – segmentacja konsekwentna i celowa

0 p. – segmentacja przypadkowa lub brak segmentacji

Styl (0-1)

1 p. – styl konsekwentny, dostosowany do wywodu

0 p. – styl niekonsekwentny lub niedostosowany do wywodu

Język (0-2)

2 p. – dopuszczalne 3 błędy (składniowych, leksykalnych, frazeologicznych, fleksyjnych lub stylistycznych)

1 p. - dopuszczalne 4 błędy (składniowych, leksykalnych, frazeologicznych, fleksyjnych lub stylistycznych)

0 p. – powyżej 4 błędów (składniowych, leksykalnych, frazeologicznych, fleksyjnych lub stylistycznych)

Ortografia (0-1)

1 p. – dopuszczalne 2 błędy

0 p. – powyżej 2 błędów

W przypadku uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się:

1 p. – dopuszczalne 3 błędy

0 p. – powyżej 3 błędów

Interpunkcja (0-1)

1 p. – dopuszczalne 3 błędy

0 p. – powyżej 3 błędów

W przypadku uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się:

1 p. – dopuszczalne 4 błędy

0 p. – powyżej 4 błędów

UWAGA!

W pracach zajmujących mniej niż połowę wyznaczonego miejsca przyznaje się punkty wyłącznie za realizację tematu¹⁹.

Na lekcjach należy nagradzać aktywność i zaangażowanie ucznia. Sytuacje dydaktyczne powinny być tak konstruowane, by umożliwić każdemu uczniowi osiągnięcie sukcesu. Warto dostrzegać nawet najmniejsze postępy ucznia. Każda pochwała, każde zauważenie postępów w nauce mobilizuje uczniów do dalszej nauki. Docenianie postępów w nauce jest bardzo ważne w przypadku tych uczniów, u których zauważyliśmy trudności w uczeniu się. Należy eksponować osiągnięcia indywidualne ucznia, porównując je do stanu poprzedniego, a nie do osiągnięć innych uczniów, szczególnie tych bardziej uzdolnionych.

¹⁹ Na podstawie materiałów Centralnej Komisji Egzaminacyjnej.

Bardzo ważnym elementem oceniania jest:

- ocenianie koleżeńskie,
- samoocena,
- ocenianie działań zespołu.

Samoocena, w której to uczeń poddaje refleksji swoje poczynania na lekcji, wspiera zarówno jego rozwój, jak i rozwój nauczycieli, którzy efekty uczniowskiej autorefleksji powinni wykorzystać przy planowaniu kolejnych zajęć. Należy ustalić, co było łatwe, a co sprawiało trudności, czyli być może wymagać będzie powtórnego wytłumaczenia. Warto też sprawdzić, w jakiej atmosferze przebiegała lekcja. Poniżej kilka propozycji.

1. Dokończ zdania.

Po dzisiejszej lekcji:

wiem

potrafię

mam problem z

nie zrozumiałem

2. Dokończ zdania.

Na dzisiejszej lekcji nauczyłem (-łam) się

Na dzisiejszej lekcji nie zrozumiałem (-łam)

3. Odpowiedz na pytania.

Co było najtrudniejsze na dzisiejszej lekcji?

.....

Które zadania były najłatwiejsze?

.....

4. Zapisz dwie rzeczy, które koniecznie trzeba zapamiętać po dzisiejszej lekcji.

.....

.....

5. „Sygnalizacja świetlna”. Uczeń dysponuje kartkami w trzech kolorach: zielony oznacza – opanowałem (-łam) umiejętność, żółty – jestem na dobrej drodze do ich zdobycia, czerwony –

nie opanowałem (-łam) umiejętności. Nauczyciel zadaje pytanie dotyczące konkretnych osiągnięć, uczeń, podnosząc kartkę w określonym kolorze, dokonuje samooceny.²⁰

Ewaluacja osiągnięć uczniów odbywa się systematycznie na każdej lekcji, podczas której należy obserwować zarówno indywidualne, jak i grupowe osiągnięcia uczniów. Ocenie podlegają umiejętności polonistyczne, ale i ponadprzedmiotowe, a w szczególności umiejętność współpracy w zespole, planowania i organizowania własnego warsztatu pracy oraz rozwiązywania problemów w twórczy sposób. Poniżej przykładowa propozycja oceny pracy grupy:

Obserwowane zachowania uczniów	Ocena	Uwagi
• dobór do grupy		
• umiejętność przydziału ról		
• stosowanie zasad dyskusji		
Czy słuchają się wzajemnie?		
Czy każdy głos jest rozważony?		
Czy wybierają najlepsze rozwiązania?		
Czy unikają ataków osobistych?		
Czy unikają wulgaryzmów?		
Czy szanują cudze stanowisko (poglądy)?		
Czy pojawiają się niepotrzebne dygresje?		
• koncentracja na zadaniu		
• atmosfera pracy		
• wzajemna życzliwość		
• zaangażowanie w pracę		
• umiejętność zaprezentowania efektów pracy grupy		
• wywiązywanie się z wykonywanych ról		

I samooceny

²⁰ Na podstawie P. Black, Ch. Harrisom, ... *Jak oceniać, aby uczyć*, Warszawa 2006, s. 35.

Postaw X w odpowiedniej rubryce.

	Często	Czasami	Nigdy
Słuchałem (-łam) z uwagą innych			
Zadawałem (-łam) pytania			
Podsuwałem (-łam) pomysły			
Prezentowałem (-łam) efekty pracy grupy			
Pomagałem (-łam) grupie w podejmowaniu decyzji			

Ocena końcowa jest wypadkową ocen częściowych, które uczeń otrzyma w ciągu roku szkolnego. Szczegółowe kryteria oceniania wszystkich aktywności uczniów powinny znaleźć się w Przedmiotowym Systemie Oceniania (zgodnym z WSO). Prezentowane poniżej kryteria ogólne dotyczą oceniania na koniec etapu edukacyjnego.

Ocena celująca

Uczeń:

- opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie rozwiązuje problemy i ćwiczenia o dużym stopniu trudności,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, potrafi analizować i interpretować je w sposób pogłębiony i wnikliwy, posługując się terminologią z podstawy programowej,
- posługuje się bogatym i różnorodnym słownictwem oraz poprawnym językiem zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach (pełni funkcję asystenta nauczyciela) i zajęciach pozalekcyjnych,
- z powodzeniem bierze udział w konkursach tematycznie związanych z językiem polskim,
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym,
- odznacza się samodzielnością i dojrzałością sądów,
- wzorowo odrabia prace domowe i zadania dodatkowe,
- współpracuje w zespole, często pełniąc rolę lidera,
- wykorzystuje wiedzę, umiejętności i zdolności twórcze (kreatywność) przy odbiorze i analizie tekstów oraz tworzeniu wypowiedzi.

Ocena bardzo dobra

Uczeń:

- opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej
- samodzielnie rozwiązuje problemy i ćwiczenia o znacznym stopniu trudności,

- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, potrafi analizować je samodzielnie, podejmuje próby interpretacji,
- posługuje się bogatym słownictwem i poprawnym językiem zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych,
- bierze udział w konkursach tematycznie związanych z językiem polskim,
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, w większości poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach.
- odrabia prace domowe, często angażuje się w zadania dodatkowe.

Ocena dobra:

Uczeń:

- w większości opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie rozwiązuje zadania o niewielkim lub średnim stopniu trudności, tylko bardzo trudne z pomocą nauczyciela,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, samodzielnie odnajduje w nich informacje,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia niewiele błędów językowych, ortograficznych i stylistycznych,
- bierze czynny udział w lekcji,
- odrabia prace domowe, czasem także nieobowiązkowe.

Ocena dostateczna:

Uczeń:

- częściowo opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie wykonuje tylko zadania łatwe, trudniejsze problemy i ćwiczenia rozwiązuje przy pomocy nauczyciela,
- odnajduje w tekście informacje podane wprost, rozumie dosłowne znaczenie większości wyrazów w tekstach dostosowanych do poziomu edukacyjnego,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia błędy językowe, ortograficzne i stylistyczne, wypowiedzi cechuje ubogie słownictwo,
- wypowiada się krótko, ale wypowiedź jest na ogół uporządkowana,
- rzadko popełnia rażące błędy językowe zakłócające komunikację,
- rzadko aktywnie uczestniczy w lekcjach,
- odrabia obowiązkowe prace domowe, popełnia w nich błędy.

Ocena dopuszczająca:

Uczeń:

- opanował w niewielkim stopniu umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- większość zadań, nawet bardzo łatwe, wykonuje przy pomocy nauczyciela,
- czyta niezbyt płynnie, niewłaściwie akcentuje wyrazy, nie stosuje odpowiedniej intonacji,
- ma problemy z czytaniem tekstów kultury, ale podejmuje próby ich odbioru,
- nie potrafi samodzielnie analizować i interpretować tekstów,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia rażące błędy utrudniające komunikację, ma ubogie słownictwo i trudności z formułowaniem nawet prostych zdań,
- nie jest aktywny na lekcjach, ale wykazuje chęć do pracy, stara się wykonywać polecenia nauczyciela,
- pracuje niesystematycznie, wymaga stałej zachęty do pracy,
- często nie potrafi samodzielnie wykonać pracy domowej, ale podejmuje próby.

Ocena niedostateczna:

Uczeń:

- nie opanował nawet podstawowych wiadomości, ma bardzo duże braki w posiadanej wiedzy i umiejętnościach z zakresu podstawy programowej,
- ma kłopoty z techniką czytania,
- nie odnajduje w tekście informacji podanych wprost, nie rozumie dosłownego znaczenie wielu wyrazów w tekstach dostosowanych do poziomu edukacyjnego,
- nie wykonuje zadań i poleceń nauczyciela,
- wykazuje się niechęcią do nauki,
- nie odrabia prac domowych,
- nie angażuje się w pracę grupy.

Ewaluacja programu

Ewaluacja w trakcie realizacji programu (ewaluacja formatywna)

Każde badanie osiągnięć uczniów, zarówno za pomocą testów standaryzowanych, jak i niestandaryzowanych, to swego rodzaju ewaluacja programu, ponieważ za każdym razem będzie ono rzetelnie analizowane. Wyniki testów osiągnięć szkolnych pokazują, które cele programowe zostały zrealizowane w pełni, które częściowo, a które w ogóle nie zostały zrealizowane. W wypadku wyników niesatysfakcjonujących podejmowane będą od razu działania naprawcze (np. ponowna realizacja niektórych treści, zmiana metod i form pracy).

Ewaluacja na koniec etapu kształcenia (ewaluacja sumatywna)

Ewaluacja sumatywna zostanie przeprowadzona na koniec etapu edukacyjnego, czyli na koniec klasy trzeciej. Jej zadaniem będzie określenie, jakie zmiany w zakresie wiedzy i umiejętności uczniów zaszły w czasie realizacji programu, czy zostały osiągnięte zamierzone cele. W badaniu wykorzystane zostaną ankiety, przeprowadzone wywiady, wiele informacji dostarczy analiza wytworów uczniów, np. prac klasowych, testów, projektów. Bardzo istotnym elementem ewaluacji programu będzie analiza wyników egzaminów zewnętrznych. W efekcie przeprowadzonej ewaluacji podejmiemy decyzję, czy program ma być kontynuowany, czy przerwany. Jeżeli kontynuowany, to co należy w nim ulepszyć, zmienić.

Bibliografia

Bowkett S., Wyobraź sobie, że... ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie uczniów, Warszawa 2000.

Black P., Jak oceniać, aby uczyć, Warszawa 2006.

Chomczyńska-Miliszkiwicz M., Pankowska D., Polubić szkołę: ćwiczenia grupowe do pracy wychowawczej, Warszawa 1998.

Fisher R., Uczymy, jak się uczyć, Warszawa 1999.

Goleman D., Inteligencja emocjonalna, Poznań 1997.

Gelb M., Myśleć jak Leonardo da Vinci: siedem kroków do genialności na co dzień, Poznań 1999.

Hamer H., Klucz do efektywności nauczania, Warszawa 1997.

Harmin M., Duch klasy: jak motywować uczniów do nauki?[...], Warszawa 2005.

Havas H., Jestem genialny, czyli jak wykorzystać w 100% swój potencjał umysłowy, Katowice

Komorowska H., O programach prawie wszystko: biblioteka nauczyciela, Warszawa 1999.

Partyka M., Zdolni, utalentowani, twórczy: poradnik dla pedagogów, psychologów, nauczycieli i rodziców, Warszawa 1999.

Niemierko B., Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki, Warszawa 1992.

Strzemieczny J., Dlaczego ocenianie kształtujące?, „Dyrektor Szkoły” 2005, 5:15–18.

Uhman G., Motywowanie uczniów w praktyce, Warszawa 2005

Załącznik

Na lekcjach języka polskiego dominuje praca z tekstem. Bardzo ważny jest dobry początek. Najgorsze rozwiązanie to tzw. „bierny” start: „Otwórzcie podręcznik i przeczytajcie tekst od strony... do strony ...”. Poniższe propozycje są próbą uatrakcyjnienia pierwszego kontaktu z tekstem. Uczeń nie zna jeszcze tekstu. Ćwiczenia mają zachęcić do poznania (przeczytania) utworów.

Zanim przeczytasz

Bądź jak ...

Przeczytaj poniższe wyrazy i zastanów się, o czym może opowiadać nowela Bolesława Prusa.

kamizelka, noc, mąż, choroba

Zadanie uczniów polega na ułożeniu opowiadania z wykorzystaniem podanych wyżej wyrazów – kluczowych dla tekstu. Po prezentacji przez kilku uczniów własnych, wymyślonych opowiadań naturalna stanie się chęć porównania swojej wersji z propozycją Prusa.

Krzyżówka, rebus, eliminatka, w których hasła nawiązują do treści utworu.

Technika pociętego tekstu

Grupa otrzymuje kopertę z pociętymi fragmentami wiersza (zaznaczone na granatowo) i tekst wiersza z lukami (karta pracy z wersami zaznaczonymi na czarno). Zadaniem każdego zespołu jest ułożenie własnego wiersza i zaprezentowanie go koleżankom i kolegom z klasy. Dodatkowe polecenie dotyczy zaproponowania tytułu ułożonemu przez grupę wierszowi.

Czesław Miłosz *Oskarżyciel* (fragment)*

Wymieniasz nazwisko, ale nie jest znane nikomu.

Albo dlatego że ten człowiek umarł,

albo że znakomitością był nad inną rzeką.

Chiaromonte

Miomandre

Petőfi

Mickiewicz

Młode pokolenia nie interesują się tym,

co było gdzieś i kiedyś.

I cóż twoi nauczyciele, którzy powtarzali:

Ars longa, vita brevis?

Właśnie kończą się wasze laurowe oszustwa.

Czy dalej mówisz sobie: non omnis moriar?

O tak, niecały zginę, zostanie po mnie

Wzmianka w czternastym tomie encyklopedii

W pobliżu setki Millerów i Mickey Mouse.[...]

*tytułu uczniowie na etapie układania tekstu nie znają

Uczniowie porównują swoją wersję z oryginalnym tekstem Miłosza. Należy poinformować uczniów, że każdy tekst logiczny i sensowny ma swoją wartość. W trakcie układania wiersza z pociętych elementów uczniowie zwracają uwagę na budowę wiersza, porządkując wersy w logiczną całość, podejmują próbę zrozumienia tekstu. Karta pracy sugeruje uczniom dominantę kompozycyjną, tytuł można potraktować jako klucz do interpretacji, podobnie jak uczniowskie propozycje tytułów. Technika pociętego tekstu jest dobrą metodą wprowadzającą w tekst, która daje możliwość pierwszego odczytania utworu. Można ją na różny sposób modyfikować, np. w zależności od rodzaju wiersza. Technika pociętego tekstu, bardzo atrakcyjna dla ucznia, niesie ze sobą jedno poważne niebezpieczeństwo. Należy bardzo starannie dobierać wiersze, które się do tej techniki nadają. Muszą to być teksty, w których przedstawienie wersów nie skutkuje utratą sensu.

Antares

Ćwiczenia w oparciu o metodę „Antares”, opracowaną przez Grażynę Giełdon i Barbarę Romeyko-Hurko na podstawie propozycji Birgid Karlstad. Metodę tę wykorzystuje się przede wszystkim w pracy z dziećmi dyslektycznymi, ale można ją stosować w pracy ze wszystkimi uczniami. Każde ćwiczenie można również stosować osobno.

1. Ułóż wyrazy z rozsypanki sylabowej. (Ćwiczenie jest wykonywane zanim uczniowie przeczytają tekst. Uczniowie z trudnościami dla ułatwienia powinni podkreślić pisakiem sylaby tworzące jeden wyraz).

oł – no

zie – tarz

ziar – mią²¹

fia – po – mie

rze – o – wie

rę – dział – przy²²

2. Nauczyciel czyta głośno tekst „Tęcza przymierza”, uczniowie słuchają i klaszczą, gdy usłyszą któryś z wyrazów (we wszystkich formach odmiany) z ćwiczenia 1.

Co zrobił Noe, gdy wyszedł na ląd i dotknął nogą ziemi? Ocalony na ocalonej ziemi postanowił najpierw podziękować Bogu. Zbudował ołtarz i złożył na nim ofiarę z bydła i ptactwa. Przyjął Pan ofiarę Noego i powiedział: - Nie będę więcej usuwał ludziom spod nóg ziemi. Nie będę ich więcej gubił, choć wiem, że skłonni są do złego. Niech ziemia na wieki rodzi ziarno, niech zmieniają się nad ziemią bez przerwy lata i zimy. A zwracając się do Noego i jego synów, pobłogosławił im i przykazał: - Opiekujcie się zwierzętami, ptactwem i rybami. Wszystko to dałem wam na pokarm. A także wszystkie zielone rośliny. Ale nie zabijajcie się wzajemnie. Nie wolno wam przelewać krwi ludzkiej, bo człowiek stworzony został na wzór samego Boga. A teraz idźcie, mnożcie się i na nowo napełniajcie ziemię. [...] Oto ustanawiam przymierze między mną i ludźmi po wszystkie czasy. Ale nie tylko z ludźmi. Ustanawiam także moje przymierze ze wszystkim, co żyje, z bydłem, z ptactwem, ze wszystkim, co wyszło ze statku. I nie będzie już nigdy potopu na ziemi. A na znak tego przymierza położę łuk wielki na obłokach. I zawsze, kiedy spojrzę na ten łuk na niebie, przypomnę sobie zawarte z wami przymierze. Patrzcie! Spojrzał Noe na niebo i zdumiał się. Całe niebo przecinał wielobarwny łuk tęczy.

3. Przeczytaj tekst i wykreśl zbędne wyrazy.

Co zrobił Noe, gdy wyszedł na ląd/ziąb i dotknął nogą ziemi? Ocalony/Opalony na ocalonej ziemi postanowił najpierw podziękować Bogu. Zbudował ołtarz i złożył na nim ofiarę z bydła i ptactwa. Przyjął Pan ofiarę Noego i powiedział: - Nie będę więcej usuwał ludziom znad/spod

²¹ Rozwiązanie; ołtarz, ziemia, ziarno

²² Rozwiązanie: powiedział, ofiarę, przymierze

nóg ziemi. Nie będę ich więcej gubił/lubił, choć wiem, że skłonni są do złego. Niech ziemia na wieki rodzi żyto/ziarno, niech zmieniają się nad ziemią bez przerwy lata i zimy. A zwracając się do Noego i jego synów, pobłogosławił im i przekazał/przykazał: - Opiekujcie się zwierzętami, ptactwem i rybami/żabami. Wszystko to dałem wam na pokarm. A także wszystkie zielone/zmielone rośliny. Ale nie zabijajcie się nadaremnie/wzajemnie. Nie wolno wam przelewać/wylewać krwi ludzkiej, bo człowiek stworzony został na wzór samego Boga. A teraz idźcie, mnożcie/dzielcie się i na nowo napelniajcie ziemię. [...] Oto ustanawiam przymierze między mną i ludźmi po wszystkie lasy/czasy. Ale nie tylko z ludźmi. Ustanawiam także moje przymierze ze wszystkim, co pije/żyje, z bydłem, z ptactwem, ze wszystkim, co wyszło ze statku/stajenki. I nie będzie już nigdy potopu na ziemi. A na znak tego przymierza wyłożę/położę łuk wielki na obłokach. I zawsze, kiedy spojrzę na ten łuk na niebie, przypomnę sobie zawarte z wami przymierze. Patrzcie! Spojrzał Noe na niebo i zdumiał się. Białe/Cale niebo przecinał wielobarwny/zabawny łuk tęczy.

Przy wykonywaniu trzeciego zadania uczniowie nie mogą zaglądać do tekstu. Po wykonaniu ćwiczenia należy omówić podobieństwa i różnice w kształcie graficznym, brzmieniu i znaczeniu wyrazów oraz upewnić się, że uczniowie zrozumieli tekst na poziomie podstawowym, zadając pytania bądź zachęcając ich do samodzielnego sformułowania pytań, np.

1. Co zrobił Noe, gdy wyszedł na ląd?
2. Co obiecał Bóg ludziom?
3. Co przykazał Bóg Noemu i jego synom?
4. Czego im zabronił?
5. Co ustanowił Bóg między sobą a ludźmi i wszystkim, co żyje?
6. Jakim znakiem (symbolem) to potwierdził?

Aktywne („multisensoryczne”) czytanie tekstu

W gimnazjum nauczyciel zazwyczaj prosi uczniów, by samodzielnie przeczytali tekst. A szkoda, bo głośne odczytanie tekstu powoduje jego większe zrozumienie, szczególnie

u uczniów z trudnościami. Dlatego dobrą praktyką jest głośne odczytanie tekstu (przez nauczyciela lub wybranego ucznia). Wiele wydawnictw dołącza też do swoich podręczników nagrania tekstów w wykonaniu wybitnych aktorów – jest to niewątpliwie świetna inicjatywa, z której warto jak najczęściej korzystać. Z kolei wiedza na temat multitaskingu, cechy typowej dla naszych uczniów, czyli zdolności (a być może nawet konieczności) do robienia kilku rzeczy jednocześnie, powinna przekonać nas do stosowania jak najczęściej aktywnego czytania, czyli czytania z wykorzystaniem ruchu, efektów dźwiękowych, piktogramów...

Policz błędy

Nauczyciel specjalnie odczytuje tekst z błędami. Uczniowie otrzymują kolorowe karteczki i za każdym razem, gdy wyraz brzmi inaczej niż w oryginale, kładą na ten wyraz kolorową karteczkę. Następnie ustalają liczbę popełnionych przez nauczyciela błędów.

Teraz ja

Nauczyciel rozdaje uczniom fragmenty tekstu, który za chwilę odczyta w całości. Zadanie uczniów polega na wstaniu z krzesła, gdy usłyszą fragment tekstu, który mają zapisany na karteczce.

Obie techniki wywodzą się z edukacji wczesnoszkolnej, ale z odpowiednim tekstem można je wykorzystać nawet na poziomie gimnazjum. Szczególnym walorem tych ćwiczeń jest doskonalenie koncentracji.

Ślady twojego myślenia

Zapoznaj się z podanymi oznaczeniami. Czytając tekst, stawiaj na marginesie odpowiednie znaki.

X ważne, muszę to zapamiętać

? tego nie rozumiem

– z tym się nie zgadzam

+ myślę podobnie

O! zupełnie inaczej niż dotychczas mi się wydawało²³

²³ Na podstawie propozycji F. P. Robinsona z Ohio State University, opublikowanej [w:] *Nauka aktywnego czytania*, „Gazeta Wyborcza”, 28 września 2004.

Technika „Ślady twojego myślenia” w największym stopniu przydatna jest przy analizie tekstów o charakterze informacyjnym, w którym pojawiają się treści polemiczne. Doskonale kształci umiejętność odróżniania rzeczy ważnych od drugorzędnych, z czym nasi uczniowie mają kłopoty na różnych przedmiotach. Postawienie znaku – (z tym się nie zgadzam) na marginesie strony jest swego rodzaju zaproszeniem do dyskusji. Piktogram O! jest symbolem zmiany, która dokonała się w sposobie myślenia. Po samodzielnym przeczytaniu tekstu przez uczniów i opatrzeniu tego tekstu znakami/piktogramami musimy rzetelnie przeanalizować ich propozycje, zaczynając od ? (tego nie rozumiem), potem X (ważne, muszę to zapamiętać). W tym miejscu konieczna jest uwaga, by nie narzucać swojego zdania, zachęcać uczniów do szukania argumentów przemawiających za ich wyborami. Nauczanie jakichkolwiek umiejętności polega na samodzielnym dochodzeniu do rozwiązań. Uczeń, który wskazał jako istotną informację trzeciorzędną, szybciej zrozumie swój błąd, jeżeli nie uda mu się zgromadzić argumentów przemawiających za swoją tezą lub sam się przekona o jałowości podjętej przez siebie próby argumentowania, niż w sytuacji, gdy nauczyciel autorytarnie wskaże mu jego błąd.

Cztery w jednym (praca w grupach)

Wypełnijcie tabelki.

Tabela powinna być rozrysowana na dużych kartkach papieru, by w czasie prezentacji efekty pracy grupy mogli przeczytać uczniowie z innych grup. Można też wykorzystać wizualizer. Tekst dzielimy na tyle części, ile grup utworzyliśmy. W drugiej i trzeciej rubryce zmieniają się liczebności, czyli drugiej/trzeciej/czwartej części tekstu. Na postawione do tekstu pytania odpowiadają wskazani przez prezentera uczniowie z innych grup. Propozycje uczniów z trzeciej rubryki można wykorzystać jako pretekst/inspirację do dyskusji. Pierwsza i czwarta rubryka jest taka sama dla wszystkich grup.

1. Nowy tytuł dla całości.	2. Trzy pytania dotyczące pierwszej części tekstu.
3. Trzy stwierdzenia (prawdziwe lub	4. Kontekst.

falszywe) natury filozoficznej dotyczące pierwszej części tekstu.	
---	--

W zadaniu *Cztery w jednym* jedno z poleceń dotyczy układania pytań do tekstu. Dobrze postawione pytanie to połowa sukcesu w nauce – wiedza rozwija się dzięki stawianiu pytań. Dlatego tak ważne jest, by uczniowie samodzielnie układali pytania do tekstu. W tworzeniu pytań może pomóc wierszyk, którego autorem jest Rudyard Kipling²⁴, którego warto nauczyć się na pamięć:

Sześciu przyjaciół człowiek ma.
Dzięki nim wie, co wie.
Zwą się: Co i Jak,
Dlaczego, Kiedy
Kto i Gdzie.

Zaimkowe pytania

Ułóż sześć pytań do tekstu, z których każde zaczyna się od zaimka wymienionego w wierszyku Kiplinga.

Pytanie – odpowiedź

Uzupełnij tabelę, dopisując brakujące pytania lub odpowiedzi.

W tabeli umieszczamy trzy pytania, na które uczniowie mają odpowiedzieć i trzy odpowiedzi, do których samodzielnie mają sformułować pytania.

Pytanie	Odpowiedź

Pięć pytań

1. Ułóż pięć pytań związanych z tekstem opowiadania.
2. Zapisz każde z nich na osobnej kartce. Każdą karteczkę podpisz swoim imieniem i nazwiskiem.
3. Wrzuć pytania do pudełka. Podobnie powinni postąpić pozostali uczniowie w klasie.

²⁴ G. Dryden, J. Vos., *Rewolucja w uczeniu*, Poznań 2000, s. 154.

4. Każdy uczeń po kolei losuje jedno pytanie. Jeżeli bez zagłębienia do tekstu odpowie poprawnie, pozostaje w grze, jeżeli odpowie błędnie, odpada.
5. Odpada również ten uczeń, który błędnie sformułował pytanie.
6. Wygrywa ten, kto do końca utrzymał się w grze.

Teoretycznie można by poprzestać na pierwszym poleceniu. Ćwiczenie stanie się dla uczniów dużo bardziej atrakcyjne, gdy wprowadzimy element zabawy i konkursu. Pamiętajmy o nagrodach (nie zawsze muszą to być oceny). Jeżeli już koniecznie chcemy uprościć zadanie, proponuję zrobić to w sposób podany w zadaniu „Trzy pytania”.

Trzy pytania

1. Ułóż i zapisz na kartce trzy pytania.
2. Nauczyciel zbiera kartki, tasuje je i ponownie rozdaje uczniom.
3. Ochotnicy bądź wyznaczeni przez nauczyciela uczniowie czytają pytania i na nie odpowiadają.

Ćwiczenie kształci pisownię różnych form wypowiedzi. Zadanie uczniów polega na przyjęciu określonej roli i napisaniu tekstu adresowanego do konkretnej osoby lub przedmiotu w określonej formie i na określony temat.

Rola	Adresat	Forma	Treść
Podstolina	Wacław	Zaproszenie	Zaproszenie na herbatkę
Papkin	Klara	Opis przeżyć wewnętrznych	Odrzucony afekt
Redaktor gazety	Czytelnicy lokalnej gazety	Reportaż	Konflikt Cześnika i Rejenta
Mularze	Rejenta	Prośba	Zapłata za wykonaną pracę
Klara		Kartka z pamiętnika	Dzień wesela

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

